

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

**TERÖRÜN TÜRK TURİZMİNE ETKİLERİ: MARDİN VE
DİYARBAKIR ÖRNEKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ertuğrul KAYA

Düzce

Ocak, 2019

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

TERÖRÜN TÜRK TURİZMİNE ETKİLERİ: MARDİN VE DİYARBAKIR ÖRNEKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ertuğrul KAYA

Danışman: Doç. Dr. Zafer AKBAŞ

Düzce

Ocak, 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Akademik Unvanı, Adı-Soyadı: Prof.Dr. Orhan BATMAN

Üye Akademik Unvanı, Adı-Soyadı: Doç.Dr. Zafer AKBAŞ

Üye Akademik Unvanı, Adı-Soyadı: Doç.Dr. Muammer MESCI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

15/01/2013

(İmza Yeri)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı
Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Terörün Türk turizmine etkilerinin değerlendirildiği bu çalışmada, çalışmanın planlama, araştırma, yürütme ve oluşumunda bilgi ve tecrübeleri ile beni devamlı olarak yönlendiren ve ihtiyaç duyduğum her anda değerli zamanını ayıran, değerli hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Zafer AKBAŞ'a, çalışmanın ulusal boyutta ekonometri analizlerinde desteklerini hiç esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KIRCA'ya, tez savunma jürisinde yer alan eleştiri ve önerileri ile çalışmanın zenginleşmesini sağlayan Prof. Dr. Orhan BATMAN ve Doç. Dr. Muammer MESCİ'ye, görüşme sorularının hazırlanmasında önerileri ile soruların daha spesifik bir hal almasını sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Süleyman AĞRAŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Emrah ÖZTÜRK'e, çalışma boyunca ihtiyacım olduğu her zaman desteklerini esirgemeyen Arş. Gör. Fırat ATBAŞ ve Arş. Gör. Ali ÇETİNKAYA'ya, Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu akademik kadrosunda bulunan değerli hocalarıma, tüm eğitim öğretim hayatım boyunca bana çok şey öğreten öğretmenlerime, tezin özellikle literatür kısmını yazarken daha önceki çalışmaları ile bana ışık tutan kaynakça kısmında gösterilen tüm araştırmacılara, Türk Halk Müziği ile tez süresi boyunca arka planda bana devamlı olarak ilham veren gerçek anlamda sanatçı sıfatını hak eden tüm sanatçılara, Mardin ve Diyarbakır'da görüşme talebime olumlu yanıt veren otel işletmelerinin yöneticilerine, Desteklerini hiç esirgemeyen Büşra ŞİMŞEK'e ve en önemlisi hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini bana her zaman hissettiren, hayallerimin peşinden koşarken hep yanımda olan, Annem Emine KAYA, Babam Hüseyin KAYA, Kardeşlerim Güler KAYA, Gülser GÜMÜŞ, Gökhan KAYA ve ailemin tüm fertlerine teşekkür ediyorum.

Ertuğrul KAYA

Tezi Destekleyen Kurum/Kuruluş

Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Koordinatörlüğü (DÜBAP)

Bu çalışma Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Koordinatörlüğü tarafından “2018.08.04.888” proje numarası ile desteklenmiştir.



ÖZET

TERÖRÜN TÜRK TURİZMİNE ETKİLERİ: MARDİN VE DİYARBAKIR ÖRNEKLERİ

KAYA, Ertuğrul

Yüksek Lisans, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zafer AKBAŞ

Ocak 2019, 142 sayfa

Bu çalışmanın temel amacı, terör eylemlerinin Türk turizm endüstrisini ne derece etkilediğini incelemektir. Terörizm; küresel dünya da ülkelerin toprak bütünlüğünü veya vatandaşların can güvenliğini tehdit etmektedir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler açısından turizm endüstrisi hızlı kalkınmanın anahtarı olarak görülmektedir. Türkiye’de de turizm endüstrisi ekonomik kalkınma açısından büyük önem teşkil etmektedir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin ekonomik refaha kavuşmalarını istemeyen terör örgütlerinin destekçileri, yaptıkları ekonomik yardımlar ile terör örgütlerinin gelişmesine ve büyümesine destek vermektedirler. Türkiye’de yaşanan terör eylemleri, turizm endüstrisini ciddi anlamda etkilemektedir.

Çalışma kapsamında, 2015 ve 2017 yılları arasında Türkiye’de yaşanan terör olayları ve aynı yıllarda Türkiye’ye giriş yapan turist sayıları temel alınarak zaman serisi analizi yapılmıştır. Ayrıca çalışmanın kapsamına, Diyarbakır ve Mardin’de bulunan 15 otel işletmesinin orta ve üst kademe yöneticileri dâhil edilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış, literatür taraması yapılmıştır. Araştırmanın verileri Mardin ve Diyarbakır’da bulunan üç yıldız ve üzeri otel işletmelerinin orta ve üst kademe yöneticileri ile görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda terör eylemlerinin; Dünya turizmini, Türk turizmini ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi turizmini ekonomik, sosyal ve turizm çeşitliliği gibi yönlerden olumsuz bir şekilde etkilediği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Turizm, Türkiye, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Mardin, Diyarbakır.

ABSTRACT

EFFECTS OF TERRORISM ON TURKISH TOURISM: EXAMPLES OF MARDİN AND DİYARBAKIR

KAYA, Ertuğrul

Duzce University: Tourism and Hotel Management, Master's Degree, Thesis

Supervising professor: Assoc. Prof. Dr. Zafer AKBAŞ

January 2019, 142 Pages

The main purpose of this study is to examine what extent the terrorist activities affected the Turkish tourism industry. Terrorism; threatens the territorial integrity of the countries or the safety of citizens globally. For the less developed or developing countries, the tourism industry is seen as the key to rapid development. The tourism industry in Turkey is of great importance in terms of economic development. The supporters of the terrorist organizations who do not want underdeveloped or developing countries to reach economic prosperity, support the development and growth of the terrorist organizations with their economic assistance. Terrorist acts taking place in Turkey, seriously affect the tourism industry.

In the study, the terrorist attacks taking place in Turkey between 2015 and 2017 and the number of tourists in the same years arriving in Turkey was conducted on the basis of time-series analysis. In addition, 15 middle and upper level managers of hotel business located in Diyarbakır and Mardin are included to the scope of the study. Qualitative research method was used in the research and literature review was done. The data of the study was obtained by interviews with middle and upper level managers of three star and above hotel enterprises in Mardin and Diyarbakır. The data obtained were analyzed qualitatively. As a result of the research; it is understood that terrorist acts negatively affects world tourism, Turkish tourism and tourism of Southeastern Anatolia economically, socially and the diversity of tourism.

Key Words: Terrorism, Tourism, Turkey, Guneydogu Anadolu Bolgesi, Mardin, Diyarbakir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
TEZİ DESTEKLEYEN KURUM/KURULUŞ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar.....	ix
ŞEKİLLER.....	x
DENKLEMLER.....	xi
HARİTALAR VE EKLER.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırma Sayıtları.....	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.6. Araştırma Bölümleri.....	4
1.7. Tanımlar.....	4
1.8. Kısaltmalar.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TERÖR VE TURİZM.....	6
1.1. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI.....	6
1.1.1 Klasik Amatör ve Dinsel Terörizm.....	9
1.1.2 Terör, Terörist ve Terörizmin Amacı.....	9
1.1.3 Terörizmin Nedenleri.....	12
1.1.3.1 Ekonomik ve Sosyal Nedenler.....	13
1.1.3.2 Siyasal Nedenler.....	13

1.1.4	Terörizm Çeşitleri	14
1.1.4.1	Devlet Terörü	14
1.1.4.2	Etnik Terör	15
1.1.4.3	Dinsel, Radikal ve Siber Terör	15
1.1.4.4	Deniz Haydutluğu ve Korsanlık	16
1.1.5	Terörizmin Finansmanı	16
1.1.5.1	Yasal Görünümlü Finansman Kaynakları	17
1.1.5.2	Yasal Olmayan Finansman Kaynakları	17
1.1.5.2.1	Uyuşturucu Madde Ticareti ve Silah Kaçakçılığı	17
1.1.5.2.2	Sahtecilik ve Akaryakıt Kaçakçılığı	18
1.1.5.2.3	Fidye Amaçlı Adam Kaçırma ve Haraç Toplama	18
1.1.5.2.4	Gasp, Hırsızlık ve Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti	18
1.1.5.2.5	Örgütsel Yayın Gelirleri	19
1.1.6	Küresel ve Bölgesel Alanda Terör ve Terörizm	20
1.1.6.1	Türkiye ve Terörizm	21
1.1.6.1.1	PKK Terör Örgütü	22
1.1.6.1.1.1	PKK Terör Örgütü'nün Amacı ve Yapısı	24
1.1.6.1.1.2	PKK Tarafından Gerçekleştirilen Eylemler	25
1.1.6.1.1.2.1	Köy Baskınları	25
1.1.6.1.1.2.2	Karakol ve Üs Bölgelerine Saldırı	26
1.1.6.1.1.2.3	Pusu ve Taciz	26
1.1.6.1.1.2.4	Mayın ve El Yapımı Patlayıcı Kullanma	26
1.1.6.1.1.2.5	Yol Kesme ve Adam Kaçırma	27
1.1.6.1.1.2.6	Canlı Bomba ve Sabotaj	27
1.2.	TURİZM, TURİST VE TURİZM TALEBİ	28
1.2.1.	Turizm Kavramı	28
1.2.1.1.	Turizmin Amacı ve Özellikleri	29
1.2.1.1.1.	Turizmin Amacı	29
1.2.1.1.2.	Turizmin Özellikleri	29
1.2.1.2.	İç Turizm	30
1.2.1.3.	Dış Turizm	32
1.2.2.	Yerli, Yabancı ve Günübirlükçi Turist	32
1.2.2.1.	Turist Sayılmayan Yabancılar ve Diplomatlar	33
1.2.3.	Turizmin Çeşitleri	33

1.2.3.1.	Kültür Turizmi	33
1.2.3.2.	Kongre Turizmi	34
1.2.3.3.	Spor ve Golf Turizmi	34
1.2.3.4.	Sağlık ve Termal Turizm.....	35
1.2.3.5.	Doğa Turizmi	35
1.2.3.6.	İnanç Turizmi	35
1.2.4.	Turizm Talebi ve Turizm Talebini Etkileyen Faktörler	36
1.2.4.1.	Turizm Talebi.....	36
1.2.4.2.	Turizm Talebinin Özellikleri.....	37
1.2.4.3.	Turizm Talebini Etkileyen Faktörler	38
1.2.4.3.1.	Ekonomik, Psikolojik ve Politik Faktörler	38
1.2.4.3.2.	Diğer Faktörler	40
1.3.	DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE TURİZM.....	42
1.3.1.	Turizmin Tarihçesi.....	42
1.3.2.	Dünyada Turizmin Güncel Durumu	43
1.3.3.	Türkiye'de Turizmin Güncel Durumu	46
1.3.3.1.	Doğal Güzellikler	47
1.3.3.2.	Tarihi Değerler ve Kültürel Miraslar.....	47
1.3.3.3.	Türkiye Turizminin SWOT Analizi	48
1.3.3.3.1.	Türkiye Turizminin Güçlü ve Zayıf Yönleri	48
1.3.3.3.2.	Türkiye Turizmi Açısından Fırsat ve Tehditler	48
1.3.3.4.	Türkiye'ye Giriş Yapan Yerli Ve Yabancı Turist Sayısı.....	49
1.3.4.	Güneydoğu Anadolu Bölgesi.....	50
1.3.4.1.	Güneydoğu Anadolu Bölgesi Turizminin SWOT Analizi.....	53
1.3.4.1.1.	Güneydoğu Anadolu Bölgesi Turizminin Güçlü ve Zayıf Yönleri.....	53
1.3.4.1.2.	Güneydoğu Anadolu Bölgesi Turizminde Fırsat ve Tehditler.....	54
1.3.4.2.	Mardin'in Tarihi ve Turistik Destinasyonları.....	55
1.3.4.3.	Diyarbakır'ın Tarihi ve Turistik Destinasyonları	57
1.4.	TERÖRİZMİN TURİZM ENDÜSTRİSİNE ETKİLERİ	60
1.4.1.	Terör Ve Terörizmin Uluslararası Etkileri.....	61
1.4.1.1.	Terör Eylemlerinden En Çok Etkilenen Ülkeler	65
1.4.1.2.	Terör Eylemlerinden En Az Etkilenen Ülkeler	67
1.4.1.3.	Bölgelere Göre Uluslararası Turist Sayısı.....	68
1.4.2.	Terör ve Terörizmin Türk Turizmi Üzerindeki Etkileri.....	69

İKİNCİ BÖLÜM

1. YÖNTEM, BULGULAR VE YORUMLAR.....	71
1.1. YÖNTEM.....	71
1.1.1. Araştırmanın Amacı.....	71
1.1.2. Araştırmanın Modeli.....	72
1.1.3. Araştırmanın Hipotezleri	72
1.1.4. Araştırmanın Yöntemi	72
1.1.4.1. Karma Araştırma Yöntemleri ve Özellikleri	73
1.1.4.2. Nitel ve Nicel Araştırmalar Arasındaki Farklar	74
1.1.5. Araştırmanın Evreni.....	75
1.1.6. Araştırmanın Veri Toplama Aracı	76
1.1.6.1. Mülakat ve Mülakat Türleri	76
1.1.6.1.1. Mülakat Türleri.....	77
1.1.6.2. Görüşmede Kullanılan Soru Formunun Hazırlanması	78
1.1.7. Araştırmanın Verilerinin Toplanması	78
1.1.8. Araştırma Verilerinin Analizi	78
1.2. TERÖR OLAYLARININ ULUSAL VE YEREL BOYUTTA TURİZME ETKİLERİ	80
1.2.1. Ulusal Boyutta Terör Olayları ve Uluslararası Turizm Talebi: Ekonometrik Analizi	80
1.2.1.1. Bulguların Özeti	87
1.2.2. Yerel Boyutta Terör Olayları ve Uluslararası Turizm Talebi: Mardin ve Diyarbakır Örneklere.....	89
1.2.2.1. Bulguların Özeti	105
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
Sonuçlar.....	106
Öneriler.....	110
KAYNAKÇA.....	112
Kitap, Dergi, Makale, Tez ve Raporlar.....	112
İnternet Kaynakları.....	122
Ekler.....	125

TABLULAR

Tablo 1: Terör Olaylarından En Çok Etkilenen Ülkeler (2017)	66
Tablo 2: Terör Eylemlerinden En Az Etkilenen Ülkeler (2017)	67
Tablo 3: Nicel ve Nitel Araştırmalar Arasındaki Farklar	75
Tablo 4: Tek Kırılmalı ADF Birim Kök Test Sonuçları.....	82
Tablo 5: ARDL (3,7) Modeli Tahmini ve Tanımlayıcı İstatistik Test Sonuçları	84
Tablo 6: ARDL Sınır Testi-Eş bütünleşme Analizi Sonuçları	85
Tablo 7: Kısa Dönem ve Uzun Dönem Katsayıları	86
Tablo 8: Yöneticilerin Demografik Özellikleri	90
Tablo 9: Terör ve Terörizm hakkındaki görüşleri	91
Tablo 10: Terörün Turizme Etkisine Dair Görüşler	92
Tablo 11: Terörün Ekonomik Etkilerine İlişkin Görüşler	93
Tablo 12: Terörün Turist Sayısına Etkisine İlişkin Görüşler.....	94
Tablo 13: Terör eylemlerinin etkisine dair personel eğitimi konusundaki görüşler.	95
Tablo 14: Paydaşlarla İşbirliğine İlişkin Görüşler.....	95
Tablo 15: Rezervasyon İptallerine Dair Görüşler.....	97
Tablo 16: Devlet Desteklerine Dair Görüşler.....	98
Tablo 17: İşletme Politikasına Dair Görüşler	99
Tablo 18: Ulusal Ve Bölgesel Seyahate Çıkmayı ve Seyahatten Vazgeçmeyi Engellemede Terörün Etkisine Dair Görüşler	100
Tablo 19: Terörün İşletme Sayıları Ve Gelişime İlişkin Etkisine Dair Görüşler ...	101
Tablo 20: Terörün Getirdiği Olumsuz İmajın Giderilmesine Dair Görüşler	102
Tablo 21: Terör Olaylarının Olmaması Halinde Diyarbakır/ Mardin Turizminin Gelişimine Dair Görüşler	103
Tablo 22: Açılım Sürecinin Terör Ve Turizm İlişkisine Etkisi	104
Tablo 23: Rezervasyon İptali Yapanların Tekrar Rezervasyon Yapmasına Dair Görüşler	104

ŞEKİLLER

Şekil 1: Türkiye’de yaşanan Terör eylemleri (2008-2017)	21
Şekil 2: Turizm Talebini Etkileyen Faktörler	38
Şekil 3: Dünyanın En Çok Turist Çeken Ülkeleri (2017).....	44
Şekil 4: Ülkelerin Turizm Gelirleri (2017).....	45
Şekil 5: Dünyanın En Çok Turist Çeken Şehirleri (2017).....	46
Şekil 6: Türkiye’ye Gelen Turist Sayısı	49
Şekil 7: Güneydoğu Anadolu Bölgesi İllerinin Nüfusları (2017).....	51
Şekil 8: Mardin’de Bulunan Otelleri Ziyaret ve Konaklama İstatistikleri	57
Şekil 9: Diyarbakır’da Bulunan Otellerin Ziyaret Ve Konaklama İstatistikleri	58
Şekil 10: Bölgeye Göre Uluslararası Turist Sayısı	68
Şekil 11: Araştırmanın Modeli	72
Şekil 12: Değişkenlere Ait Grafikler	80
Şekil 13: Katsayıların İstikrarlılığının Testi	85

DENKLEMLER

Denklem 1: Değişkenler arasındaki ilişkiler.....	81
Denklem 2: ARDL Modeli	83
Denklem 3: Eş bütünleşme	85
Denklem 4: LNTRZ Modeli	86



HARİTALAR

Harita 1: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Haritası.....51

EKLER

Ek 1: Mardin Ve Diyarbakır'da Hâkimiyet Sürmüş Uygarlıklar:125

Ek 2: Mardin'de Bulunan Tarihi Ve Turistik Destinasyonlar.....126

EK 3: Diyarbakır'da Bulunan Tarihi Ve Turistik Destinasyonlar.....127

EK 4: Görüşme Formu.....128

EK 5: Enstitü İzin Belgesi.....130



1. GİRİŞ

Araştırmanın giriş bölümü çalışma ile ilgili genel bilgileri içermektedir. Bu kapsamda ilk olarak araştırmanın probleminin ne olduğu ayrıntılı bir şekilde belirtilmiş olup daha sonraki aşamada araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, sayıltıları (varsayımları), bölümleri son olarak da çalışmada geçen en önemli kavramların tanımlarına ve kısaltmalarına yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Terör ve terörizm kavramı her zaman aynı anlamları ifade etmeyebilir. Bunun nedeni, devletlerin terör ve terörizm olgusunu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeleridir. Terör eylemleri insanlarda panik oluşturan bir durumu ifade ederken, terörizm ise bu terör eylemlerinin stratejik ve yöntem olarak ifade edilmesidir. Terörizmin amacı, terör eylemleri sonucunda toplumda meydana getirilen korku ile dikkat çekmektir. Terör örgütleri yaptıkları eylemleri gizlemezler. Çünkü örgütün amacı, eylemler ile daha çok tanınmak ve daha fazla korku yaymaktır, bunun için medya ve sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanırlar. Terörizmin başka bir amacı ise; siyasi, dini ya da ideolojik yapıları kullanarak terör eylemleri gerçekleştirmek ve hedefte olan ülkenin siyasi, ekonomik, eğitim vb. gibi alanlarda gelişim göstermesini engelleyerek ülkenin kalkınmasını engellemektir.

Terör örgütlerinin faaliyetlerine devam edebilmesi için, finansal kaynaklara erişmesi büyük önem teşkil etmektedir. Terör örgütleri bu tür ekonomik gelirleri farklı şekillerde sağlayabilirler. Bunlar; yasal görünümlü ve yasal olmayan finansman kaynaklarıdır. Yasal görünümlü finansman kaynakları; dernek ve vakıflardan toplanan bağışlar, teröre destek veren devletlerden toplanan gelirleri ifade ederken; yasal olmayan finansman kaynakları ise; uyuşturucu madde ticareti, silah, göçmen ve akaryakıt kaçakçılığı, haraç toplama, sahtecilik, gasp gibi eylemlerden elde edilen gelirleri ifade etmektedir.

Eğlence, spor, sağlık, din vb. amaçlar ile bir yerden bir yere en az 24 saat konaklamak kaydıyla, yapılan seyahatler boyunca mal ve hizmet satın alınmasına turizm denilmektedir. Turizm, iç ve dış turizm olarak ikiye ayrılmaktadır. İç turizm; insanların kendi ülkeleri içerisinde turistik faaliyetlere katılmalarına, dış turizm ise; insanların kendi

ülkeleri dışında turistik faaliyetlere katılmalarına denir. Ayrıca turizm olgusunun; kültür, kongre, spor, sağlık, inanç, doğa turizmi vb. şeklinde farklı çeşitleri vardır.

Türkiye, sahip olduğu kültürel miraslar ve turistik destinasyonlar ile dünyanın önde gelen coğrafyalarından biridir. Farklı bitki ve iklim çeşitlerine sahip olması ile Türkiye'nin turizm potansiyeli her geçen gün artmaktadır. Türkiye'nin turizm potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda, deniz turizmi en önemli gelir kaynağıdır. Ancak sürdürülebilir turizm algısının benimsenmesi ile farklı turizm çeşitleri de değer kazanmaya başlamıştır. Ayrıca bölgesel boyutta ele alınan iller olan Mardin ve Diyarbakır özelinde bir değerlendirme yapmak gerekirse, Mardin, tarihi ve doğal güzellikleri ile ön plana çıkmış, tarihi boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve o medeniyetlerin kalıntıları sayesinde tarihi dokuya sahip bir şehirdir. Diyarbakır ise, camii, medrese, kilise ve köprüleri ile ön plana çıkmaktadır. Tarihi boyunca birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetlerden kalan eserleri ile önemli turizm destinasyonlarına sahiptir. Ayrıca stratejik olarak önemli bir konumda bulunan bir şehirdir.

Hem turizm hem de terörizm anlayışı teknolojik gelişmeler ile beraber değişti, turizm faaliyetlerine katılan kişiler, özellikle denize kıyısı olan bölgeleri ya da inanışları doğrultusunda kutsal gördükleri yerleri tercih ediyorlardı. Ancak sürdürülebilir turizm anlayışının halka empoze edilmesi, reklam ve tanıtım faaliyetlerinin artması ile beraber farklı turizm çeşitlerine olan merak artış gösterdi. Turizm faaliyetlerine katılma isteği olan turistler, kültür, sağlık, spor vb. gibi farklı turizm türlerinin varlığının farkına vardılar. Turizm sektöründe, hem anlayış, hem de işleyiş değişti. Buna bağlı olarak turizm endüstrisinden elde edilecek ekonomik gelirler artış göstererek daha geniş bir alana yayıldı. Aynı şey terörizm içinde geçerli, terör faaliyetleri önceden bireysel olarak ya da küçük gruplar halinde yapıyordu. Ancak günümüzde terör örgütlerinin, ulusal ve uluslararası birçok destek aldığı, silah mühimmatı ve sempatizan sayısında ciddi artışlar gösterdiği ve modernleştiği ifade edilebilir. Terör örgütlerinin kullandığı silahlar ve terör eylemlerindeki farklılaşma terör örgütlerinin modernleştiğini kanıtlar niteliktedir.

Son zamanlarda terör eylemlerinin, özellikle turistik öneme sahip bölgelerde yapılmasının farklı nedenleri vardır. Bunlardan biri, gelişmesine engel olunmak istenen bir ülkenin turistik destinasyonlarına yapılan saldırılar, o ülkenin ekonomik gelişimine vurulan bir darbe niteliğindedir. Bir diğeri, turistlere yönelik saldırılar medyada sıkça yer almasından dolayı geniş kitlelere yayılmakta ve terör örgütlerinin vermek istediği mesaj, istedikleri yere kolay ve hızlı bir şekilde ulaşmaktadır. Ayrıca turizm bölgelerinde

turistlerin rahat hareket edebilmeleri için güvenlik önlemlerinin çok sıkı olmayacağı düşünülmektedir. Bu durum terör örgütleri açısından fırsat niteliğindedir. Son dönemde adından sıkça söz ettiren terör eylemleri, Dünya genelinde çok fazla yaşanmış ve turizm endüstrisini olumsuz yönde etkilemiştir.

Araştırmanın problemi terör ile turizm olguları arasında bir doğrudan ilişki olduğu düşüncesinin sorgulanması olup, çalışmada bu olgular arası ilişkinin varlığı ile birlikte terör eylemlerinin, önce Türkiye genelinde daha sonra da Mardin ve Diyarbakır illeri özelinde turizm olgusuna etkilerinin sorgulanmasıdır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın ana amacı, terör eylemlerinin turizm endüstrisine etkilerinin ulusal ve yerel boyutta incelenmesine dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşabilmek için, ulusal boyutta, ekonometri yardımı ile 2015-2017 yılları arasında yaşanan terör olayları ve ülkeye giriş yapan turist sayıları analiz edilmiştir. Yerel boyutta ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan ve önemli turistik destinasyonları ile ön plana çıkan, Mardin ve Diyarbakır şehirlerinde 3, 4 ve 5 yıldızlı otellerin orta ve üst kademe yöneticileri ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Terörün turizme etkileri ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, literatüre farklı çalışmaların kazandırıldığı görülmüştür. Ancak bu çalışmada Türkiye için yapılan ekonometri analizi, Mardin ve Diyarbakır'da otel işletmelerinin yöneticileri ile yapılan görüşmeler ile diğer çalışmalardan farklı bir çalışma ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Türkiye'nin tamamında uluslararası turist sayısı ve Türkiye'de yaşanan terör eylemleri ekonometri analizi ile analiz edilmiştir. Ayrıca Mardin ve Diyarbakır'da bulunan üç yıldız ver üzeri otel işletmelerinin orta ve üst kademe yöneticileri ile görüşmeler yapılarak, terör eylemlerinin turizm endüstrisine etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu araştırma alan yazına katkı sağlayacağı düşünülen öncül ve özgün bir çalışmadır.

1.4. Araştırma Sayıltıları

Araştırmanın sayıltıları aşağıda belirtildiği gibidir;

- Evrene ulaşım sağlanmıştır.

- Araştırma kapsamında görüşme yapılan yöneticilerin verdiği cevapların samimi, dürüst ve doğru olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın makro düzeyde incelenmesinde, Türkiye’de 2015 ile 2017 yaşanan terör eylemleri ve Türkiye’ye 2015 ile 2017 yılları arasında gelen uluslararası turist sayısı ile sınırlıdır. Mikro düzeyde ise; 3, 4 ve 5 yıldızlı otel işletmeleri ve bu işletmelerde görev yapan orta ve üst kademe yöneticiler ile sınırlıdır. Araştırma mesai saatleri içerisinde yapılmıştır. Araştırmanın evreninde yer alan otel işletmelerinin bir listesine göre hareket edilmiştir. Evrende bulunan (23) otel işletmesinin tamamına ulaşım sağlanmıştır. Ancak 15 yönetici ile görüşme sağlanabilmiştir. Bu sebepten dolayı görüşülen 15 yöneticiden alınan veriler değerlendirmeye alınmıştır.

1.6. Araştırma Bölümleri

Literatür taramasında, terör, terörizm ve turizm kavramları farklı boyutlarda ele alınırken, dünya ve Türkiye genelinde yaşanan terörist eylemlerin turizm endüstrisini ne derece etkilediği araştırılmıştır. Yöntem kısmında; araştırmanın modeli, örnekleme, araçları, veri toplama ve analiz yöntemlerine yer verilmiştir. Bulgular ve yorumlar kısmında; 2015 ve 2017 yılları arasında Türkiye’de yapılan terör eylemleri ve Türkiye’ye giriş yapan turist sayısı ele alınmış ve “zaman serisi analiz yöntemi” kullanılarak analiz edilmiştir. Ayrıca Mardin ve Diyarbakır’da bulunan üç yıldız ve üzeri otel işletmelerinin yöneticilerine, hazırlanan görüşme soruları yöneltilerek otel işletmelerinin terör eylemlerinden etkilenme düzeyleri incelenmiştir. Çalışmanın son bölümü olan sonuç ve öneriler kısmında ise; literatür ve bulgulardan çıkarılan sonuçlara yer verilmiş ve farklı önerilerde bulunulmuştur.

1.7. Tanımlar

Terör ve Terörizm: Terör panik ve korku durumunu ifade ederken, terörizm ise terör eylemlerinin yapılmasında kullanılan yöntem ve stratejiyi ifade etmektedir.

Turizm: Eğlence, spor, din, sağlık vb. amaçlar ile bir yerden bir yere en az 24 saat konaklamak kaydıyla, yapılan seyahatlerdir. Bu seyahatler boyunca mal ve hizmet satın alınmasına turizm denilmektedir.

1.8. Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
DHKP-C	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
EYP	: El Yapımı Patlayıcı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GATS	: Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
ICC	:Uluslararası Deniz Ticaret Odası
İKY	: İnsan Kaynakları Yönetimi
KCK	: Kürdistan Topluluklar Birliği
KDV	: Katma Değer Vergisi
KOM	: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele
M.Ö	: Milattan Önce
M.S	:Milattan Sonra
MASAK	: Mali Suçlar Araştırma Kurulu
MEGEP	: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Projesi
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PRC	: Deniz Haydutluğu Raporlama Merkezi
S.A.V	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
SWOT	:Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TERÖR VE TURİZM

1.1. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI

Terör ve terörizm, gündelik, akademik ve siyasal dilde farklı anlamlar ifade etmektedir (Özdağ ve Öztürk, 2000: 52). Bu farklılıkların sebebi ise, devletlerin terör ve terörizm kavramlarını kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamalarıdır. Terör ve terörizm üzerine farklı tanımların olması eleştirilebilir fakat yapılan farklı tanımlamalar incelendiğinde terörün farklı kapsamlarının olduğu anlaşılacaktır (Örgün, 2002: 78). Latince “terror” ve “terrorist” sözcüklerinden türeyen terörün klasik anlamı, “alt üst edici ve felce uğratici aşırı korkudur” (Ünsal ve Keleş, 1982: 2). Terör, Türkçe de ise “ürkütme ve sindirmek” anlamlarını taşımaktadır (Çağlar, 1997: 119).

Türkiye’de ise terörün tanımı 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesine göre (Terörle Mücadele Kanunu, 2017) Terör; “cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir”. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1999 yılında kabul ettiği “Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesine” göre; Terörizm; “silahlı bir çatışma veya bombalı bir eylem ile halkı sindirmeye, hükümeti ya da uluslararası bir örgütü istedikleri şeyi yapmaya zorlayan ve sivillere karşı yapılan eylemlerdir şeklinde tanımlanmıştır (Yıldırım, 2000: 681).

Daha ayrıntılı şekilde terörü tanımlayacak olursak; insanların standart hayatlarında, bazı kişisel zıtlıklara düşmesi durumunda, kişisel olarak kullanılan bedensel ya da ruhsal olumsuz davranışlar şiddetin bir şeklidir. Terör olaylarında da insanların varmaya çalıştıkları hedef şiddet olaylarında varmaya çalıştıkları hedefler ile temelde benzeşme göstermektedir. Şiddet olayları kişileri korkutmak ya da yıldırma amacıyla yapılan girişimlerdir (Ünsal, 1996: 29-36). Terörist eylemler, insanları tedirgin eden ya da panik oluşturan bir durumu ifade etmektedir. Terörizm ise, politik amaçlar için mevcut durumu yasa dışı yollardan değiştirmek amacıyla örgütlü, sistematik ve sürekli terör eylemlerini kullanan bir yöntem olarak benimsenmektedir (Çağlar, 1997: 20).

Terör kelimesi zihinlerimize ilk olarak ‘korku’ eylemini uyandırmaktadır. Terör eski Türkçede “tedhiş” Arapçada ise “dehşet” kelimelerinden türeyen “şiddetli korku” anlamını taşımaktadır (Karataş ve Sevindik, 2003: 77). Terörizm sözcük anlamı olarak Edmun Buke’nin 1792–1794 Fransız Devriminden sonra kurulan yeni Fransız devletini, terör saltanatı olarak eleştirmesi ile ortaya çıkmış ve günümüze kadar kullanılmıştır (Unur, 2000: 169). Terör, genellikle panik ve korku durumunu, terörizm ise terör eylemlerinin yapılmasında kullanılan yöntem ve stratejiyi ifade etmektedir (Dershowitz, 2002: 1). Başka bir tanıma göre terörizm, kendi siyasi amaçlarına ulaşmak için sistemli olarak şiddetli saldırılar yapmaktır. Terörizmin amacı, güç elde etmek, güç gösterisi yapmak, toplumu korkutmak, politik ve ekonomik süreci kendi politikaları lehine dirençsiz hale getirmektir (Then ve Loosemore, 2006: 157). Bu bağlamda terörizmde, örgütlü ve sistematik bir hareket söz konusudur. Ayrıca, terörizmden bahsedebilmek için, politik hedefleri aynı olan bir grup ve terör eyleminin varlığından bahsetmek gereklidir. Birbirleri ile alakası olmayan terör faaliyetlerinin insanlar arasında panik ve korkuyu arttıracığına şüphe yoktur. Ancak terörizmden bahsedebilmek için bunların tatminkâr olmadığını söylemek yerinde olacaktır (Başeren, 2000: 2).

Küresel anlamda terör eylemi; “Devleti koruyucu ya da düşman gibi gören kişi ya da grupların siyasi amaçları doğrultusunda, yöneldiği kurbanlardan geniş bir grubun yaklaşım ve hareketlerini etkilemeye yönelik, terör eylemlerini gerçekleştirenlerin milliyetleri veya uluslararası bağlantıları, terör eyleminin gerçekleştirildiği yer, terör eylemine maruz kalan kişiler ya da terör eyleminin işleyişi açısından tesiri, millî sınırları aşacak biçimde, panik yaratacak olağan dışı bir şiddet eyleminin gerçekleştirilmesi ya da gerçekleştirileceğine yönelik gözdağı vermesi” olarak tanımlanmaktadır (Mickolus, Sandler, Murdock ve Peter, 2002: 2).

Kur'an-ı Kerim'de terör terimi tam olarak yer almamıştır fakat Kur'an'da geçen şu Ayet-i kerime bizlere cevap olacak niteliktedir: *“Eline yetki geçtiği zaman da yeryüzünde fesat çıkarmaya, insanın ürününü ve neslini yok etmeye çalışır: Ama Allah fesadı sevmez (Bakara 205).*

Terörün negatif etkileri kapsamında konu göz önünde bulundurulduğunda bu etkiler doğrudan ya da dolaylı olarak iki farklı etki şeklinde görülebilir. Terör eylemlerinin doğrudan etkisi; insanların yaşadıkları can ve mal kayıplardır. Herhangi bir terör olayı olduktan sonra, hızlı bir şekilde kurulacak olan, arama, inceleme ve kurtarma çalışmaları çok yüksek maliyetleri beraberinde getirir. Yapılacak olan bu çalışmalar hemen gerçekleşmesi gereken çalışmalardır. Terör eylemlerinin dolaylı etkisi ise; Devletin bölgelere hizmet götürmesi düşünülürse; sağlık ocakları, okullar, köprüler, karakollar, demiryolları, yollar, hastaneler, belediye otobüsleri, vb. devamlı olarak terörist grupların hedefi halinde olduğu söylenebilir. Yapılan saldırılar sonucunda zarar gören devlete ait taşınır ya da taşınmazlar birer maliyet niteliği taşımaktadır. Maliyet niteliği taşıyan devletin varlıklarının yenisini yapmak uzun zaman alacaktır. Terör olaylarının etkileri için terörle mücadele kapsamında pay ayrılmıştır ancak hizmetlerin aksaması kaçınılmaz bir durumdur. Teröristlerin ne zaman nereye saldıracaklarının bilinmemesi bir anlamda maliyetleri arttırmaktadır. Örnek verilirse; devlet, güvenlik görevlisi sayısını artırır, kontrolleri sıklaştırır (havaalanı, gümrük vs.), teknolojik olarak yeni ürünler alır (bomba imha malzemeleri, mayın detektörleri vs.) bu tarz örnekler çoğaltılabilir. Bu tür durumlarda kaybedilen zaman ile devlet yatırımları durma noktasına gelir, işlemler yavaşlar ve ekonomi olumsuz yönde etkilenir. Terör eylemlerinin iktisadi maliyetlerinin başka bir kritik noktası ise terörün ekonomide oluşturduğu belirsizlik ortamıdır. Bu belirsizlik ortamı, bütün endüstrilerde kendisini hissettirir. “Terör eylemleri, ihracat ve ithalat dengesini etkileyebilir. Terör dolayısıyla yıpranan güven ortamı dolayısıyla ticaret yapmanın maliyeti bağımlı olarak artış gösterecektir. Artan güvenlik önlemleri nedeniyle şirketlerin işlem maliyetleri artacaktır ve ticarete konu olan mal ve hizmetlerin doğrudan zarar görme tehlikesi bulunmaktadır.” Dış turizmden elde edilecek gelirler, ülke ekonomilerinin başlıca döviz girdisi niteliğindedir ve çok önemlidir. Turizm endüstrisinin yüksek gelir etkisi bulunmaktadır. Çünkü ithalat ihracat dengesinin sağlanması açısından son derece önemli bir sektördür. Bu nedenle, turizm endüstrisinde beklenmedik bir düşüş yaşandığı takdirde ülke ekonomisinde genel olarak daha keskin etkiler görülmesi yüksek bir ihtimaldir. Terör eylemlerinin olumsuz etkileri kapsamında verilen örnekler çoğaltılabilir; Terör olaylarının yoğunlukla yaşandığı bölgelerde, devlet ya da özel sektör

personel çalıştırmak adına yüksek ücret uygulamasına başvurmak zorunda kalabilir ya da donanımlı personeli istihdam etmede sorunlarla karşılaşabilirler, dolayısıyla ekonomik zarara dönüşebilecek durumlar ortaya çıkacaktır. Devlet ile kıyaslandığında özel sektör terör faaliyetlerinin olduğu yerlere yatırım yapmamaya çalışır, yatırım yapmak zorunda kaldığında ise güvenlik maliyetlerinin çok fazla artacağı düşüncesiyle sektörden çıkma aşamasına gelebilirler (Topçuoğlu, 2016).

1.1.1 Klasik Amatör ve Dinsel Terörizm

Terörizm sürekli bir dönüşüm ve ilerleyiş içerisindedir; klasik, amatör ve dinsel temelli terörizm kavram olarak incelendiğinde, terörizm kavramının değişim ve gelişiminin ne derecede olduğunu gösterir niteliktedir (Then ve Loosemore 2006: 158).

Klasik Terörizm: kişilere var oluş amaçlarını farklı yöntemler kullanarak anlatırlar. Klasik terörizm üyeleri iyi eğitim almış, alanlarında uzman, gizli faaliyet gösteren kişilerden oluşmaktadır ve kendilerini bu işe adanmışlardır.

Amatör Terörizm: Terör faaliyetlerinde klasik terörizm üyeleri gibi profesyonelleşmemiş bu işi bir ya da birkaç defa yapmış gruplardan oluşmaktadırlar.

Dinsel Terörizm: terör örgütleri ya da küçük grupların kutsal olarak gördükleri olguları zorla başkalarına kabul ettirmek amacıyla kurulmuş örgütlerdir.

1.1.2 Terör, Terörist ve Terörizmin Amacı

Terörizmin amacı, bir dava ya da siyasi istikrarsızlığa dikkat çekmektir. Bu genellikle terör olayları sonrasında, toplumda oluşturulan şiddet ve panik havası ile sağlanmaktadır. Medya ve sosyal medyayı iyi kullanan ve bu iletişim araçlarından çok iyi şekilde faydalanan terör örgütleri, oluşturduğu dehşet ve panik ortamı ile toplumda yaşayan bireylere; “bizim yanımızda mısın değil misin? Bizim yanımızdaysan dostumuz, değilsen düşmanımızsın ve sen bizim düşmanımızsan yaşamaya hakkın yoktur” şeklinde insanları korkutarak taraf olma çağrısı yapmaktadır. Terör örgütleri bu ve benzeri çağrılar ile insanların tarafsız olma hakkını ortadan kaldırmakta ve onları şiddet ortamına çekmektedir. Toplumun şiddet yoluyla kutuplaşmasına yol açmakta, toplumda kutuplaşmalar oluşturarak “çatışan tarafları” ortaya çıkarmaktadır. Çatışan kitlelerin, toplumdaki birlik ve beraberliği bozacağı ve terörizmin amaçlarına hizmet edeceği aşikârdır. Terörizmin bazı kesimler tarafından siyasi ve ekonomik çıkarlar elde etmek için kullanıldığı düşünüldüğünde, amaç oldukça farklı bir hal almaktadır. Bu farklılaşma gibi

durumlarda terörizmin amacı, bir kazanç sağlamak niyetiyle, hedefte olan ülkenin teknoloji, ekonomi ya da farklı alanlarda gelişim göstermesini ya da kişiler arasında oluşan iyi ilişkilerin gelişmesini engellemek olduğu söylenebilir (Gürel, 2008, 48-49).

Türkiye konumu itibari ile stratejik öneme sahip bir ülkedir. Türkiye'nin terör ortamında tutulmasında farklı nedenler olabilir, Türkiye'yi kendilerine hedef olarak belirlemiş bazı devletlerin çıkarları doğrultusunda, terör faaliyetlerinin amacının, terör ortamın devam etmesini sağlamak olduğu söylenebilir. Bu sebepten dolayı terörizm, siyasi bir mücadele aracı olmaktan çıkıp, bir ülkenin bir başka ülkeyi zayıflatmak ve istikrarsızlaştırmak için kullandığı bir dış politika aracı haline gelmektedir. Ayrıca terörizm, kitlelere yönelik hedef ayırımı gözetmeyen şiddet eylemleriyle, toplumun güvenme hissiyatını yok ederek, halkın kendini korumasını ve yapılan terör eylemlerine tepki vermemesini amaçlamaktadır. Böylece kişi ya da grupların terörizme karşı hassasiyetlerini yok etmesi, terörden bıkmış olması ve devlet ile toplum arasında güven konusunda büyük bir uçurumun oluşturulması amaçlanmaktadır. Terörizmin başka bir amacı ise; kişilere baş eğdirmek ve itaat ettirmektir. Terör örgütleri tarafından amaçlanan; yandaşlar kadar izleyenlerin de itiraz etmeden baş eğmeleri, hedef kitlenin aldıkları emirleri yerine getirmesidir. Terör eylemlerinden etkilenmesi amaçlanan birey ya da gruplara ikinci defa düşünme şansı verilmez. Terörist grupların amacı, "hedef kitleyi" sindirmek, korkutmak ve yönetmektir (Gürel, 2008: 32).

Terörizmin temel amacı siyasi, dini ya da ideolojik olabilir. Terör eylemlerinde genel olarak siviller hedef alınmaktadır. Sivillerin öldürülmesi, katledilmesi tamamen semboliktir. Burada kişilerin öldürülmesinden bir fiziksel kazanç elde etme çabaları yoktur, terör eylemleri ile devlete gönderilen mesaj önemlidir. Terörizm bu açıdan psikolojik bir eylemdir. Teröristler için, masum insanların öldürülmesi amaçlarında, davalarında bir önem teşkil etmez, önemli olan verilen mesajın gerekli yerlere ulaşmasıdır. Bu yüzden, terör halk arasında korku ve paniğin yayılması olarak tanımlanmaktadır. Bu haliyle, adam öldürmek gibi suçlardan farklı bir kategoridedir. Çünkü diğer öldürme gibi eylem ve faaliyetler kişisel olabilir. Tüm suçlular da teröristler gibi adam öldürme, hırsızlık gibi eylemler yapabilirler ama teröristleri farklı kılan taraf onların eylemlerinin arkasındaki amaçtır (Aldırmaz, 2012: 5-9).

Pillar (2005: 27) 'a göre terörizmin 4 önemli ögesi vardır;

1. Bir terör eylemi gelişigüzel ortaya çıkmaz. Bunun önceden bilinçli, istekli ve planlı bir şekilde tasarlama aşaması vardır,

2. Terörist eylemlerin siyasi (dini, etnik, ideolojik) bir motivasyonu olması gerekir,
3. Teröristler hedeflerinin genellikle sivillerin olmasına özen gösterir,
4. Bu faaliyetleri yerine getirecek teröristlerin olması gerekir.

Bu konuda ortada terörist eylemlerin amaçlarını konu alan çok teori bulunmaktadır. Bir teoriye göre, içinde buldukları ekonomik ve siyasi şartları reddeden kişiler, bunu düzeltmek için terörist olur buna "Bilişsel Uyumsuzluk Teorisi" adı verilmektedir. Bilişsel uyumsuzluk, bireylerin kendi zihinlerinde canlandırdıkları ile gerçek hayatta olanların uyumsuzluğudur. Bu uyumsuzluk ortaya çıktığında birey kendi zihnindeki ideale uydurmak için bir eylem içerisine girer. İnsanlar çoğu zaman, gerçek hayatta olan ile kendi zihinlerindeki uyumsuzluğu gidermek için bu tür faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu genelde sosyal ve ekonomik şartlardaki uyumsuzluktan kaynaklıdır, burada sosyal ve ekonomik olarak aynı durumda olan herkes terörist olmaz. Öncelikle sosyalleştikleri çevre ve kendilerine attıkları kimlik öne çıkmaktadır. Tabi bunlarda her zaman yeterli olmayabilir. Başka bir aşama yani teröriste dönüşme aşaması ise bu durumu tetikleyebilecek, daha doğrusu tırmandıran olaylardır. Buna devlet baskısı örnek olarak verilebilir. Tabi bunlara ek olarak terörist örgütlerle olan bağları da bu konuda etkilidir sempati duyma buna örnek olarak verilebilir. Bu mikro düzeydeki faktörlerin yanında, makro düzeyde ortaya çıkan faktörlerde mevcuttur. Bunlara göre, terörizmin ortaya çıkışında etkili olan faktörler, daha uzun dönemli faktörlerdir. Kısa dönemli mikro faktörler bunları tetikleyebilir fakat aslında çok uzun dönemli, geniş perspektifli şartlar insanları terörizme yöneltir (Aldırmaz, 2012: 8).

Aldırmaz (2012: 7)'a göre bu konuda üç temel açıklama yapılmıştır. Bunlar; Liberal, Muhafazakâr ve Radikallerdir. Liberal okul, terörizm kavramını ortaya çıkaran belli yapısal faktörler vardır. Bu faktörlerden birisi yoksulluktur, yoksul insanların, terör örgütlerine katılma ihtimalleri daha yüksektir. Ülkenin sömürge olup olmaması da ayrıca bir faktördür. Ülkedeki, etnik azınlık durumu, kültürel ya da dini gruplara yapılan baskılar gibi faktörler terörizmi ortaya çıkaran şartlardır. Bu şartlar ortadan kaldırılırsa terörizm önlenebilir. Yani kısaca Liberal okulun terörizmi önleme konusunda ki çözüm önerisi, terörizmi yaratan koşulların ortadan kaldırılmasıdır. Muhafazakâr Okul, muhafazakârlara göre terörizmin şartlarla ilgisi yoktur. Teröristler ektermist (radikalci/köktenci), fundamentalist (kökten dinci) ruh sağlığı bozuk insanlardır. Bunlarla buna göre mücadele edilmelidir. Bunlar genelde güvenlik analistleri, emniyetçiler ve siyasetçilerdir. Radikaller

ise Marksistlerdir, radikallere göre özellikle üçüncü dünya ülkelerindeki terörizmin sebebi; ABD ve Batı'dır. Yani insanların terörizme yönelmesinde Batı emperyalizmi etkilidir. Batı teröristleri kendi politikaları ile yaratmaktadır. Bunlara göre terörizmin önlenmesi batı emperyalizminin ortadan kaldırılmasıdır.

1.1.3 Terörizmin Nedenleri

İnsanların terör örgütlerinin içerisinde yer alması ve terör örgütleri için can vermesindeki etkenlerin yok olması olayların çözüme kavuşması demektir. İnsanlar, hayatlarını devam ettirebilmek için, çalışmak zorundadırlar. Özellikle kapitalizm etkisi altında kalan tüm ekonomik rejimlerde, insanlar gayretlerinin karşılığını alamamaktadır. Değişen yaşam koşulları, insanları ekonomik yönden zor duruma düşürmekte ve geçim sıkıntısına sürüklemektedir. Bunun bilen ve kullanan terör örgütleri yaptıkları eylemler ile onların iş sahalarını terörist eylemlerin merkezi haline getirmekte ve bu sayede onların kazanç kaynaklarını yok etmektedir. Yerel halkı bu yöntem ile bir köşeye sıkıştıran ve fakirleştiren terör örgütleri, zaman geçtikçe küçük hediyeler ve yardımlar ile kendilerine yandaş kazandırmaktadır. Bu yandaş ve gerillalar genellikle, çocuk ya da genç kuşaktan seçilmektedir. Gençlerin terör örgütlerine giriş nedenleri birbirine benzer. Bu nedenlerden bazılarını anlatmak gerekir ise (Köklen, 2013: 6);

- a. Genel olarak, taşralarda geleneksel aile yapısının hâkim olması ile çocukların ve gençlerin baskı altında yetiştirilmesi, Gençlerin; örf, adet töre, tarikat gibi kalıpları benimsemelerine sebep olmaktadır. Bu tür davranış kalıpları, katı ve kesin davranış kalıplarıdır.
- b. Toplum tarafından uygun bulunmayan grupların ortak amaçları, beklentileri, ilkeleri, kuralları, değerleri ve duyguları vardır. Kendi iradesi ile bazı kararları veremeyen, kendi iradesi ile seçim yapamayan genç içinde bulunduğu kültürün ilkelerini, kurallarını, değerlerini çok kolay bir şekilde kabullenir. Bir gruba ait olmanın sağladığı rahatlık ile terör örgütlerinin savunucusu haline gelir.
- c. Genellikle dış kaynaklar tarafından maddi destek verilen dernek, vakıf ya da siyasi kuruluşlar gençlere para, iş ve ticaret ortamı sağlayarak gençleri örgüt içerisinde tutmaya çalışır. Gençler kendilerini renkli ve fantastik bir dünya içerisinde bulur, dışlanmaktan korkar, örgüt liderine bağımlı bir duruma gelir. Ortak ilke ve kuralların savunucusu olur.

- d. Alt kültürün, başka bir temel özelliği, toplumda benimsenmiş kültürden farklı bir yaşam tarzını benimsemeleridir. Bu durum bireyin toplumdaki soyutlanmasına sebep olmaktadır. Benimsediği ilkeleri ve değerleri savunur. Kendisi ile aynı görüşte olmayanlara karşı çıkar, saldırır.

1.1.3.1 Ekonomik ve Sosyal Nedenler

Toplumun ortalama gelir seviyesinin olması gerekenin altında olması, gelir dağılımı arasında büyük bir fark olması ve bu farklılaşmanın ekonomik farklılıklara neden olması, işsizlik oranının artması, ekonomik olarak dışa bağımlılık, toplu işten çıkarmaların her geçen gün artması, işçi sendikalarının ideolojik açıdan kutuplaşması, Devletin ekonomi üzerindeki kontrolü kaybetmesi, dış borçların artması sonucunda ülke üzerindeki baskının artması terörist grupların önünü açan ve teröre neden olan ekonomik faktörler olarak sıralanabilir (TBB, 2006).

Terörizmin sosyal ve toplumsal nedenleri, her topluma göre farklılıklar gösterse de, ortak bazı özellikler bulunmaktadır. Toplumdaki eğitim, ulusal birlik ve beraberlik bilinci, bazı insanların toplum değerlerine bakışının farklı olması, aile ve eğitim kurumlarında devlete karşı vatandaşlık bilincinin tam verilmemesi gibi nedenler, terör fikri ve ortamının gelişmesine katkı sağlamaktadır (Yıldırım, 2010: 33). Göç, hızlı nüfus artışı, kişilerin psikolojik olarak mutsuz olması gibi sosyal ve kültürel sebepler ile ürettiği sorunlar, terörist grupların faaliyet alanlarının genişlemesi, ezilmişlik, dışlanmışlık ve hizmetin az gelmesi gibi farklı bahaneler üreterek, özellikle genç nüfusu kendilerine sempatisan yapmayı başarmışlardır (Öztürk ve Çelik, 2009: 86).

1.1.3.2 Siyasal Nedenler

Terörün siyasal yönü, bir inanışın, ideolojinin ya da ortak bir kimliğin çatışmacı dış vurumu veya siyasi bir amaç doğrultusunda birbiri ile benzer taleplere sahip, ortak bir kimliği paylaşan kişilerin örgütlenmesi ve şiddet ile farklı kişi ya da grupları sindirmelerini içerir. Kendilerini devamlı olarak savaş içinde gören teröristlerin uğrunda savaşacakları bir ideolojilerinin olması gerekir. Bu nedenle örgütlerin verdiği ideolojik eğitimler örgüt içine girmeyi ve daha önemlisi orada kalmayı istemektedir hatta o örgüt için ölüme kadar giden yolda etkin rol oynamaktadır (Yıldırım, 2010: 33).

Ülkedeki rejimin oturmamış olması, hükümet otoritesinin yetersizliği, eski rejimin özleminin çekilmesi, hükümet otoritesinin bazı grupların çıkarları için kullanılması,

mevcut siyasi partilerin ideolojileri arasındaki mesafenin açıklığı, siyasi partiler arası çekişmelerin uzlaşmazlığa dönüşmesi, yasama, yargı ve yürütme erkleri ve devlet organları arasında kuvvetli fikir ayrılıklarının doğması, hükümet bunalımlarının kronik hale gelmesi, devlet kuruluşlarının yozlaşması, yolsuzlukların çoğalması, iktidarın çağın gereklerine göre kendisini yenilememesi ve devletin yeteneksiz, inançsız, cesarettten uzak ve faziletten yoksun bir siyasi kadro ile yönetilmesi terörizme başvurulmasını kolaylaştıran nedenler olarak saptanmaktadır. Devletler iç siyasette bazen beğendikleri ve destekledikleri grupların görüşlerini olumlu karşılayıp meşru görürken, beğenmedikleri ve desteklemedikleri grupları ise görüşlerinden dolayı terörist ilan etmekte ve bu grupların eylemlerini ise terörizm eylemleri olarak nitelendirmektedirler (Aktaran: Şimşek, 2016: 328).

1.1.4 Terörizm Çeşitleri

1.1.4.1 Devlet Terörü

Akbaş (2011: 1)'e göre uluslararası sistemin en önemli aktörlerinden biri devletlerdir. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile siyasi, sosyal, ekonomik olmak üzere birçok alanda değişim gerçekleşmiştir. Devletin bilgisi ile ya da kendi eliyle, mevcut olan siyasi rejimi korumak ya da devam ettirmek amacıyla, hukuk kuralları çerçevesinde olmayan, kendi vatandaşlarına karşı uygulanan, her türlü sindirme, korkutma, işkence, faili meçhul veya muhalifleri ortadan kaldırma gibi eylemler topluluğuna devlet terörü denmektedir (Salur, 2009: 101). Devlet destekli terörizm, özellikle soğuk savaş döneminde yaşanmıştır. Bu dönemde karşı bloğu zayıflatmak ya da parçalamak amacı ile devletler, kendine yakın gruplara destek vermiş, onları iktidara getirmeye çalışmış, hatta terör örgütlerini kullanmış ve bunlardan faydalanmışlardır. Örneğin, 1961'de Amerika, "Domuzlar Körfezi Fiyaskosu" olarak da adlandırılan bir olayda, Castro'yu iktidardan düşürmek amacı ile Kübalı gönüllü mültecilere destek vermiş; fakat bu plan başarılı olamamıştır (Arı, 2004: 552-553).

İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'de, Çin'in Doğu Türkistan'da, Ermenistan'ın Karabağ'da yaptıklarını unutmamak gerekir. Ardından ABD'nin "okyanus ötesinden demokrasi taşıma bahanesiyle" gerçekleştirdiği terör eylemleri gelir. Myanmar'da Rohingyaların maruz kaldığı devlet terörü gibi farklı bir örnekte vardır. Yapılanların insanlığa karşı suç olduğu, korkutma, bastırma ve sindirme politikalarının teröre karşı savaş örtüsü altına gizlendiği, inkâr edildiği hatırlanmalı. ABD, silahlı insansız hava

araçlarıyla (SİHA), Afganistan ve Irak'ta birçok kez sivilleri öldürdü. Çoğu zaman ölenlerin terörist olduğu iddia edildi. Şubat 2017'de yayımlanan Uluslararası Af Örgütü'nün 2016 raporunda Türkiye'ye geniş bir yer ayrılmıştır. Raporunda, Türkiye'deki hak ihlalleri ifade özgürlüğü, işkence ve diğer kötü muameleler, aşırı güç kullanımı, cezasızlık, silahlı gruplar tarafından gerçekleştirilen ihlaller, mülteciler ve sığınmacılar ile ülke içinde yerinden edilen kişiler başlıkları altında ele alınmıştır. Ayrıca dönemin başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan, 2010'da Mavi Marmara gemisine yapılan İsrail saldırısını, "insanlık dışı devlet terörü" olarak nitelendirmişti. Suriye'de devlet terörü olduğunu defalarca tekrarladı (İnsel, 2017).

1.1.4.2 Etnik Terör

Etniklik, tarifi kolay yapılamayan fakat kültürel özellikler ile ilgili bir kavramdır. Başka bir deyişle kişinin doğumundan sonra elde edilenler ve kazanımlarını kapsadığından daha ziyade biyolojik kökeni dışında aranır. Bundan dolayı etnik kimlik ile kültürel kimlik birbirinden ayrılamaz ve biri diğerinin yerine, propaganda malzemesi olarak kullanılabilir. Etniklik kültür ve yaşama tarzı ile ilgili olduğundan, kültürün herhangi bir unsuruyla benzetilemez. Etniklik, bundan dolayı sadece dil, din, örf ve adetler bütününden ayrı değerlendirilemez (Erkal, 2000: 44).

Etnik tabana dayalı terör faaliyetleri özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, dünyada her geçen gün daha fazla adından söz ettiren bir terör çeşidi olduğu ve etnik terörün etkin olduğu ülkelerde diğer terör kalıpları ile karşılaştırıldığında, daha fazla şiddet içerdiği görülmüştür (Baharçiçek, 2000: 11-17).

1.1.4.3 Dinsel, Radikal ve Siber Terör

Dinlerin özünde, teröre destek vermek gibi bir amacın olmadığını vurgulamakta fayda vardır. Ancak günlük ve akademik dilde ve medyada dinsel terörizm, çok sık kullanılan bir ifade halini almıştır. Bu ifadeden çıkarılması gereken sonuç, inanç unsurunun politik, ideolojik ya da diğer çıkarlar için sömürülmesidir. İnsanların çıkarlarına hizmet ettiği sürece din unsuru, herkesin sömürüsüne açıktır (Güngörmüş, 2005: 113-118).

Teknolojinin gelişmesi ile beraber, devletlerin zaman ve kaynak açısından tasarruf etmek hedefi ile tüm işlemlerini sanal ortamda gerçekleştirmesi ile yeni ve farklı bir terör çeşidi olan siber terör (cyber terror) ortaya çıkmıştır. Siber terörizm kavramı 1990'lı

yılların başında teknoloji ve bilgisayar ağlarına fazlaca bağımlı olan ABD'nin karşılaşılabileceği risklerin incelendiği dönemde başlamıştır. ABD Ulusal Bilim Akademisi'nin 1990'lı yılların başında yayınladığı rapor bilgisayar güvenliği üzerine şu yorumu yapmaktadır: "Risk altındayız. ABD'nin bilgisayarlara bağımlılığı giderek artmakta, yarının teröristi bir klavye ile bir bombanın yaratacağı zarardan daha fazlasını yaratabilir" (TASAM, 2004).

1.1.4.4 Deniz Haydutluğu ve Korsanlık

Denizlerde yapılan terör eylemlerinin başlıca sebepleri arasında, saldırı yapılan devleti iktisadi ve ekonomik olarak zor duruma düşürmek vardır. Günümüzde, ekonomik çıkarları olan ülkelerin dış politikalarında önemli bir yeri olduğu ve dış politikanın daha çok ekonomik çıkarlar düşünülerek hazırlandığı görülmektedir. Küresel dünyada taşımacılığın büyük bir bölümünün deniz yoluyla yapılması sebebiyle, deniz ya da okyanusta gerçekleşen terör eylemleri, başta saldırı yapılan devleti etkilerken, dünya ekonomisini de büyük oranda zarara uğratmaktadır (Caşın, 2008: 646).

Deniz haydutluğu, deniz ticaretinin yoğun olduğu ancak denetimin yeteri kadar yapılmadığı denizlerde sıklıkla yaşanan, kişilerin, devletten bağımsız olarak, kendi çıkarları doğrultusunda, genellikle çalıntı deniz araçlarıyla başka deniz araçlarına, bu deniz araçlarındaki şahıslara saldırımları ya da deniz araçlarında bulunan yüke zarar vermeleri sonucu ortaya çıkan eylemlerdir. Korsanlık, devlet destekli bir faaliyet olup hukuki bir bağa dayandırılırken, deniz haydutluğu hukuki bir bağa dayandırılmamaktadır (Soybaş, 2014: 11). Deniz haydutluğu, uluslararası denizcilik sektörü düşünüldüğünde, büyük bir tehdittir, deniz haydutluğunu belirli ya da sınırlı bir olay olarak değerlendirmek, deniz haydutluğunun geçici bir durum olduğu yargısına varmak doğru bir davranış değildir. Uluslararası Deniz Ticaret Odası (ICC) tarafından 1992 yılında, Kuala Lumpur'da kurulan, Deniz Haydutluğu Raporlama Merkezi (PRC) verilerinden hareketle konuyu örneklendirmek gerekirse 1986 yılından itibaren belirgin bir artış gözlemlenen deniz haydutluğu özellikle iki binli yıllarda zirve noktasına ulaşmıştır (Maritime ve Armed, 2008: 2).

1.1.5 Terörizmin Finansmanı

Terörist örgütler, varlıklarını devam ettirebilmek ve eylemlerini finanse edebilmek için ekonomik kaynağa ihtiyaç duymakta ve bu kaynakları, yasal ya da yasa dışı

yöntemler kullanarak çok farklı yollardan sağlamaktadırlar (Karatay ve Kapusızoğlu, 2011: 6-7).

Terör örgütlerinin finansman kaynakları üç başlık altında toplayabiliriz:

1.1.5.1 Yasal Görünümlü Finansman Kaynakları

- a. Bağış adı altında toplanan gelirler,
- b. Dernek ve vakıflardan toplanan gelirler,
- c. Teröre destek veren devletlerden toplanan gelirler.

1.1.5.2 Yasal Olmayan Finansman Kaynakları

1.1.5.2.1 Uyuşturucu Madde Ticareti ve Silah Kaçakçılığı

Uyuşturucu madde ticareti, terör örgütlerinin yasadışı faaliyetlerinden elde edilen finans kaynaklarının başında gelmektedir. Uyuşturucu madde kaçakçılığı, getirdiği yüksek kazanç nedeni ile terör örgütlerinin ilgisini çekmektedir (MASAK, 2009: 4). Türkiye’de faaliyet gösteren terör örgütlerinin, yasadışı faaliyetlerini finanse etmek için, uyuşturucu madde kaçakçılığının her aşamasında yer aldığı belirlenmiştir. PKK, ülke içindeki uyuşturucu ticaretine de komisyon almak şartı ile katılmakta ve uyuşturucu maddelerin yurt dışına gönderilmesinde etkin bir rol oynamaktadır (Geleri, 1999: 155-164).

Silah kaçakçılığı terörizmin büyük gelir kaynaklarından biridir, terör örgütleri ile silah kaçakçıları arasında dolaysız bir ilişki olduğu bilinmektedir. Terör örgütleri kaçakçılık yaparak silah ihtiyacını karşılamakta ve ekonomik gelir elde etmektedir (Aykın, Gümüş Ay, 2008: 35). Silah kaçakçılığı özellikle ABD ve müttefiklerinin, Irak’a müdahalesi sonucu büyük bir sorun haline gelmiştir. Iraktaki depoların boşaltılması ile birçok silah deposu terör örgütleri ya da silah kaçakçıları tarafından yağmalanmıştır. Irak savaşından sonra, 30 bin üzerinde silah kaybolmuş ve silah kaçakçılarının eline geçmiştir, bunların büyük bir kısmı çeşitli yollardan Güneydoğu Anadolu üzerinden Türkiye’ye girmiştir. Terör örgütleri böylelikle silah ve mühimmat sıkıntısı çekmemiştir. Türkiye’deki birçok terör olayında, bu silahları kullanan terör örgütleri hala kullanılmaya devam etmektedir (Yıldırım, 2010: 33).

1.1.5.2.2 Sahtecilik ve Akaryakıt Kaçakçılığı

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile birlikte terör örgütleri sahtecilik konusunda uzmanlaşmıştır. Terör örgütleri hem üyelerine hem de talep edilirse suçlulara ve farklı örgütlere sahte pasaport, sahte kimlik vb. düzenlemektedir. Ayrıca sahte para basarak eylemlerini ve yandaşlarını finanse etmektedir (Alkan, 2011: 5).

Akaryakıt kaçakçılığı terör örgütlerinin önemli gelir kalemlerinden birisidir. Devletin akaryakıt ürünlerinden aldığı vergileri (ÖTV ve KDV) kaybı dolayısıyla ülke ekonomisine büyük zarar vermektedir. Bunun yanı sıra standart olmayan akaryakıtlar çevreye salınladıkları kimyasallar ile çevre ve insan sağlığına büyük zarar vermekte ve araç mekaniğine de zarar vermektedir.

1.1.5.2.3 Fidyeye Amaçlı Adam Kaçırma ve Haraç Toplama

Fidyeye amacı ile adam kaçırma ve alıkoyma terör örgütlerinin sıklıkla kullandığı bir ekonomik gelir yöntemidir. Dünyanın birçok ülkesinde terör örgütleri özellikle maddi geliri iyi olan kişiler ya da iş adamlarını kaçırmış ve karşılığında fidye talep ederek finans kaynaklarını geliştirmişlerdir. Barınma, beslenme, tedavi, ulaşım, silah vb. ihtiyaçlarını karşılayamayan terör örgütleri hem güç gösterisi yapmak hem de ihtiyaçlarını karşılamak için sıklıkla bu yola başvurmuşlardır (Alkan, 2011: 7).

Terör örgütlerince haraç toplama işlemi; kişileri ya da iş yerlerini, koruma, zarar vermeme, tehdit gibi farklı yöntemler ile yapılmaktadır. Bazı terör örgütleri kişi ya da kuruluşları vergiye bağlayarak zorla para toplamaktadır (MASAK, 2009: 9). Terör örgütleri kişileri koruma ve zarar vermeme vaadinde bulunarak kişilerden haraç toplamaktadır. Örgüt üyeleri haraç vermeyi reddeden kişilere, maddi ve manevi zarar vermektedir (Aykın ve Gümüş Ay 2008: 28).

1.1.5.2.4 Gasp, Hırsızlık ve Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti

Terör örgütlerinin kuruluş aşamasında, gelir elde etmek ve örgüt propagandası yapmak için bankalar, iş yerleri, para nakil araçları gibi, para bulunduran yerlere yönelik eylemlerde buldukları ve bu yol ile önemli finans kaynakları elde ettikleri gözlemlenmiştir (Yıldırım, 2010: 35).

Göçmen kaçakçılığı, üçüncü dünya ülkesi olarak nitelendirilen ya da savaş halinde olan ülkelerden daha iyi standartlarda olan ülkelere, yasa dışı yollarla gitmeleri veya

götürülmeleri şeklinde tanımlanabilir. Göçmen kaçakçılığı, dolaysız olarak insan haklarının ihlal edilmesine neden olan, ülkelerin sosyal ve ekonomik düzenini bozan, ülkelerde oluşturdukları korku düzeninden yararlanan, ulusal ya da uluslararası güvenliğin sağlanmasında tehlike oluşturan bir suç türüdür (KOM, 2010). İnsan ticareti terör örgütlerinin önemli bir gelir kaynağıdır.

1.1.5.2.5 Örgütsel Yayın Gelirleri

Devletin kaynaklarında yer almayan ve istatistiksel olarak ölçülmesi zor olan ekonomi terör faaliyetlerinin finansmanında önemli bir paya sahip olacaktır. Terör örgütlerinin ekonomik faaliyetlerinin ülke ekonomisine farklı etkileri vardır, bu etkiler aşağıda belirtilmiştir;

1. Yasal olarak rekabet gücünün engellenmesi,
2. Piyasaların ekonomik güvenilirliğini kaybetmesi,
3. Döviz ve faiz piyasalarında yaşanan istikrarsızlık,
4. Ekonomik politikaları kontrol ederken yaşanan zorluk,
5. Büyüme ve gelişme üzerindeki negatif etkiler,
6. Gelir dağılımının dengesiz olması.

2013 yılında yayınlanan "Terörizmin finansmanının önlenmesi hakkında kanun" ile terörizmin finansmanı ile etkin mücadele etmek amaçlanmıştır. Bu yasa, terör ve terörizmin finansmanı ile etkin bir şekilde mücadele edilmesi kapsamında; 1999 tarihli terörizmin finansmanının önlenmesine dair uluslararası sözleşmenin ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bu kanun kapsamındaki, terörizmin finansmanı ile mücadeleye ilişkin kararlarının uygulanması ile terörizmin finansmanı suçunun düzenlenmesi, terörizmin finansmanının önlenmesi ve malvarlığının dondurulmasına ilişkin esasların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır (Aktaran: Yıldırım, 2013: 75).

Terörizmin ana unsurları olan "ideoloji, örgüt, eylem" gibi unsurların sorunsuz işleyebilmesi ve örgütsel faaliyetlerin devamlılığı için terör örgütlerinin finanse edilmesi şarttır. Terör örgütleri bu sayede, hem yandaşlarının masraflarını karşılamakta, hem de ihtiyacı olan silah, mühimmat ve lojistik desteği sağlamaktadır. Terör örgütleri ekonomik gelir kaynaklarını; kaçakçılık, zorla para toplama ve uluslararası faaliyetler gibi farklı kategorilerde değerlendirmek mümkündür. Buna göre terör örgütlerinin gelir kaynaklarını başlıklar altında toplarsak şu şekilde bir sonuca varırız(EGM Operasyonlardan Derlenen Bilgilerle Hazırlanan Hizmet İçi Eğitim Notları, 2009);

1. Terör örgütlerinin uyuşturucu, silah, sigara, içki, kimyasal maddeler vs. kaçakçılığından sağladıkları gelirler,
2. Soygun, gasp, sahtecilik, dolandırıcılık, hırsızlık, İnsan kaçakçılığı vb. ile elde ettikleri ekonomik gelirler,
3. Sempati duyan kişilerden toplanan aidatlar,
4. İyi eğitilmiş hackerler aracılığı ile banka hesaplarının boşaltılması, kara para aklanması vb. durumlardan elde edilen gelirler.

1.1.6 Küresel ve Bölgesel Alanda Terör ve Terörizm

Terörizm 21. yüzyıl itibariyle küresel bir hal almıştır. Terör eylemleri günümüz dünyasında, küresel ölçekte karşılaşılan bir olgu haline dönüşmüştür. Terör örgütlerinin küresel eylem kapasiteleri artmıştır. Afrika'dan Asya'ya, Asya'dan Avrupa'ya ve Amerika'ya varan ölçekte, dünyanın her bölgesinde terörist eylemlerin yaşandığına tanık olmaktadır. Buna paralel olarak, bazı terör örgütleri, bölgesel çapta eylemler yapmaktadır. Bölgelerin kalkınmışlık düzeyleri terör eylemlerinin sayısına ve yoğunluğuna uygun koşullar oluşturmaktadır. Bölgesel istikrarsızlık ve çatışmalar terör eylemlerini beslemektedir. Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgelerden olan Ortadoğu Bölgesi de bu özellikleri taşımaktadır.

Terör ve terörizmin amacını, sebeplerini, finansman kaynaklarını algılayabilmenin en önemli yollarından biri de Ortadoğu'ya yönelik olarak küresel güçlerin hedeflerini anlamaktır. Ortadoğu'nun tanımının yapılmasında devletler ve akademisyenler kesin bir sonuca varamamışlardır ancak bazı kaynaklara göre, Ortadoğu diye adlandırılan bu bölgede yer alan ülkeler; Suriye, Irak, Katar, Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Ürdün, İsrail, Lübnan, İran, Filistin, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Kuveyt, Bahreyn Yemen, Mısır, Afganistan, Pakistan, Tunus, Cezayir, Libya, Sudan, Fas Şeklindedir.

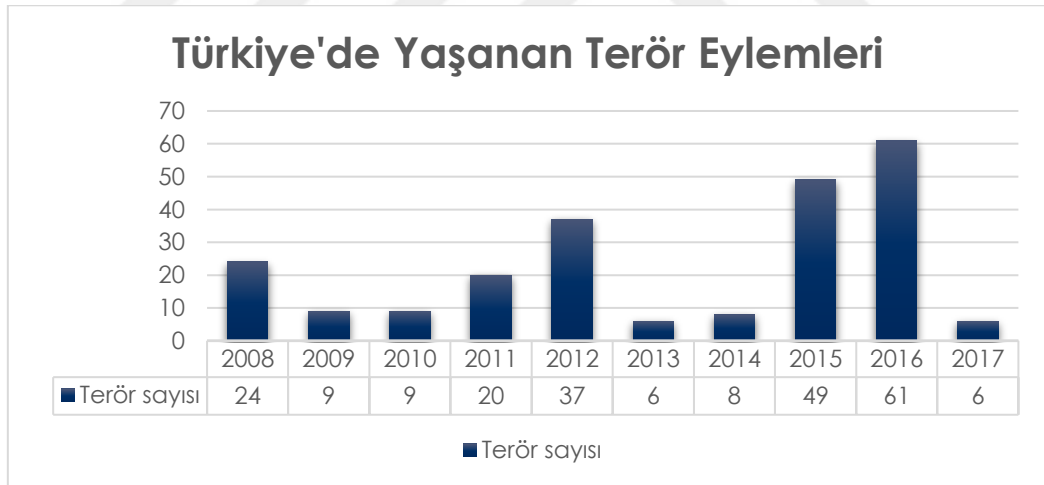
Ortadoğu Bölgesi, dinlerin doğuş merkezidir. Örneğin Kudüs üç büyük din için kutsal sayılan bir şehirdir. Yahudilerin vaat edilmiş topraklara ulaşma emelleri vardır. Hristiyanlar için Hz. İsa'nın burada çarmıha gerilmesi, Müslümanlar içinse Hz. Muhammed (S.A.V)'in Mescidi Aksa'dan Miraç'a yükselmesi, üç büyük din açısından Kudüs'ün kutsal sayılmasına sebep olmuştur (Doğan, 2016: 81). Tabii bu işin sadece dini yönü, diğer sebepler yani petrol rezervleri, küresel güçlerin bu bölge üzerindeki planlarını daha fazla körüklemektedir. Küresel güçler, "böl, parçala, yönet" taktiği ile yıllardır

başarılı olmakta ya da başarılı olmaya çalışmaktadırlar. Suriye, Irak ve Mısır'da yaşanan iç savaşlar ve darbe girişimlerinin başarılı sonuçlanması buna örnek olarak verilebilir. Bölüp parçalarken maddi ve manevi değerleri de yakıp yıkmaktadırlar. Bağdat kütüphanesini yakıp yıkıp bazı değerli eşyaları ülkelerine götüren Amerikan askerleri bu konuda önemli bir örnek olarak verilebilir. Çünkü bir ülkenin kültürel değerlerini yok etmek, o ülkeyi daha rahat işgal etmek için en iyi yoldur. Kültüründen uzaklaşmış bir millet, bir başka kültür altına girmeyi ya da başka kültürün kendisini yönetmesini, kültürel değerlerine sahip çıkan bir millete kıyasla daha kolay benimseyecektir.

1.1.6.1 Türkiye ve Terörizm

Türkiye'nin bulunduğu coğrafya ve tarihsel geçmişi göz önünde bulundurursak, terör örgütleri ve terör eylemleriyle oldukça karışık ve istenmeyen ilişkiler ağına sahiptir. Bölgesel bir hedef olarak, terör örgütleri, Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirmek üzere, çeşitli çapta ve türde eylemlere imza atmıştır. Bu eylemlerin kısa vadede sona ereceğine dair yeterli bir veri de bulunmamaktadır.

Şekil 1: Türkiye'de yaşanan Terör eylemleri (2008-2017)



Kaynak: Barındık (2018). İndigo dergisi, <https://indigodergisi.com/2018/01/turkiye-e-terror-olaylari-1993-2018/> (Erişim Tarihi:03.06.2018).

Türkiye'de 2008 ile 2017 yılları arasında yaşanan terör eylemleri sayısı incelendiğinde, terör eylemlerinin dönemsel olarak Türkiye'yi etkisi altına aldığı görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye, 2016 yılında 61, 2015 yılında 49, 2012 yılında 37, 2008 yılında 24 ve 2011 yılında 20 terör eylemi ile terör eylemlerinin etkisini en yoğun şekilde hissetmiştir. Ayrıca Türkiye'nin 2017 ve 2013 yıllarında 6, 2014 yılında 8, 2009

ve 2010 yıllarında 9 terör eylemi ile terörün etkisini en az hissettiği yıllar olduğu ifade edilebilir.

Türkiye’de geçmişten günümüze çeşitli sayıda örgütler eylem yapmaktadır. Türkiye’de ve farklı coğrafyalarda faaliyet göstermiş olup dağılan ve hala varlığını sürdüren terör örgütleri (Gül, 2012: 93) olarak; Dev-Yol (DHKP-C), Devrimci Halk Kurtuluş Partisi, Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği Devrimci Sosyalist İşçi Hareketi, Komünist İşçi Hareketi, Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği, Türkiye Komünist Emek Partisi, Türkiye Komünist İşçi Partisi, Türkiye Komünist Partisi/ Marksist Leninist Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu, Türkiye Devrimci Komünist Partisi, Maoist Komünist Parti, Hizbullah Terör Örgütü, İslami Cemiyetler Birliği, İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) sayılabilir.

1.1.6.1.1 PKK Terör Örgütü

1970’li yılların başında dünyada yaygın olan gençlik hareketleri, Türkiye’yi de çokça etkilemiştir. Özellikle üniversitelerde başlayan siyasal hareketlenme, ülkenin mevcut rejiminin yıkılarak yerine kendi rejimlerini benimseyen bir devletin kurulmasını isteyen illegal örgütlenmeye yol açmıştır. Bu dönemde farklı ideolojileri benimseyen farklı örgütler ortaya çıkmıştır. PKK (Kürdistan İşçi Partisi)’ da bunlardan biridir (Demirel, 2005: 113).

PKK’nın kurucusu olarak bilinen Abdullah Öcalan’ın 1978 yılında yayınladığı 198 sayfalık manifestosunda; Kürdistan sömürgeci devletlerin (Türkiye, İran, Irak, Suriye) dörde bölündüğü, en büyük parçasının “Türkiye Kürdistanı” olduğu, devrime “Türkiye Kürdistanı”nın öncülük edeceği, devrimin niteliğinin ulusun demokratik devrimi olduğu, asgari hedefin sömürgeciliği yıkarak bağımsız, demokratik ve birleşik bir kürdistan kurmak olduğu, azami hedefin ise Marksist-Leninist ilkelere dayalı bir devlet kurmak olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, devrime öncü gücün proletarya (emekçi) olduğu, devrimde temel gücün köylü olduğu, temel ittifakın işçi-köylü-aydın ittifakı arasında gerçekleşeceği de vurgulanmıştır (Kılıç, 2009: 197-198).

PKK terör örgütü ilk eylemini 15 Ağustos 1984 yılında Hakkâri’nin Şemdinli ve Siirt’in Eruh ilçelerini basarak yapmıştır. Bu iki eylem PKK terör örgütünün ilk silahlı eylemleridir. Abdullah Öcalan yakalandıktan sonra yapılan ilk sorgulamada Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla ilgili olarak şunları ifade etmiştir; “PKK örgütünün kuruluşundan itibaren silahlı mücadelesini, 1984 Ağustos ayına kadar olan bölüm ve ondan sonraki

bölümler olarak ikiye ayırabiliriz. Birinci dönem Hilvan ve Siverek dönemidir. Daha çok yerel otoriteye karşı yani ağalar, şeyhler gibi etkin ailelere karşı olduğumuz dönemdir. Şemdinli ve Eruh baskınları ise devlete karşı doğrudan terörist hareketinde başlar, kendi içinde aşamalara ayrılmaktadır. Birinci aşama 1987 yılına kadardır” (Pirim ve Örtülü, 1999: 52).

PKK, Abdullah Öcalan’ın emir ve bilgisi dâhilinde, 5 Ağustos 1984’teki Eruh ve Şemdinli baskınından 22 Şubat 1999 Abdullah Öcalan yakalanana kadar geçen sürede 6036 saldırı gerçekleştirmiştir. 8257 defa güvenlik güçleri ile çatışmaya girmiş, 3071 bombalı saldırı düzenlemiş, 388 gasp suçu işlemiş, 1046 insan kaçırmış hürriyeti tehdit suçu işlemiştir. PKK’nın bu eylemleri sonucunda 247 polis, 3874 asker, 1225 köy korucusu şehit olmuş, 8178 asker, 1665 köy korucusu ve 909 polis yaralanmıştır, ayrıca 4472 sivil hayatını kaybetmiş, 5620 sivil yaralanmıştır, Ayrıca 800 okul, sağlık kuruluşu, kamu aracı, karakol vb. tamamen 1012’de kısmen yakılmış tahrip olmuştur (Kılıç, 2009: 200).

PKK'nın ilk eylemleri genellikle, devlet tarafından işletilen karayolları, kömür ocakları gibi toplu iş yerlerine ve karayollarında çalışan iş makinalarına, telefon telgraf hatlarına, zaman zamanda karakollara saldırılar şeklinde olmuştur. PKK yaptığı eylemler ile halkın gözünde büyüyor, yaptığı uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile bölgede büyük paralar topluyordu. Toplanan bu paralara ek olarak, Avrupa'daki yandaşlarından da para toplamaya başladı. Bu maddi bolluğun sonucu olarak daha çok militan toplamaya, onları daha iyi eğitmeye başladı (Kundakçı, 2004: 167)

PKK; Türkiye’nin Güney doğusu, Irak’ın kuzeyi, Suriye’nin kuzey doğusu ve İran’ın kuzey batısında olan bir bölgede, önce devlet kurmayı amaçlamış, başaramayacağına inanınca “demokratik özerklik” söylemleri ile özgür olmayı amaçlayan ve bu amaçlarla söz konusu toprakların, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan kısımda etkili olabilmek için, güvenlik güçlerine ve sivil halka silahlı eylemlerde bulunan ve birçok can alan, ortaya çıktığı ülke ve örgütlenmesi itibariyle hem Avrupa hem de Ortadoğu coğrafyasında yer alan bir bölücü terör örgütüdür. “Sömürülen, ezilen insan hakları tanınmayan Kürtlerin” haklarının savunucusu olduğu yönünde bir iddiası bulunmaktadır. Türkiye, Irak, İran ve Suriye topraklarının bir bölümünde Kürdistan adında bağımsız birleşik sosyalist Kürt devleti kurmak nihai siyasi amacı taşısa da talepleri konjonktüre uygun olarak devlet kurma federalizm-özerklik arasında gidip

gelmektedir. Örgütün siyasal faaliyetleri Avrupa’da da yoğunlaşmıştır. Örgüt, AB, ABD, BM ve NATO tarafından yasa dışı terör örgütleri listesinde yer almaktadır.

PKK ile mücadele için bölgedeki askeri birliklerin üst düzey komutanları tarafından bazı ana ilkeler belirlenmişti (Kundakçı, 2004: 43-46) ;

- i. Mücadelenin başarısı için ön koşul halk ile birlikte olmaktır. Halk ile iç içe yaşarken halkın bazı ihtiyaçlarına da yardımcı olarak devletin şefkatini göstermek gerekir,
- ii. Şehrin emniyet ve güvenliği için bazı noktaların (köprü, geçit, yollar) güvenliği önemli, oraların iyi tutulması gerekiyor,
- iii. Bir kaç üst düzey terörist ele geçirilmeli ve sorgulanmalı,
- iv. Asker, MİT ve polis arasında sıkı bir koordinasyon olmalı, birliklerin eğitim ve motivasyon eksiklikleri giderilmeli.

1.1.6.1.1.1 PKK Terör Örgütü’nün Amacı ve Yapısı

PKK terör örgütü, Kürt kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bağımsız bir Kürt Devleti kurmayı amaçlamaktadır. Çaycı (2007: 35) PKK terör örgütünü şu şekilde tanımlamıştır; “PKK, bir bölümü Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde ayrı ve bağımsız bir Kürt Devleti kurma amacıyla ortaya çıkmış, strateji ve taktik olarak terör eylemlerini benimsemiş, zaman ve koşullara uygun olarak siyasi amaçların ifadesini değiştirerek, ulusal ya da uluslararası olarak daha fazla siyasi ve lojistik destek sağlamayı hedeflemiş, uygun koşullar oluşursa, kır veya şehirde askeri yöntemlerden de yararlanmakta olan silahlı bir çetedir”.

1977 yılında “Kürdistan Devriminin Yolu Manifestosu” 1995 PKK parti programı ve onun yenilenen biçimi onuncu kongresinde kabul edilen 2008 PKK Parti programı ve KCK sözleşmesi örgütün temel dokümanları olarak kabul edilmektedir. Temel dökümanların ana amacı, bağımsız bir Kürdistan devleti kurmaktır. 2008 yılında düzenlenen parti yönetmeliğinde devlet kurma hedefinden vazgeçilmiş, Kürt kimliğinin tanınması ve devletin egemenlik yetkilerinin, yerel yönetimlerde olduğu gibi özgür bir idare anlayışı benimsenmiştir. PKK terör örgütünün programı, 1977 yılında hazırlanan “Kürdistan Devriminin Yolu Manifestosu” broşüründeki düşüncelerin formüle edilmiş halidir. Kürdistan Devriminin Yolu Manifestosuna göre, PKK terör örgütü, Türkiye’nin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde, Marksist-Leninist ideolojiyi benimseyen bağımsız bir Kürt devleti kurmak amacı ile eylem ve terör faaliyetleri

gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ikamet eden vatandaşların farklı bir Kürt ırkının mensubu olduğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti yetkililerince sömürüldüğü propagandası yapılarak, yaptıkları terör eylemlerinde arkalarına halkın desteğini almaya çalışmışlardır. PKK terör örgütü programına göre, ileri zamanlarda kurulacak özgür devletin toprakları hâlihazırda dört sömürgeci devlet (Türkiye, İran, Irak, Suriye) tarafından istila altındadır. Örgüt kurulmasında büyük rol oynayan; Abdullah Öcalan, Cemil Bayık, Haki Karaer, Kesire Yıldırım, Kemal Pir'in iddialarına göre, sözde Kürdistan olarak adlandırılan bölgenin büyük bir dilimi, Kuzey Kürdistan adı ile adlandırılan ve 22 ili kapsayan Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'dir. PKK terör örgütünün amacı tüm bu toprakları birleştirerek, sömürülmeye son verip, özerk, demokratik ve birleşik sosyalist Kürdistan'ı kurmaktır (Aktan ve Kongar, 2005: 262).

PKK tarafından gerçekleştirilen 23 farklı türde 4598 eylem tespit edilmiştir. Bu eylemler aşağıda belirtilen beş başlık altında sınıflandırılarak, eylemlerin gerçekleştirilme sıklıklarının illere göre farklılık gösterip göstermediği sınılanmıştır (Beren, 2012: 98);

- I. PKK terör örgütünün kırsal kadrosundaki militanları tarafından yapılan silahlı ya da bombalı saldırılar “kırsal destekli şiddet eylemleri” olarak,
- II. PKK terör örgütünün şehirdeki gençlik yapılanması tarafından gerçekleştirilen molotof atma, ev ya da iş yeri kundaklama, araç yakma, korsan gösteri vb. eylemler “şehir içi şiddet eylemleri” olarak,
- III. Patlayıcı madde sevkiyatı, yaşamsal gereç sevkiyatı, örgüt mensuplarına yardım etme faaliyetleri “işbirlikçi faaliyetler” olarak,
- IV. PKK'nın kırsal kadrolarına eleman yetiştirmek ya da gençleri kırsal bölgeye gitmeye ikna etmek “kırsala eleman aktarımı” olarak,
- V. Yürüyüş, miting, oturma eylemi, basın açıklaması, pankart asma gibi eylemler ise “yürüyüş basın açıklaması ve propaganda faaliyetleri” olarak sınıflandırılmıştır.

1.1.6.1.1.2 PKK Tarafından Gerçekleştirilen Eylemler

1.1.6.1.1.2.1 Köy Baskınları

PKK terör örgütü, eylemlere başladığı yıldan itibaren bölge halkına yönelik olarak yoğun şiddet eylemleri gerçekleştirmiştir (Semiz, 2011: 78). Bölge halkını örgüte karşı bir sadakat eğilimine sokmak ve örgütün bölgede en acımasız, en kuralsız ve bölge

halkına çözüm olacak tek güç olduğunu göstermek amacıyla bölgedeki köylerde birçok vatandaşı öldürülmüştür (Bal, 2012: 45).

1.1.6.1.1.2.2 Karakol ve Üs Bölgelerine Saldırı

Kara Kuvvetleri doktrininde “karakol” ve “üs bölgesi” kavramlarının tanımı aşağıda belirtilen şekilde yapılmıştır;

Karakol; Güvenliği sağlamak, koruma ve gözetleme yapmak amacıyla kritik arazi ve meskûn mahallerin hâkim kesimlerinde konuşlandırılan, silah, araç, gereç ve teçhizatla doldurulmuş yapılardır. Üs Bölgesi ise; Operasyonların isnat ettiği ve her türlü lojistik desteğin sağlandığı yer ve tesislerdir Karakol ve üs bölgelerine saldırı kavramı ile PKK terör örgütü tarafından doğrudan, güvenlik güçlerinin, dolaylı olarak da devletin gücünü, bölgedeki halkın gözünde küçük düşürmek, güvenlik güçlerine kayıp verdirmek, malzeme, silah, teçhizat ve personel kaçırmak; bu sayede, güvenlik güçlerini hareketsiz kılarak üstünlüğü ele geçirmek amacıyla, bölgede bulunan karakol ve üs bölgelerine kalabalık terörist gruplar ile gerçekleştirilen eylemler yapmışlardır (KKT: 31-3 İç Güvenlik Kol Harekâtı, 2008: 1-3).

1.1.6.1.1.2.3 Pusu ve Taciz

Pusu kavramı, PKK terör örgütü militanları tarafından bölgede duran ya da hareket hâlinde olan askerlere, diğer devlet görevlilerine, bölgedeki sivil vatandaşlara yönelik olarak gizli veya açık bir mevziden her türlü silah veya patlayıcı kullanılarak gerçekleştirilen saldırı türü eylemler olarak ifade edilmektedir.

Taciz ise; PKK terör örgütü tarafından korku ve tehdit ortamı yaratmak, eylemlere karşı verilecek tepkileri kısıtlamak ve belirli bölgelere yöneltmek amacıyla sivillere, devlet kurumlarına, askerî birlik ve tesislere yönelik olarak, yoğun olmayacak şekilde, ateşli silahlarla kısa süreli olarak gerçekleştirilen eylemlerdir.

1.1.6.1.1.2.4 Mayın ve El Yapımı Patlayıcı Kullanma

Askerî doktrinde (KKT: 31-3 İç Güvenlik Kol Harekâtı, 2008: 6-95) El Yapımı Patlayıcı (EYP) şu şekilde tanımlanmıştır; “Öldürmek, tahrip etmek, zarar vermek, şeklini bozmak, taciz etmek maksatlarıyla standart ve standart dışı tasarlanmış, elde mevcut veya temin edilebilen askerî, ticari, sanayi, zirai veya tıbbi amaçlı imal edilmiş parlayıcı, yıkıcı, öldürücü, zehirleyici, elektrikli ya da yakıcı kimyasal maddeler ile yine aynı maksatlar için üretilmiş elektronik, elektrikli ve mekanik bir takım parçaların asıl amaçları dışında el ile veya başka usullerle bir araya getirilmesi ve yerleştirilmesi suretiyle oluşturulmuş patlayıcı düzeneklerdir”. “Mayın ve EYP kullanma” kavramı ile PKK terör örgütü

tarafından bölgedeki asker, devlet görevlisi ve sivil vatandaşlara kayıp verdirmek ve bölgede belli bir yolun, bölgenin kullanılmasını engellemek amacıyla, araziye döşenen veya yerleştirilen el yapımı patlayıcılar ve mayınlar ile gerçekleştirilen eylemler ifade edilmiştir.

PKK terör örgütü kırsal alanda istediği başarıları elde edememesi dolayısıyla, 1996 yılından itibaren, batı illerini de kapsayacak şekilde, yerleşim yerlerinde eylemler düzenleyerek, kırsal alandaki başarısızlığını aşmayı amaçlamıştır. Batı illerinde, bombalı saldırılar ve canlı bomba türü intihar saldırıları gerçekleştirerek “gerilimi ve şiddeti” tüm Türkiye’ye yayma amacı içerisinde olmuşlardır (Bal, 2012: 69).

Bombalı saldırı adı ile ifade edilen kavram ise; PKK terör örgütü militanları tarafından, kent merkezlerine vatandaşların yoğun olarak bulunduğu yerlere yerleştirilen uzaktan kumandalı veya zaman ayarlı patlayıcılar ile yoğun ölüm, yaralanma ve maddi hasarlara sebebiyet vererek, büyük oranda korku ve tehdit ortamı yaratma amacı güdülen eylem türüdür.

1.1.6.1.1.2.5 Yol Kesme ve Adam Kaçırma

Yol kesme ile ifade edilen kavram, PKK terör örgütü militanlarınca, bölgede kullanılan yollar üzerinde araç trafiğinin durdurularak, kişilerin kimlik kontrollerinin yapılması, araçların yakılması, bazı vatandaşların kaçırılması, vatandaşların değerli eşyalarına el koyulması, bazı vatandaşların ise öldürülmesi suretiyle, o bölgede kontrolün kendilerinde olduğu propagandasını yapmak amacıyla gerçekleştirilen eylemlerdir.

Adam kaçırma kavramı ise; PKK terör örgütü mensupları tarafından, sivil vatandaş, devlet görevlisi veya asker kişilerin propaganda veya pazarlık unsuru olarak kullanılmak üzere kırsal bölgede oluşturdukları, sözde üs bölgelerine götürülerek alıkonulmaları belirtilmektedir.

1.1.6.1.1.2.6 Canlı Bomba ve Sabotaj

Canlı bomba eylemleri ile örgüt militanlarının kent merkezlerinde, insanların yoğun olarak bulunduğu bölgelerde, yanlarında taşıdıkları veya vücutlarına bağladıkları patlayıcıları patlatarak, ölüm, yaralanma ve maddi hasarlara sebebiyet vermeyi amaçladıkları eylemler ifade edilmektedir. Son yıllarda yapılan terör eylemlerinde, terör örgütleri bu tür eylemleri çok fazla kullanmıştır. Bu eylemin diğer eylemlere göre etkisi çok daha büyüktür. Özellikle kalabalık yerleri tercih eden canlı bombalar, kendilerinin yanı sıra birçok insanın ölümüne sebep olmuşlardır.

Sabotaj kavramı ise, PKK'lı teröristler tarafından çoğu kez maddi hasar vermek veya kullanılamaz duruma getirmek maksadıyla, her türlü bina, araç, malzemenin çoğu kez yakılmak suretiyle gerçekleştirilen eylemler ifade edilmektedir. Türkiye ya da bölgesel kalkınmanın önünde büyük bir engel olarak duran PKK terör örgütü, çalışmakta olan birçok fabrikayı, yol ve köprüleri, okulları, sağlık ocaklarını hedef almıştır. Çünkü bir bölge eğitim ve iktisadi yönden gelişirse teröre karşı gelir. PKK özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bu tür gelişmelerin her zaman önüne geçmiştir.

1.2. TURİZM, TURİST VE TURİZM TALEBİ

1.2.1. Turizm Kavramı

Tatil, eğlence, sağlık, spor, din gibi çeşitli sebepler ile ve devamlı bir yerde ikamet etmemek kaydıyla seyahat eden kişilerin, yaptıkları seyahatler boyunca ihtiyaçları olan hizmet ve malları belirli bir ücret karşılığında satın almalarıyla ilgili olguların, ilişkilere turizm denir (MEGEP, 2011, 2-3). Turizm kavramı, Latince bir kelime olan “tornus” kelimesinden türemektedir ve insanların belirli bir eksen çevresinde dönme aksiyonlarını anlatmaktadır. Daha sonra daha yaygın olarak kullanılan İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi dillere “tour” şeklinde geçmiştir (Ağaoğlu, 1991: 24). İnsanlar, ikamet ettikleri yerlerden geçici bir süre ayrılarak farklı bölgelere gitmekte ve buralarda gezip-görme, eğlenme, öğrenme, dinlenme gibi psikolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gidermektedirler. Ekonomik olarak farklı etkiler bırakan ve turizm olarak isimlendirilen bu olgu, yaşadığımız çağın temel bir özelliği niteliğindedir (Uçkun, 2004: 28). Kozak vd .1997: 1) Turizm ile ilgili farklı bir görüş belirtmişlerdir; “Turizm genel olarak sürekli yaşanan mevki dışında, tüketici olarak, tatil, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketleridir”. Bayer (1992: 3) ise, “dinlenme ya da iş amaçlı bir yerden yola çıkarak belli bir destinasyona yönelen insani faaliyettir” şeklinde tanımlanmaktadır. 1.1. Turist Kavramı ve Çeşitleri

İkamet ettiği yerden, eğlence, din, sağlık, spor, kültür vb. gibi farklı amaçlar ile temelli yerleşmemek suretiyle seyahat eden ve seyahati bittikten sonra ikamet ettiği yere geri dönen şahıslara turist denir (MEGEP, 2011: 4).

OECD (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) tanımında turist olarak kabul edilen kişiler şu nitelikleri taşımaktadırlar; bilimsel, idari, diplomatik, dini, sportif, iş vb. şeklinde seyahat eden kişiler (Doğanay, 2001: 4). Yağcı (2003: 12)'ya göre turistin temel özellikleri şu şekildedir; Turist, gittiği yere sürekli yerleşme amacı olmaksızın dini,

sağlık, eğlenme, dinlenme amacı ile turizm hareketlerine yön veren kişilerdir. Turistin psikolojik tatmin amacı vardır ve turist ekonomik anlamda tüketici sayılır, turist belirli bir düzeyde mali güce sahip ve zamanı sınırlı olan kişidir.

1.2.1.1. Turizmin Amacı ve Özellikleri

İnsanlar, tatil dönemlerini farklı ortamlarda değerlendirmeyi tercih etmektedirler. Bunlar arasından farklı tercihlere rastlanmaktadır; alışveriş merkezleri, sağlık kulüpleri, rekreasyon merkezleri, kütüphaneler, restoranlar, sinemalar, kitapçılar, yiyecek içecek alanları, toplum merkezleri, kulüpler, spor merkezleri vb. (Horner ve Swarbrooke, 2005: 125).

1.2.1.1.1. Turizmin Amacı

Turizm, insanların gezip görerek ya da bazı bölgeleri ziyaret ederek farklı aktivitelere katılmalarını içerir. Son dönemde turizm, kişilerin boş zamanlarını değerlendirme biçimleri içerisinde, kendine özgü önemli bir yer edinmiş ve devamlı gelişim göstererek, dünyanın en önemli sektörlerinden biri olmuştur. Günümüzde dünya genelinde turizm amacı ile seyahat edenlerin sayısı 800 milyonu, ulusal sınırlar içerisinde seyahat edenlerin sayısı ise 2 milyarı aşmıştır. Seyahat eden kişilerin turizme katılma amaçları farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Türkiye'yi ziyaret eden turist profili incelendiğinde büyük çoğunluğun eğlence amacıyla ülkemizi ziyaret ettiği gözlemlenmiştir. Sonra sırası ile yakınları ziyaret, kültürel, sağlık, dini, alışveriş, ticari ilişkiler, fuar, eğitim vb. şeklinde turizm faaliyetlerine katılım olmuştur. Yine turizm faaliyetlerine katılımlar incelendiğinde, yaşlı turistlerin daha çok, kültür, sağlık, dini faaliyetlere katıldıkları, genç turistlerin ise, eğlence, alışveriş, ticari ilişkiler, eğitim amaçlı turizm faaliyetlerine katıldıkları gözlemlenmiştir (Kozak, 2012: 9).

1.2.1.1.2. Turizmin Özellikleri

İnsanların boş vakitlerini çeşitli etkinliklere katılarak değerlendirdikleri gözlenmektedir. İnsanların boş zamanlarını değerlendirme biçimleri, kişiden kişiye, kültürden kültüre farklılıklar göstermektedir. Dünya'da genel olarak insanların genellikle başvurduğu, boş zaman değerlendirme biçimlerini incelemek gerekirse, bu boş zaman değerlendirme biçimleri şu şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir; kitap okuyarak, spor yaparak, sinema ya da tiyatroya giderek, yürüyüşe çıkarak, lokantada yemek yiyerek,

balık tutarak, alışveriş yaparak, pikniğe giderek, koleksiyon yaparak, turizm faaliyetlerine katıldıkları gözlemlenmiştir (Kozak, 2012: 8).

1.2.1.2. İç Turizm

Bir ülkenin vatandaşlarının, kendi ülkeleri içerisinde bir yerden bir yere turizm amacı ile gitmelerine iç turizm denir. Türkiye’de modern anlamda iç turizme yönelik seyahatler, Cumhuriyet döneminde başlamış olsa da Osmanlı döneminde de çoğunlukla padişah ve yakınlarının, üst düzey devlet yetkililerinin, paşaların ve varlıklı ailelerin İstanbul ve çevresinde yazlık diye adlandırdıkları yerlere yaptıkları seyahatler, Türkiye’deki iç turizm hareketlerinin başlangıcı olduğu söylenebilir. İlk olarak padişah ve çevresinin katıldığı bu tür seyahatlere, daha sonraki dönemlerde halkın içinden de katılanlar olmuştur. Bu tür yer değiştirmeler, Osmanlı’nın son dönemlerinde, modernleşmenin gösterdiği etki ile orta sınıfta olan insanların yaz aylarında katıldıkları seyahatler haline gelmiştir. Bir ülkenin dış turizme açılabilmesi için iç turizm hareketlerinin etken bir şekilde ilerlemesi gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerin dış turizm hareketlerinin geliştiği bilinmektedir ancak gelişmiş olan ülkelerin iç turizm hareketlerinin de çok geliştiği söylenebilir. Cumhuriyet tarihi boyunca, Türkiye’deki turizm hareketlerini incelemek gerekirse, iç turizm hareketlerinin dış turizm hareketlerinden daha önce başladığı görülmektedir. Turizm çeşitleri arasında, termal turizm çeşidine tarihin her döneminde rastlamak mümkündür. Bu konu örneklendirilirse, 1934 yılında restore edilen Yalova kaplıcaları Mustafa Kemal Atatürk’ün istekleri doğrultusunda sağlık turizmi amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Nazım Hikmet Ran 1936 yılında “iş kanunu” adlı talimatnamesin de, “ücretli ve maaşlı herkesin en az otuz gün yıllık tatilinin olması gerektiği” şeklinde görüş belirtmiştir. Refik Halit Karay ise 1944 yılında; “bugün değilse de yarın, bir gün gelecek hepimizin bir yaz tatili hakkı olacak, yalnız hakkı olmak yetmez; memleket bu haktan en iyi, en rahat, çeşitli ve ucuz şekilde faydalanma imkânını verecek” şeklinde görüş belirtmiştir. Uzun yıllar gerçekleşmesi beklenen “yıllık ücretli izin hakkı” Türkiye’de 1960 yılında yürürlüğe girmiştir (Aktaran: Kervankıran, Çuhadar, 2017:3-4). Devlet Memurları Kanun’una göre devlet memurlarının haftalık çalışma süresi 40 saat, çalışma günü de 5 gün olarak kabul edilmiştir. Böylece kamu sektörlerinde çalışan memur ve işçiler hafta sonlarında da kısa süreli turizm faaliyetlerine katılma olanağı bulmuşlardır (Kozak, 1994: 211), bunun sonucu olarak öncelikle deniz kıyılarına yönelik turizm hareketliliği başlamıştır. İlk olarak; Çeşme, Marmaris, Ayvalık, Alanya, Erdek ve Didim gibi önemli kıyılarda

yaşanmaya başlanan turizm serüveni, daha sonra Marmaris, Bodrum ve Kuşadası gibi kıyı kesimlerini de içerisine alarak genişlemiştir (Kozak vd. , 2012: 8). 1963 senesinde yapılan ilk turizm planı ile birlikte, iç turizm hareketlerinin geliştirilmesi amaçlanarak çalışmalar yapıldığı ancak bu çalışmaların planlamada kaldığını, uygulama aşamasına getirilemediğini görüyoruz. 1970’li yılların başında kurulan turizm bankası, işçi ve memur kesimini turizm aksiyonlarına teşvik etmek düşüncesiyle, “tatil kredisi sistemini” uygulamaya koymuş ancak yaşanan aksaklıklar nedeni ile uygulamadan kaldırmıştır (Kozak, 1994: 211). Ülkemizde genellikle aile ziyaretleri şeklinde yapılan boş zaman geçirme şekli, 1970 yılından sonra, kıyılarda yapılmaya başlanan, tatil konutları alma biçimine dönüşmüştür. Önceleri şehre yakın yerlerden konut edinenler daha sonraki yıllarda ise daha kırsala kaymaya başlamıştır (Ertin, vd. , 1998: 203).

Türkiye’nin yabancı turist sayısı bakımından dünya sıralamasında iyi bir durumda olmasına rağmen, iç turizm hareketlerinin ise henüz istenen düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir. Vatandaşların satın alma düzeylerinin çok yüksek olamaması, işletmelerin uygulanan fiyat düzeyi bakımından yerli ve yabancı turistler arasında hizmet anlayışı ve fiyat politikalarında farklılıklar gözetmeleri, henüz tatil kültürünün yerleşmemiş olması, tatilin lüks bir tüketim olarak algılanması (Bahar ve Kozak, 2014: 24), aile fertlerinin yıllık izinlerinin farklı dönemlere denk gelmesi, okullarda turizm ve seyahat eğitiminin yetersiz olması, ikinci konutların yaygınlığı etkili olmuştur (Güzel, 2011: 130). Ayrıca ülke halkının geleneksel toplum yapısına sahip olması ve turistik amaçlı tüketimin büyük miktarlarda harcamayı gerektirdiğini düşünmesi, iç turizme yönelik tur düzenleyen seyahat acentesi sayısının az olması, turizm işletmelerinin Türkiye’de iç turizmin gelişimi ve mekânsal istatistiksel yöntemler ile çözümlemesi keyfe yönelik dış turizm talebinin canlanmasıyla turistik ürün fiyatlarını tamamen dışa dönük olarak belirlemeleri, iç turizmin geliştirilmesi konusunda yeterli yasal düzenlemelerin yapılamaması, TÜİK’in yaptığı 2015 yılı “Hane Halkı Yurtiçi Turizm Araştırmasına” göre ülkemizde seyahat etme nedenleri içerisinde seyahate çıkanların yaklaşık %50’si akraba ve arkadaş ziyaretinin olması gibi toplumsal, ekonomik, siyasi ve psikolojik nedenler iç turizmden beklenen hedeflerin gerçekleşmesini engellemektedir (Kervankıran, Çuhadar, 2017: 5-6).

1.2.1.3. Dış Turizm

Bir ülkede yaşayan kişilerin, turizm faaliyetlerine katılmak amacı ile farklı ülkelere seyahat gerçekleştirmesine dış turizm denir. Turizm tüm dünyada olduğu gibi, ülkemiz içinde önemli bir gelir kaynağıdır. Ülkemiz özellikle yaz aylarında, birçok turiste ev sahipliği yapmaktadır. Dış turizm döviz kazandıran ya da ekonomide ihracat etkisi olan bir olgudur. Turizm aktif ve pasif olarak ikiye ayrılmaktadır. Pasif dış turizm; Ülkemizin vatandaşlarının başka bir ülkeye turistik faaliyetler doğrultusunda seyahat etmesidir. Türkiye'den Fransa'ya yapılan seyahat pasif dış turizme örnektir. Aktif dış turizm; Başka bir ülke vatandaşlarının ülkemize turistik faaliyetler doğrultusunda seyahat etmesidir. Fransa'dan Türkiye'ye yapılan seyahatler aktif dış turizme örnektir.

Dış turizmin en önemli yararlarından biri, ülkeye döviz girişi sağlamasıdır. Dış ticaret dengesi gözetildiğinde, ya ihracatı daha fazla yapmak ya da ithalatı azaltmak gerekmektedir. Dış turizmin getirdiği avantajlar tam olarak burada ortaya çıkmaktadır. Turizm endüstrisi, diğer sektörlerle kıyasla, ülkenin ihtiyacı olan döviz girdisini daha kısa zamanda ve daha az kaynak ile sağladığı için kendisine ülke ekonomisinde önemli bir yer edinmiştir (Unur, 2000: 25). Ayrıca, yabancı sermaye girdisinin çoğalması, altyapının gelişimine yardımcı olması, farklı sektörlerle can vermesi, gelir yaratıcı ve istihdam artırıcı cazibeleri sebebiyle ekonomik yönde pozitif katkıları olan önemli bir turizm çeşididir. Öte yandan dış turizmin, ülkeler arasındaki huzur ortamının oluşması, farklı kültürlerin öğrenilmesi gibi olumlu sosyal etkileri de bulunmaktadır (Kozak, 2012: 22).

1.2.2. Yerli, Yabancı ve Günübirlükçi Turist

Yerli turist; kendi ülkesi içinde turistik faaliyetlere katılan kişilerdir, örneğin; Ankara'dan İzmir'e tatile giden Türk vatandaşları yerli turist sayılırlar. Yabancı turist; ülkesi dışına turistik faaliyetlere katılan kişilerdir, kişiler tatillerini geçirdikleri ülkelerde yabancı turist sayılırlar, Örneğin İstanbul'a tatile gelen Japon turistler, Türkiye' de yabancı turist olarak kabul edilirler. 24 saatten daha kısa süreli olarak bir yere seyahat eden ve gittikleri yerde konaklamayan turistlere günübirlükçi denir. Örneğin; Safranbolu'ya gelerek akşama kadar zaman geçiren ancak konaklamayan turist, günübirlükçi turist kabul edilir.

1.2.2.1. Turist Sayılmayan Yabancılar ve Diplomatlar

Hava limanlarından transit geçenler, sınır bölgelerinde ikamet eden çalışanlar ya da iş için günübirlik başka bir ülkeye gidip gelenler, mülteciler ya da yabancı bir ülkede görev yapan askerler, turist sayılmazlar.

OECD tanımına göre turist olarak kabul görmeyenler şu şekildedir (Doğanay, 2001: 4-8); Bir ülkeye iş için gelip çalışmak isteyenler, bir ülkeye yerleşmek için göç edenler, bir ülkeye gidip yerleşenler, okul veya diğer dil kurslarına eğitim almak için gidenler ve transit yolcular.

Diplomat, dış politika ile uğraşmakta olan ve ülkesini yurt dışında temsil etmekle görevli olan kişilere denilmektedir. Diplomatlar, vatandaşlarının haklarına ve çıkarlarına sahip çıkmak için ve uygun olarak yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar ile ilişkileri yürütmek için dışişleri bakanlıklarına bağlı olarak atanmaktadırlar ve atandıkları yerlerde turist sayılmamaktadırlar.

1.2.3. Turizmin Çeşitleri

Turizm kavramı insanların aklına genel olarak deniz, kum, güneş üçgenini getirmektedir, son dönemde yaşanan gelişmeler ile beraber turizm endüstrisinin sürdürülebilirliğine dikkat çekilmiş ve önem verilmiştir. Bu sürdürülebilirlik ile beraber turizmin sadece yaz turizmi yerini kültür, kongre, spor, golf, sağlık, doğa, inanç vb. gibi sürdürülebilirliği daha etkin hale getiren turizm çeşitliliğine bırakmıştır.

1.2.3.1. Kültür Turizmi

Festival, folklor, tiyatro, sergi gibi sanat etkinliklerine katılarak ya da geçmiş dönem ve devam eden uygarlıkların kültürel değerlerini tanımak amacıyla, tarihi yerleri ve toplumların yaşam tarzlarını gözlemlemek amacı ile yapılan gezilere kültür turizmi denir (Aydın, 1990: 27). Turistik faaliyete katılan kişilerin kültürel mirasa ilgileri sonucu daha fazla gelişen kültür turizmi, tarihi mekânlar, müzeler, fuar ve festivaller ile gelişme olanağı bulmuştur. Bütün kültürel ürünler, müzeler ya da tarihi bölgeler turizm açısından tek başlarına cazip gelmeyebilirler. Tarihi bölgelerin kültürel çekiciliğini turistik bir ürün olarak değerlendirmek, imaj ve marka oluşturmak planlama, tanıtım ve reklam çalışmalarını gerektirir. Kültürel mirasların temelini kültürel cazibeler oluşturur (Emekli, 2006: 51-59).

1.2.3.2. Kongre Turizmi

İkinci dünya savaşı sonrasında büyük bir ilerleme gösteren toplantılar, günümüzde bilimsel ve teknolojik alandaki gelişmeler sonrasında üretimin artması sonucunda, yeni pazarlama teknik ve yöntemlerinin ortaya çıkması gibi nedenlerle çok sıklıkla düzenlenmişlerdir ve düzenlenmeye devam etmektedirler. Ayrıca dünyada ticaretin artması, dünya genelinde ortaya çıkan küreselleşme hareketleri, bilgi alışverişinde bulunmak, tartışmak vb. amaçlar ile daha sık bir araya gelen insanların yaptıkları toplantıların sayıları her geçen gün artarak devam etmektedir. İnsanların artan seyahat, toplantı ve konaklama eğilimleri kongre ve toplantı sektöründe profesyonellerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Aymankuy, 1997: 11-12).

1.2.3.3. Spor ve Golf Turizmi

Spor, temelde insanların sağlıklı yaşam sürmek, eğlenerek boş zamanlarını değerlendirmek için yaptığı hareketler şeklinde tanımlanabilir (Saatçioğlu, 2013: 5). Turizm kavramı ise insanların devamlı ikamet ettikleri yerlerin dışına yaptıkları seyahatler ve gittikleri yerlerde konaklamalarından meydana gelmektedir (Kozak, vd. , 2001). Bu açıklamalardan bir sonuca varacak olursak spor ve turizm birbiri ile devamlı ilişki içerisindedir. Spor turizmi, bireylerin farklı spor faaliyetine, spor yapmak amacı gözeterek ya da taraftar olarak yani spor yapma amacı gözetmeden katıldıkları seyahatlerden oluşan turizm türüdür (Turco vd. , 2002: 3). Farklı bir ifade ile açıklamak gerekirse spor turizmi, sporla ilgili farklı faaliyetler yapmak veya düzenlenen faaliyetlere seyirci olarak katılmak amacıyla yapılan seyahat ve deneyimlerdir (Ross, 2001: 3-7). Aktif bir şekilde spor müsabakalarına katılmaya giden kişi ya da takımlar da o kişi ya da takımları yerinde izlemeye giden taraftarlar da spor turizmine katılım sağlarlar.

Golf, doğal ya da yapay engellerin bulunduğu çok geniş bir alanı kapsayan bir açık hava sporudur. Dünya genelinde 60 milyonun üzerinde golf oyuncusu, 36.000'den fazla golf sahası bulunmaktadır, ayrıca yılda 600 milyonun üzerinde izleyici kitlesi TV ya da internet üzerinden golf turnuvalarını takip etmektedir (Çetin, 2008: 15). Golf dünya genelinde en çok yapılan dördüncü spordur ve ortalama seyirci sayısı her yıl %15-20 civarında değişmektedir. Golf harcamaları, 1995 yılında 1,5 milyar ABD doları iken 2005 yılında 3,4 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır. Günümüzde sadece ABD'de yapılan Golf seyahatleri için harcanan tutar ise yılda takribi olarak 8 milyar dolar düzeyindedir (Global Golf Tours, 2005).

1.2.3.4. Sağlık ve Termal Turizm

Sağlık turizmi, kişilerin tedavi olmak amacıyla yaptıkları seyahatler şeklinde tanımlanabilir. Sağlık turizmi tedavi olmak amacı ile kaplıcalar ve diğer sağlık merkezlerine seyahat düzenleyen kişilerin fiziki ya da ruhsal olarak iyilik halini geliştirmek amacıyla estetik cerrahi, fizik tedavi, diş tedavisi, organ nakli, saç ekimi vb. gibi farklı gereksinimi olan kişilerle uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan bir turizm türüdür (Turizm ve Kültür Bakanlığı, 2014). Başka bir tanıma göre sağlık turizmi, insan sağlığının kuvvetlendirilmesi amacı ile ortaya çıkan ve tatil türlerini de kapsayan seyahatler ve organizasyonlardan meydana gelen olgu ve münasebetlerin tümü olarak tanımlanabilir (Gençay, 2007: 175).

1.2.3.5. Doğa Turizmi

Doğa turizmi genel olarak; eko turizm, doğa turizmi, yeşil turizm ya da kırsal turizm gibi farklı isimlerle anılmaktadır, doğadan ve yabani hayattan etkilenen, doğa ile birleşmeyi seven ve doğaya yönelik çalışmalar yürüten, birbiri ile aynı dönemlerde kültürel olarak çekiciliği olan nispeten bozulmamış turistik bölgelere seyahatleri içeren turizm türü olarak tanımlanmaktadır (McKercher ve Chan, 2005: 21-34). Milli parklar, özel alanlar, hayvanat bahçeleri ve yaban hayatı gibi doğal ortamlar koruma altına alınmıştır. Doğa turizmi, farklı doğal bölgelere yapılan gezileri ifade etmektedir. Doğaya turizmi, genel olarak, kırsal mekânları ve macera türü spor müsabakalarını içine almaktadır (Kiper ve Aslan, 2007: 166).

1.2.3.6. İnanç Turizmi

Kutsal merkezlerin farklı inanışlara mensup turistler tarafından ziyaret edilmesinin, turizm olayı olarak değerlendirilmesi “inanç turizmi” olarak vasıflandırmaktadır. Bütün dinlerin önderleri, kutsal şehir ve tapınakların ziyaret edilmesini şart koymuştur, bununla beraber farkında olmadan ekonomik hareketliliği de başlatmışlardır. Özellikle Hristiyanlık inancını benimseyen kişilerin bulunduğu Avrupa da teokrasinin etkili olduğu dönemlerde kutsal sayılan yerlerde görülen zenginlik ve rahatlık, etkili olan gücün bu merkezî yerlerde bulunması ve elde ettiği zenginliği bu merkezlere yatırması sonucunda, bir ölçüde bu kategorilerden ve dini gezilerden türemiştir (Kaya, 1997: 36).

Türkiye'de inanç turizmine yönelik ilk çalışmalar 1995 yılında başlamıştır ve 1995 ile 1998 seneleri arasında yabancı seyahat acenteleri, basın mensupları, din adamları ve konu ile alakalı uzman şahısların katılmaları sonucunda "inanç turizmi" gezileri yapılmıştır. Anadolu'da, inanç turizmi için önemli ziyaret merkezleri vardır. Bu merkezler; Müslümanlık için; Topkapı Sarayı, Eyüp Sultan Camisi, Süleymaniye Camisi, Edirne'de Selimiye Camisi, Konya'da Mevlana Türbesi vb. gibi, Hristiyanlık için; Efes, İznik, Antakya, İstanbul vb. ve Musevilik için; Şanlıurfa, Hatay gibi önemli yerler turizm destinasyonu olarak açılmıştır (Sargın, 2006: 15).

1.2.4. Turizm Talebi ve Turizm Talebini Etkileyen Faktörler

1.2.4.1. Turizm Talebi

Talep, genel anlamda insanların ihtiyaçlarını tatmin etmek amacıyla mal ve hizmetlere karşı duydukları satın alma arzudur. Ancak her satın alma arzusunun talep sayılabilmesi için, tüketicilerin satın alma gücünün de bulunması gerekmektedir. Yeterli satın alma gücü olmayan tüketici, o mal ya da hizmeti ne kadar arzu etse de fiilen onu talep edemez (Ülgen, 2012: 58). Tanımda yer alan mal ve hizmet kavramlarının her ikisi de turistik faaliyetleri kapsadığında, turizm talebi, söz konusu olmaktadır. Turizm talebi, seyahat etme isteğinde bulunan ve bu isteği karşılamaya yeterli gelire sahip olan insanların sayısıdır. Turizm talebi ülke içi (İç turizm) ve ülke dışı (dış turizm) olmak üzere ikiye ayrılır. Ülke içi turizm talebi, ülke vatandaşlarının kendi ülkeleri içinde kalmak koşuluyla turizm ihtiyaçlarını tatmin etmek istemelerine dayanan taleptir. Ülke dışı turizm talebi ise, ülke vatandaşlarının yabancı ülkelerde turizm ihtiyaçlarını gidermek istemeleridir (Olalı ve Alp, 1998: 20).

Turizm talebi ile ilgili tanımlar incelendiğinde Turizm talebinden söz edebilmek için aşağıdaki koşulların gerçekleşmesi gerekir (Kozak, vd.,1997: 42).

1. Turizm talebi için gereksinimleri karşılayabilecek mal ve hizmetlerin var olması gerekir.
2. Turistik mal ve hizmetlerin belirli bir piyasada, belirli bir fiyata turistlerin hizmetine sunulmuş olması gerekir.
3. Tüketiciler turistik mal ve hizmetlerden satın almak ya da ücretsiz olarak faydalanmak istemelidir, çünkü arz olmadan talep oluşmaz.

4. Turizm talebi belirli bir dönem için söz konusudur. Turizm hareketlerine katılan herhangi bir kişi, seyahatinin bitmesiyle beraber sürekli yaşadığı bölgeye tekrar dönmek zorundadır.
5. Turizm talebini; dinlenme, eğlence, kültür, sağlık, spor, din gibi rasyonel nedenler ya da taklit, kıskançlık, moda, gibi irrasyonel nedenler tetikleyebilir.

1.2.4.2. Turizm Talebinin Özellikleri

Turizm talebi, ekonomideki diğer mal ve hizmetlere yönelik talebe göre bazı farklılıklar ve değişik özellikler gösterir. Turizm Talebinin Özelliklerini şu şekil de sıralamak mümkündür (Kozak, vd., 1997: 43-44).

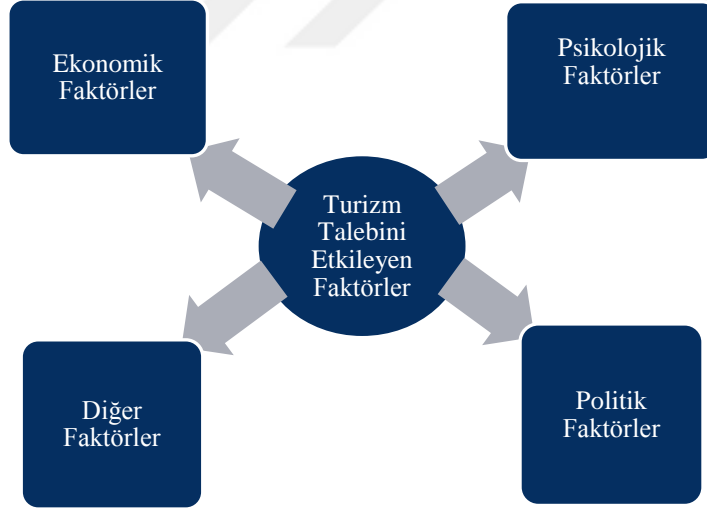
1. Turizm talebi bağımsız (otonom) bir talep niteliğindedir. İnsanları seyahate yönelten çeşitli nedenler vardır. Bu nedenler insanların atmosfer değiştirme isteği ve kişisel etkiler altında kalmasının bir sonucudur.
2. Turizm talebi çok yönlüdür ve karmaşık bir özelliğe sahiptir. Fiziksel bir rahatlığa, psikolojik bir mutluluğa ulaşmak için seyahat edenler ile ticaret amaçlı seyahat edenler arasında bir farklılık olduğu gibi, konaklamanın gerçekleştiği bölgedeki gıda, eğlence, konut, diğer mal ve hizmetler gibi değişik gereksinimlerin baskısına ve yoğunluğuna göre de farklılıklar bulunmaktadır.
3. Turizm talebinin ikame olanaklarının fazla olması, turistik tüketimdeki tercihlere ekonomik, sosyal, politik ve mali nitelikteki unsurların etki etmesi turizm talebine aşırı esnek bir özellik kazandırmaktadır.
4. Turistik tüketime konu olan mal ve hizmetler arasında da aşırı bir rekabet vardır. Bu rekabet kişisel tercihlere bağlı olarak ortaya çıkar. Konaklama süresi ile uzaklık arasında bir rekabet olduğu gibi, turistik tüketim harcamalarından konaklamaya akan pay ile ulaştırmaya akan pay arasında da bir rekabet söz konusudur. Turistin geldiği yer ile turistik istasyon arasında bir rekabet vardır ve mesafe uzadıkça konaklama süresi kısalmır.
5. Turizm talebi, ekonomideki lüks ve kültürel nitelikteki diğer mal ve hizmetlerle rekabet halindedir. İkame olanakları turizmden başka alanlarda ve çok sayıda olduğu için, turistik mal ve hizmetlerin yerini özellikle lüks nitelikteki mal ve hizmetler alabilir.

6. Turistik hareketler belirli mevsimlerde yoğunlaştığı için turizm talebi de mevsimlik bir özellik taşır. Son yıllarda mevsimsel özelliklere bağlı olarak yeni turizm türlerinin geliştirilmesi ve her turistin farklı amaçlarla farklı turizm türlerini tercih etmesi dikkate alındığında, mevsimsel özellikleri yitirmeleri sonucunda söz konusu turizm türlerine olan talebin düşmesinin nedeni daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin kış turizmi, golf turizmi, dağ turizmi, av turizmi, vb. gibi turizm türlerine yönelik turizm talebin mevsimlik özelliğe sahiptir.
7. Turizm talebi, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre de değişiklik gösterir. Örneğin; gelişmiş ülkelerdeki turizm talebi ile gelişmekte olan ülkelerdeki turizm talebinin özellikleri birbirinden farklıdır.

1.2.4.3. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler

Turizm talebini etkileyen niteliksel faktörleri,, Ekonomik, Sosyal, Psikolojik ve diğer faktörler olmak üzere dört başlıkta toplamak mümkündür.

Şekil 2: Turizm Talebini Etkileyen Faktörler



1.2.4.3.1. Ekonomik, Psikolojik ve Politik Faktörler

Turizm talebini etkileyen en önemli faktörlerden birisi ekonomik faktörlerdir. Tüketici bir mal ya da hizmeti talep ederken diğer tüm mal ve hizmetlerin etkisi altındadır. Bu etki mal ve hizmetlerin ikame (bir mal ya da hizmetin diğer mal ya da hizmet yerine kullanılmasıdır, örnek: otel yerine pansiyonda konaklamak) ya da tamamlayıcı (bir mal ya da hizmetin diğer mal ya da hizmeti tamamlamasıdır, örnek: bir

otele konaklamaya giden birinin uçak ile seyahat etmesi) olmasına göre değişmektedir. Tüketicinin gelir seviyesi taleplerini belirlemektedir. Bir mal ya da hizmetin talebini o malın fiyatı ile birlikte tüketicinin gelir seviyesindeki değişimler de etkilemektedir. Gelir artışı genel olarak talepte de artış meydana getirmektedir (Ülgen, 2012: 58-59). Ürün ya da hizmetlerin fiyatı, ekonomik faktörler arasında insanların turizm isteklerinde etki oluşturacak ilk etkenlerdir. Bu sebeple turizm talebinin, turistik mal ve hizmet fiyatlarıyla bağımlı düşünülmesi gerekmektedir. Fiyat, tüketicinin turistik ürünleri kavrama şekilleri ve pazarlama eğilimlerinin öbür bileşenlerinde etki yaratarak, talebi büyük ölçüde değiştirmektedir (Usta, 2009: 95). Başka bir önemli etki olan gelir, kuşkusuz insanların talep ettikleri turistik mal ve hizmetlerin seçilmesi bakımından oldukça önemlidir. Turizm istatistikleri incelendiğinde, turistlerin ekonomik refah düzeylerinin turistik ürünleri satın almalarında güçlü bir etki oluşturduğu anlaşılmaktadır. Turistlerin alışveriş ve harcama düzeyleri de ekonomik refahları ile birlikte yükselmektedir (İslamoğlu, 2010: 21). Başka bir tanıma göre; bir bölgeye giden yabancı turistlerin gelir düzeyleri, seyahat edilecek ülkenin turizm işletmeleri, tesis ve yatak kapasiteleri, ulaşım olanakları ve bunların fiyatları, gibi etkenlerdir. Devlet İstatistik Enstitüsünün yapmış olduğu araştırmaya göre; Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin %72,5'u orta gelir grubundan, %15,8'i yüksek gelir grubunda, %11,7'si ise düşük gelir grubundan oluşmaktadır (Turalı, Güneren, 2003: 1-13).

Turizm talebini etkileyen faktörlerden bir diğeri de psikolojik faktörlerdir. Bir mal ya da hizmete yapılan talep, tüketicilerin hem zevklerinden hem de tercihlerindeki değişikliklerden etkilenmektedir. Zevk ve tercihlerin değişmesi ile birlikte talep miktarı da artar ya da düşer (Ülgen, 2012: 59). Psikolojik faktörler, turizm endüstrisinde turizm talebini arttıran ya da azaltan en önemli faktörlerden birisi durumundadır. Turizm faaliyetlerine katılan kişilerin yaptıkları harcamalarda psikolojik olarak doyuma ulaşma arzuları mevcuttur. Turistlerin aynı bölgeyi tekrar ziyaret etmek istemesi daha önceki ziyaretinde psikolojik olarak tatmin olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. Moda, insanların doğaya olan özlemi, gösteriş, dini inançlar, reklam ve tanıtım gibi faaliyetler psikolojik faktörler olarak sıralanabilir (Öztaş, 2002: 59).

Turizm talebini etkileyen bir diğer faktör de politik faktördür. Bir ülkeden başka bir ülkeye seyahat edecek turistler açısından yaşadıkları ülke ve turistik destinasyonlarını merak ettiği ülke arasında politik sorunlar olmamasına, o ülkeye gitme kararını verirken dikkat etmelidir. Ülkesinin politik sorunlar yaşadığı bir ülkeye gitmesinde döviz

kısıtlamaları, bürokratik engeller ve gümrük uygulamaları gibi engeller ile karşılaşabilir, bu engeller turizm talebini olumsuz yönde etkiler (Cengiz, 2012: 27). Örneğin, Rusya'ya ait savaş uçağının düşürülmesi sonucunda, Türkiye ve Rusya arasında oluşan siyasi gerginlik sonucunda, Rus hükümetinin vatandaşlarına Türkiye'ye gitmeyin çağrılarını üzerine, Rus turistlerin ülkemize gelmemesi 2015 yılında Türkiye de turizm sezonunun kötü geçmesinin sebeplerinden biridir diğer sebepler ise 15 Temmuz darbe girişimi ve havalimanı patlaması olarak gösterilebilir. Japonya'nın vatandaşlarına Ortadoğu da bazı ülkelere ya da Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki illere gitmelerine bir engel koymuş olması, turizm endüstrisinin politik olarak etkilenmesine farklı bir örnek olabilir.

1.2.4.3.2. Diğer Faktörler

Kişilerin eğitim düzeyinin artması ile birlikte, yaşadıkları dünya ile ilgili bilgileri ve buna bağlı olarak dünyayı gezip görme istekleri artacaktır. Ayrıca insanlar eğitim seviyeleri arttıkça daha iyi çalışma olanaklarına sahip olmaları dolayısıyla ekonomik gelirleri de iyi olacaktır. Bunun sonucunda hem tatil için ayıracak daha fazla zamanları, hem de daha fazla bütçeleri olacaktır. Buna göre, eğitim düzeyi ile turizm aktivitelerine katılma arasında doğru orantılı bir bağ saptanmıştır (Doğan, 2004: 47).

Turizm talebini etkileyen önemli faktörlerden biri de ulaşım"dır. Ulaşım araçlarının fiyatlarındaki istikrar ve iyi düzenlenmiş yollara sahip olan ülkelerde turizm talebi yüksektir. Çünkü turistlerin seyahat seçenekleri ve kendilerine çıkarılacak maliyetler yaptıkları geziler için önemli bir unsurdur. Ulaşım olanaklarının daha az geliştiği ülkelerde turizm talebi bu olumsuz durumdan etkilenmektedir. Ayrıca ülkeler arasındaki mesafenin de hem seyahat süresinden, hem de seyahat maliyetini arttırmamasından dolayı turizm talebine olumsuz etkileri vardır (Sezgin, 1995: 70).

Reklam ve tanıtım, bir ülkenin turizm pazarındaki talebini etkileyen bir unsur olarak kabul edilmektedir. Tanıtım etkinlikleri, potansiyel tüketici grubu hedef alınarak doğrudan bireylere yönelik bir etkinliktir. Reklam ve tanıtım faaliyetlerinin turizm talebi üzerindeki en önemli etkisi, turistik bölge hakkında tüketicilere bilgi vermesidir. Bu amaçla uluslararası turizm pazarında söz sahibi olmak isteyen ülkeler pazardan pay alabilmek adına reklam ve tanıtım faaliyetlerine kaynak ayırmaktadır (Kozak, vd., 2015: 106).

Turizmde turizm bilincini yerleştirebilmek için turizm hareketlerine katılan turistler ile katılmak isteyen potansiyel turistler ve turist kabul eden bölge halkının

turizmin önemini kavramış olmaları gerekmektedir. Uluslararası turizm hareketlerinin gelişmesinin önemli sebeplerinden birisi de, turizmde yoğunlaşmış ülkelerin, turizm sonucunda elde ettikleri sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelerdir (Kozak, vd., 2015: 107).



1.3. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE TURİZM

1.3.1. Turizmin Tarihçesi

Turizm olgusunun başlangıcı, Sümerlere yani M.Ö. 4000 yıllarına kadar dayandırılabilir. Finikelilerin de turizm hareketlerine katılan farklı göçebe bir toplum olduğu söylenebilir. Mısır M.Ö. 3000’li yıllarda, görülmesi gerektiğine inanılan piramitleri ve tapınakları sebebiyle, seyyahların ilgisini çok fazla çeken medeniyetlerden biridir. Eski Mısır ve Babil krallığında, seyahat eden kişiler için güvenli yolların yapıldığı ve bu kişilerin konaklaması amacıyla evlerin inşa edildiği bilinmektedir (Barutçugil, 1984: 28).

Eski çağlarda ulusların ticari faaliyetlere katılmak amacı ile farklı ülkeleri ziyaret etmesi de bir turizm aktivitesi olarak değerlendirilebilir. Eski çağlardaki karayollarının günümüzle kıyaslandığında yetersiz olması, uzak yolculukların deniz yolu ile yapılmasının başlıca nedenlerindedir (Doğanay, 2001: 17). Ayrıca eski Yunanlılarda olimpiyatlar, gezi imkânını ortaya çıkarmış ve olimpiyatlara gidenler, kasabalarda konaklamışlar bu sayede turizm hareketlerine katılmışlardır (Bayer, 1992: 12).

M.S. 395 yılından İstanbul’un fethine kadar geçen dönemde, zevk, eğlence ve sağlık turizminde duraklama başlamış buna karşılık büyük yayılma gösteren Hıristiyanlık ve Müslümanlığa bağlı olarak, dini amaçlı seyahatler artış göstermiştir (Acuner, 2006: 15).

1492 yılında ünlü Portekizli denizci “Vasco da Gama” gemi ile Hindistan’a ulaşmış, diğer bir Portekizli denizci olan “Macellan” ise; 1519 yılında başlayan dünya seyahatleri ile insanların bilmedikleri yerleri görmek, tanımak ve merak amaçlı yapmış oldukları yolculukların temelini oluşturmuştur (Akat, 200: 9).

Fransız ihtilali sonrasında sosyal, siyasi ve ekonomik değişimler neticesinde oluşan zengin sınıfın, başka ülkeleri merak etmeleri ya da anlatılanlara ilgi duymaları sonucunda farklı ülkeleri ziyaret etmek ve gezmek amacı ile o dönemlerde turizm hareketlerine ciddi şekilde hareketlilik kazandırmışlardır. Ancak bu dönemde turizm hareketlerini canlandıran başlıca unsur, ulaşım teknolojisinin daha fazla gelişim göstermesi olmuştur. Lokomotifler ve buharlı gemilerin icadı ve sonraki yıllarda araba sanayisinin hızlı bir gelişim göstermesi, turizm endüstrisinin hızlı bir şekilde gelişmesinin başlıca nedenleri olarak görülebilir. Bu dönemdeki ilk organize turistik gezi, 1841 yılında

“Thomas Cook” tarafından Letter ve Loughborough arasında at yarışı izlemek için tren ile yapılmıştır (Bayer,1992: 11).

1. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile 1918-1920 yılları arası modern turizm hareketlerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde turizm, oteller, moteller, ulaşım araçları, plajlar, eğlence alanları ve önemli bir altyapı gelişimi göstererek büyük bir endüstri halini almıştır (Evliyaoğlu, 1994: 7).

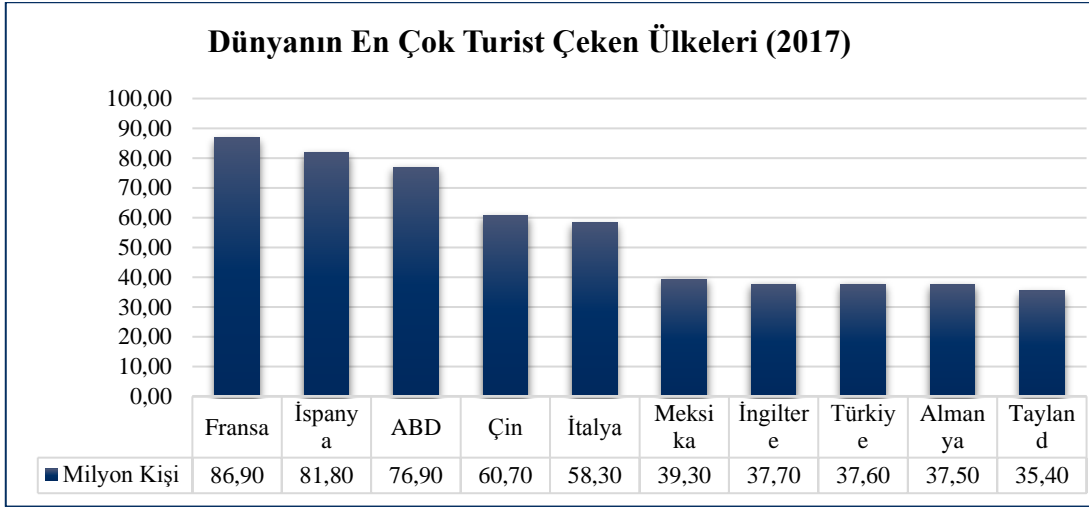
Günümüzde ise, teknolojinin hızlı bir gelişim göstermesi ile beraber yaşam standartlarında ortaya çıkan iyileşmeler, küreselleşme hareketleri ile beraber seyahatlerin serbestleşmesi, turizm hareketlerine katılan turist sayısının hızlı bir şekilde çoğalmasının sebeplerindendir (Milne, Ateljevic, 2001: 371). Bu önemli gelişmelerin sonucu olarak turizm endüstrisi dünyanın en hızlı ilerleyen endüstrilerinden biri haline gelmiştir. Dünya turizmi 1980–1990 arasında %60 oranında artış gösterirken, 1990–2000 arasında ise %52 oranında artış göstermiştir. Rakamlar ile ifade etmek gerekirse, 1980 yılında 280 milyon kişi olan turist sayısı, 2000 yılında 698 milyon kişiye ulaşmıştır (TOBB, 2003: 269).

1.3.2. Dünyada Turizmin Güncel Durumu

Turizm endüstrisi; ekonomik, sosyal ve kültürel değeri her geçen gün daha da gelişen bir endüstri olmuştur. Seyahatler, insanoğlunun ilk dönemlerinden itibaren başlamıştır. İnsanlar gezip-görmek, sağlıklı bir yaşam sürmek, dini ya da toplumsal etkinliklere katılmak gibi farklı nedenler ile devamlı olarak bir gelişim yaşamıştır. Turizm; bireylerin politik ya da ticari bir hedef gözetmeden dinlenme, eğlenme, merak öğrenme, kültür, spor, sağlık ve inanç gibi sebeplerle bireysel veya grup halinde süresi belli olarak turizm endüstrisinin öğelerinden yararlanmak şartı ile yapılan faaliyetlerin bir bütünüdür (Başol, 2012: 351). Zamanlar geçtikçe medeniyetler gelişmiş, toplumlar zenginleşmiş, yoğun iş temposunun etkisi ile kişilerin tatil yapma ihtiyaçları artmış, ulaşım araçlarının çoğalması ve sistemsal olarak gelişmesi ve teknolojinin gelişmesi ile dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan tarihi ve doğal turistik ürünlerin tanıtılması ile turizm endüstrisi hızlı bir gelişme göstermiştir. 21. Yüzyılda ise; ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan gelişiminde turizm endüstrisinin katkısı çok büyüktür (Önen, 2008: 2).

Dünyanın en çok turist çeken ülkeleri şekil 3'de gösterilmiştir.

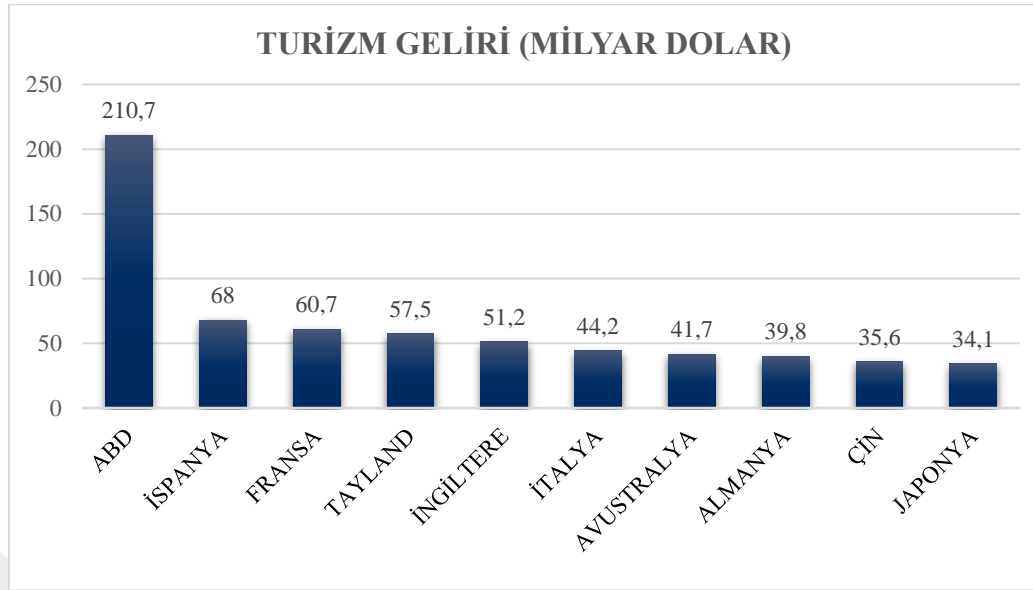
Şekil 3: Dünyanın En Çok Turist Çeken Ülkeleri (2017)



Kaynak: UNWTO Tourism Highlights: 2018 Edition, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876> (Erişim Tarihi: 04.01.2018).

Şekil 3 incelendiğinde turizmde daha az turistik destinasyon ile daha fazla turist çeken ülkelerin varlığı gözlerden kaçmamaktadır. Söz konusu ülkelerin reklam faaliyetlerini daha iyi yönettiği düşünülebilir fakat ülkelerin güvenliklerinin de bu konuda büyük etken olduğu, terör faaliyetlerinden ne derece etkilendiği, bölgesel olarak ne derece terör faaliyetlerinin içerisinde olduklarını göz önünde bulundurmak gerekir. Bu tür değerlendirmeleri yaptığımızda Türkiye'nin 8. sıradaki yerinin gayet iyi olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye dışındaki ülkeleri analiz ettiğimizde terörden etkilenen değil terörü finanse eden ve terör olaylarından silah satarak, petrol rezervlerini boşaltarak faydalanan ülkeler olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye ise her geçen yıl artarak devam eden terör faaliyetlerinin etkisini fazlasıyla hissetmektedir.

Şekil 4: Ülkelerin Turizm Gelirleri (2017)

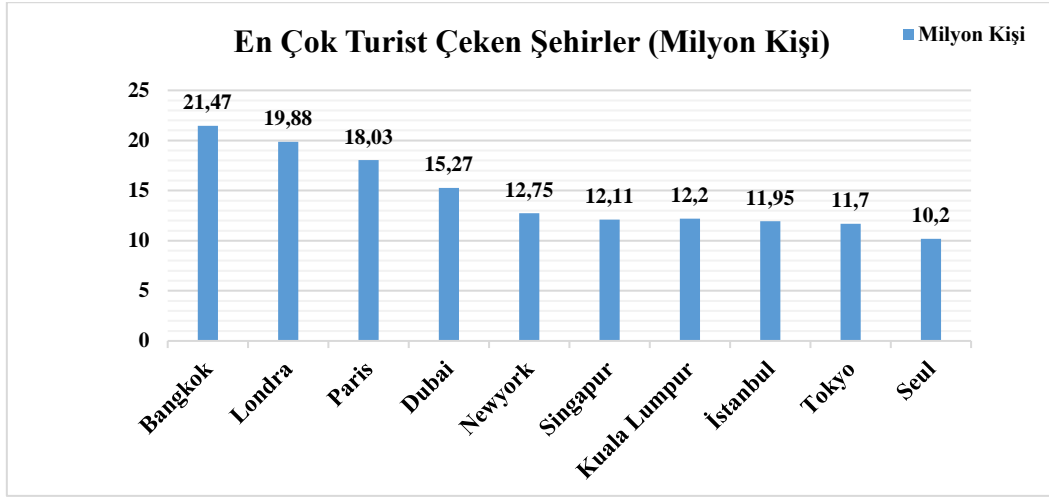


Kaynak: UNWTO Tourism Highlights: 2018 Edition, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876> (Erişim Tarihi: 04.01.2018).

Şekil 4 incelendiğinde ülkelerin turist sayısı istatistikleri ile turizm gelirleri arasında farklılıklar oldukları anlaşılmaktadır. Bunun sebebi döviz farkından kaynaklı olduğu ya da ülkelerin turistik ürünlerini fiyatlandırma politikalarında farklı yollar izlediği olduğu ifade edilebilir. 2017 verilerine göre Türkiye en çok turist çeken ülkeler sıralamasında altıncı sırada yer alırken, yine 2017 verilerine göre ülkelerin turizm gelirleri sıralaması içerisinde ilk on içerisinde yer almamaktadır. Uluslararası turist sayısı istatistiğinde ikinci sırada yer alan ABD turizm gelirleri sıralamasında açık birinci sırada yer almaktadır. İlk on içerisinde yer almayan Türkiye ise 26,2 milyar dolarlık turizm geliri ile on üçüncü sırada yer almaktadır.

Şehir turizmi, son yıllarda tüm dünyada ilgi gören bir kavramdır. Her yıl onlarca şehir, diğerinden daha fazla ziyaretçi çekmek için birbiriyle yarışıyor. Bu şehirler turistik yerleri, tarihi dokusu ve alışveriş noktaları ile turistler tarafından çok fazla ilgi görüyor. Her yıl milyonlarca turist bu şehirleri ziyaret ediyor. Dünyanın en çok turist çeken 10 şehrini incelemek turizm endüstrisinin işleyişi açısından önem arz etmektedir.

Şekil 5: Dünyanın En Çok Turist Çeken Şehirleri (2017)



Kaynak: En Uygun.com (2017) <https://www.enuygun.com/bilgi/dunyanin-en-cok-ziyaretci-ceken-10-sehri-2017>, (Erişim tarihi: 19.10.2018).

Şekil 5 incelendiğinde, şehirlerin turizm açısından farklı amaçlar ile ziyaret edildiği düşünülmektedir. Turistik aktivitelere katılan kişilerin amaçları göz önünde bulundurulduğunda, kültür, kongre, spor, doğa ya da inanç turizmi gibi farklı turistik faaliyetlere katılmak için şehirleri ziyaret ettikleri düşünülmektedir.

Bloomberg HT (2016)'nin haberine göre ‘Fransa’da 2016 yılında yapılan terör eylemlerine karşın ülkeye gelen turist sayısında artış olduğu bildirildi. Fransa hükümeti tarafından yayınlanan verilerden hareketle, ülkeye yapılan ziyaret sayısı 2015 yılında 84,5 milyon kişiye, bu sayı 2016 yılında Fransa’nın başkenti Paris’te olan iki terör saldırısına rağmen 0,9 artış göstererek 93,8 milyonu bulduğu gözlemlenmiştir. Fransa Hükümeti ve Fransa basınının süreci iyi yönettiği birlik ve beraberlik içerisinde yaptığı açıklamalar ile İslam dünyasını hedef aldığı bu hedefleri üzerinden mağdur sıfatı ile karlı çıktıkları gözlemlenmektedir. Terör saldırılarının tüm ülkeleri negatif yönlü etkilediği gözlemlenmektedir, ancak süreci iyi yönetmek bu negatif etkiyi hızlı bir şekilde pozitif etkiye çevirmek açısından önemlidir.

1.3.3. Türkiye’de Turizmin Güncel Durumu

Türkiye sahip olduğu kültürel miraslar ile turistik destinasyon açısından dünyanın önde gelen coğrafyalarından birisidir. Çok farklı bitki, iklim ve yer şekillerine sahip olması nedeniyle Türkiye’nin turizm potansiyeli her geçen gün artmaktadır. Türkiye’nin turistik değerlerini doğal güzellikler ve tarihi zenginlikler olarak iki grupta inceleyebiliriz;

1.3.3.1. Doğal Güzellikler

Türkiye’de turizm potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda deniz turizmi en önemli gelir kaynağıdır. Türkiye’de yaz sezonunun uzun olması, doğal kumsalların var olması deniz turizminin gelişmesinde büyük bir etken olmuştur. Son zamanlarda ülkemizde gelişen turizm alanlarından biri de yat turizmidir. Turistler otel şeklinde dizayn edilmiş gemilerde konaklamakta ihtiyaçlarını da gittikleri yerlerden karşılamaktadır. Türkiye’de yer yapısının engebeli olmasına bağlı olarak oluşan termal kaynaklar yaygındır. Bu kaynaklardan birçok hastalığı rehabilite etmek için yararlanılmaktadır. Alternatif olarak sağlığa iyi geldiği bilinen termal kaynaklar termal turizmin gelişmesinde etkili olmuştur. Akdeniz Bölgesi’nde yaygın olarak görülen mağaralar, Mersin’deki cennet ve cehennem obrukları ile Pamukkale travertenleri gibi karstik süreçler sonucunda oluşan yer şekilleri turistik doğal güzellikler arasında yer almaktadır. Ürgüp, Göreme ve Avanos çevresinde, yaygın olarak görülen peribacaları Türkiye’de en çok turist çeken yer şekillerindedir. Türkiye’de ki dağlar birçok bakımdan olumsuzluklara neden olsa da doğal güzellikler ve kış turizmi açısından önemli potansiyele sahiptir. Kış sporlarının yapıldığı başlıca merkezler; Bursa (Uludağ), Bolu (Kartalkaya), Kayseri (Erciyes), Kastamonu (İlgaz), Erzurum (Palandöken), ve Kars (Sarıkamış)’tır (Aktaran: Bilgiustam, 2018).

1.3.3.2. Tarihi Değerler ve Kültürel Miraslar

Tarih öncesi ve tarihi devirler boyunca ülkemizde çok çeşitli medeniyetler boy göstermiştir. Bu medeniyetlerden kalan eserler Türkiye’yi dünyanın tarihi eserler bakımından en zengin ülkelerden biri haline getirmiştir. Hititler döneminden kalma şehir kalıntılarına, Alacahöyük (Çorum), Kültepe (Kayseri), Aslan tepe (Malatya)’da rastlanır. Ayrıca Van Gölü civarında Urartulara, İç Batı Anadolu’da Friglere ve İyonlara ait tarihi kalıntılar yer alır. Selçuklular ve Osmanlılardan kalma eserler (camiler, hanlar, hamamlar ve kümbetler) Türkiye’nin hemen her tarafında yaygın olarak görülür. Selçuklu eserleri Konya, Kayseri, Sivas, Diyarbakır ve Erzurum’da yoğun olarak görülürken, Osmanlı eserleri ise İstanbul, Bursa ve Edirne’de yoğunlaşmıştır. Çanakkale Savaşı’nda şehit düşen askerlerimiz anısına yapılan şehitlikler ile kurtuluş savaşı’nın yaşandığı alanlar çok sayıda turist çeken yerlerin başında gelmektedir (Aktaran: Bilgiustam, 2018).

1.3.3.3. Türkiye Turizminin SWOT Analizi

Turizm endüstrisi, tüm ülkeler için bacasız sanayii niteliğindedir. Her yıl piyasaların hareketlenmesini ve ülkeye döviz girişinin olmasını beklenmektedir. Türkiye, turizm endüstrisinden yüksek beklentiler içerisinde olan bir ülke konumundadır. Türkiye’de turizm endüstrisini incelemek için SWOT analizi ile bir değerlendirme yapmak turizm endüstrisi açısından önem arz etmektedir. “Güçlü ve zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler analizi” (SWOT), çok sık kullanılan bir yöntemdir (Turizm DPT Raporu TÜİK, 2014: 33-36).

1.3.3.3.1. Türkiye Turizminin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Türkiye’de turizm endüstrisinin güçlü yönleri incelendiğinde; dört mevsim iklim koşullarını yaşıyor olması, Anadolu’da bulunan kültürel miraslar, Türk halkının misafirperver yapısı, Doğu ile batıyı birleştiren egzotik yapı, uzmanlaşmış seyahat organizatörlerinin varlığı, çeşitli turizm taleplerine olanak veren coğrafi yapısı, değişen turizm yapısına fiziksel olarak uyum sağlaması, sağlık, termal ve gençlik turizminin gelişmesi, yat turizmini geliştirmeye elverişli kıyıların varlığı Türkiye’nin turizm potansiyeli açısından önemli ve güçlü özellikler olduğu ifade edilebilir (Turizm DPT Raporu TÜİK, 2014: 33-36).

Turizm endüstrisinin zayıf yönleri incelendiğinde ise; altyapının hızlı gelişen turizm talebine yanıt verememesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının yetersizliği, liman ve marinaların dağılımındaki dengesizlik, kültürel turizm miraslarının yeterince korunmaması, reklam ve tanıtım faaliyetlerine yeterli kaynak ayrılmaması, turizm personelinin belgelerinin yetersiz olması, sürdürülebilir turizm anlayışının yerli turist tarafından benimsenmemiş olması, katı atıkların geri dönüşümündeki yetersizlikler Türkiye’de turizm endüstrisinin zayıf yanları olarak ifade edilebilir (Turizm DPT Raporu TÜİK, 2014: 33-36).

1.3.3.3.2. Türkiye Turizmi Açısından Fırsat ve Tehditler

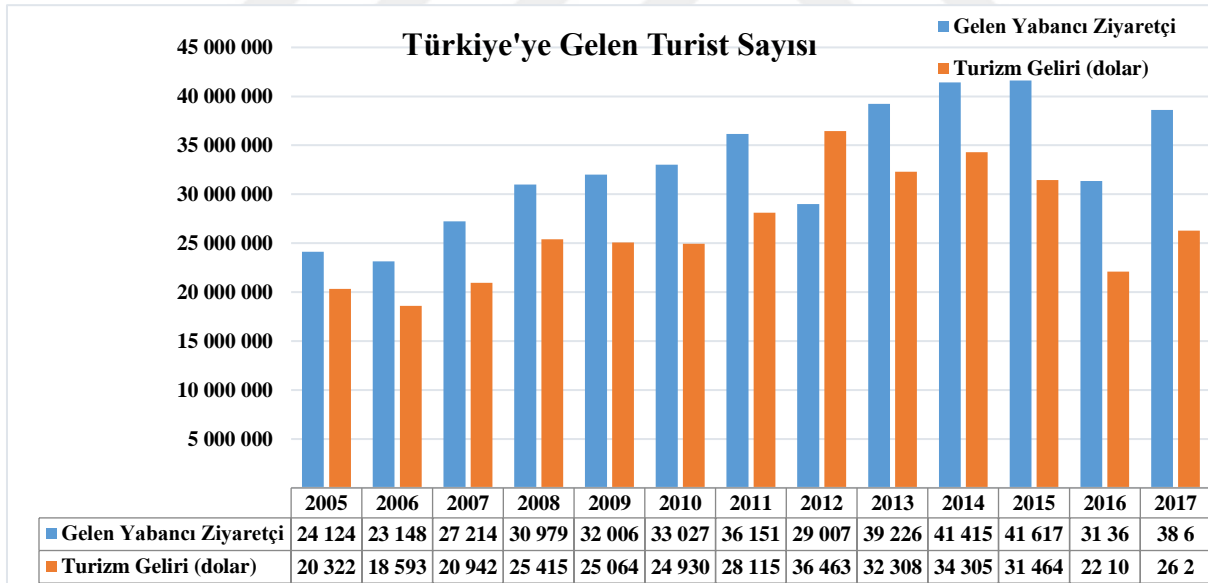
Türkiye turizminin fırsatları değerlendirildiğinde; dünya genelinde, Türkiye’nin rekabet gücünün yüksek olduğu turizm çeşitlerine olan ilginin artması, Batı Akdeniz’de oluşan kirlenme sonucu Doğu Akdeniz kıyılarının önem kazanması, gelişen ulaşım olanakları, bilgi ve teknolojinin hızla artması, Ege ve Akdeniz’in yanı sıra Karadeniz’inde kruvaziyer turizmine katılması, kongre turizmi ile ilgili yatırımlara önem verilmesi,

birçok ülke ile vizelerin kaldırılması, spor etkinlikleri için olanak sağlaması, sosyal medya kullanımının artması Türkiye turizmi açısından fırsatlar getirebilir (Turizm DPT Raporu TÜİK, 2014: 33-36).

Türkiye turizmi için tehditler incelendiğinde; ulusal ve uluslararası medyada yer alan olumsuz yayınlar, Türkiye'nin jeopolitik konumu itibariyle oluşan dış tehditler, uluslararası turizm acentelerinin tek taraflı fiyat belirleme istekleri, Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin yavaş işlemesi, rakip ülkelerin rekabet güçlerinin gelişmiş olması, güvenlik sorunları nedeni ile ülke imajının olumsuz etkilenmesi, Doğu Akdeniz'deki marina sayılarındaki plansız artışlar, turistik destinasyonlardaki çarpık yapılaşma Türkiye turizmi için tehdit niteliğindedir (Turizm DPT Raporu TÜİK, 2014: 33-36).

1.3.3.4. Türkiye'ye Giriş Yapan Yerli Ve Yabancı Turist Sayısı

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerinden hareketle 2005-2017 arasında Türkiye'ye giriş yapan yabancı ziyaretçi sayısını incelemek Türkiye de turizmin güncel olaylardan ne derece etkilendiğini incelemek açısından yerinde olacaktır.



Şekil 6: Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2018), Turizm Geliri, Gideri ve Ortalama Geceleme Sayısı Raporu.

Şekil 6'dan anlaşılacağı gibi Türkiye'deki terör olayları ülkeye gelen turist sayısında negatif yönlü bir etki yaratmıştır. Yıllar arasında kademeli olarak artış göze çarparken, 2016 yılında ülkemizde yapılan ve yüzlerce insanın canına kasteden terör

eylemleri dış basında sıkça yer bulmuştur. Rusya ile yaşanan uçak krizi, Rusya devletinin vatandaşlarına Türkiye'ye gitmeyin çağrılarını ve vizeleri durdurması bir başka etkendir. 15 Temmuz darbe girişimi yine dış basında çokça yer almıştır Türkiye'nin güvenli ülke olmadığı düşüncesi insanlara benimsetilmiştir. Terör olaylarında yoğun bir yılı geride bırakan Türkiye'ye gelen turist sayısı 2015 yılında 41.617.530, 2017 yılında 38.620.346 kişiyken, 2016 yılında ise 31.365.330 kişidir. Ülkemize gelen turist sayısından anlaşılacağı gibi turistler güvenli yerleri ziyaret etmeyi istiyorlar. Verilerden anlaşılacağı gibi turistler ülkelerin turistik destinasyonlarını can güvenliklerinden sonra görmektedirler. Yaşanan terör faaliyetleri ülkelerin turizm endüstrisinden elde edeceği gelirlere engel olmaktadır.

1.3.4. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden en küçük olanıdır. Irak ve Suriye'nin kuzeyinde, Doğu Anadolu Bölgesi'nin güneyinde, Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda ve İran'ın batısında yer almaktadır. Doğu Anadolu ve Akdeniz bölgeleri ile komşu olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, 57.000 km² yüz ölçümü ile Türkiye'nin 7,5'ini kapsamaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi ile olan sınırını, bir yay gibi uzanan Güneydoğu Toroslarının güney etekleri meydana getirmektedir. Bölge, Akdeniz bölgesinden Gaziantep Platosu ile ayrılmaktadır. Suriye sınırı Kilis'in hemen güneydoğusundan başlayıp demiryolu hattı boyunca Dicle'ye kadar devam etmektedir. Dicle'ye doğudan katılan Habur Suyu, Irak sınırını meydana getirmektedir (Türkçe Bilgi, 2015).

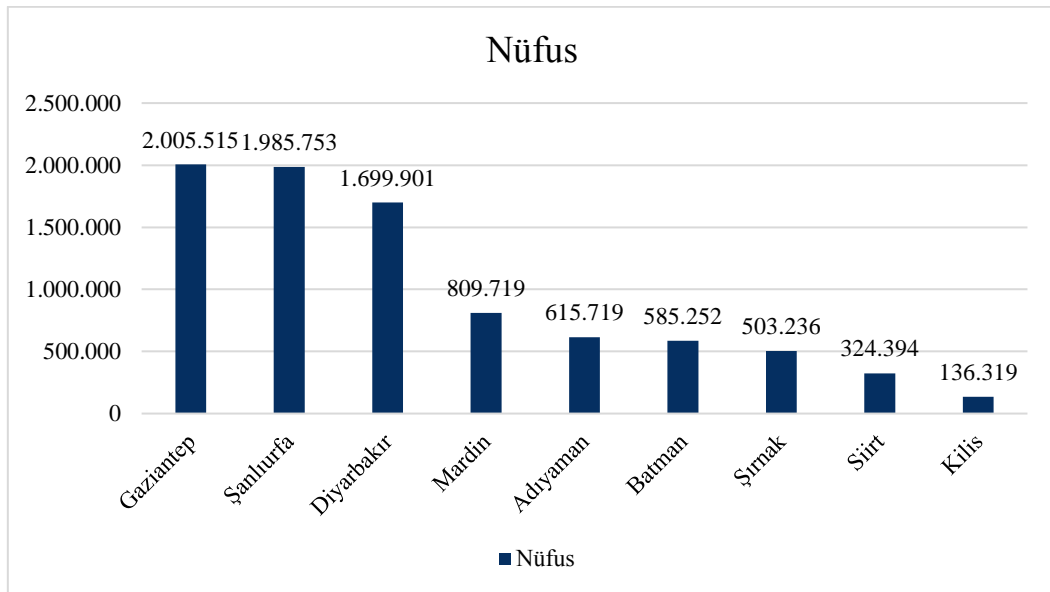
Harita 1: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Haritası

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü, <http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionImages/KGMimages/Haritalar/turistik.jpg> (Erişim Tarihi: 08.01.2019).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde dokuz il bulunmaktadır. Bu iller; Kilis, Gaziantep, Adıyaman, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt şeklindedir. Yüzölçümü olarak en büyük il Şanlıurfa, en küçük il Kilis'tir. Nüfus Yoğunluğu bakımından ise Gaziantep 2 milyon kişi ile birinci sırada yer alırken, Kilis 136 bin kişi ile son sırada yer almaktadır. Şekil 6'da Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan şehirlerin nüfusları verilmiştir.

Şekil 7: Güneydoğu Anadolu Bölgesi İllerinin Nüfusları (2017)



Kaynak: Ty.Net (2018). İl Nüfusları 2018, <https://www.tercihiniyap.net/ozel-haber/il-nufuslari-2018-h4020.html>, (Erişim Tarihi: 06.01.2018).

Tarihi ve kültürel değerleri ile ön plana çıkan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin dokuz ili bulunmaktadır. Nüfus yoğunluğu açısından en kalabalık il 2.005.515 kişi ile Gaziantep'tir onu 1.985.753 kişi ile Şanlıurfa, 1.699.901 Milyon kişi ile Diyarbakır, 809.719 kişi ile Mardin, 615.719 kişi ile Adıyaman, 585.252 kişi ile Batman, 503.236 kişi ile Şırnak, 324.394 kişi ile Siirt ve 136,319 kişi ile Kilis izlemektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde turizmin hemen her çeşidinin gelişmesi için uygun potansiyel bulunmaktadır (Ateş, 2016: 111-140).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi,

- i. Tarihin ilk dönemlerinden beri yerleşim yeri olarak kullanılmış olup, medeniyetlerin oluşumlarının ve insan yerleşimlerinin ilk başladığı nadir coğrafya parçalarındandır. Bu sebeple, tarih turizmi için son derece uygun bir coğrafyadır.
- ii. Bu bölge, keşfedilmemiş bir doğaya ve çok değerli flora faunaya sahiptir. Biyolojik çeşitlilik bakımından oldukça zengindir. Bu zenginlik ile kış ve kayak turizmi, dağcılık, yayla turizmi ve kuş gözlemciliği gibi doğa turizminin hemen her çeşidi için zengin bir potansiyele sahiptir.
- iii. Orta ve Ön Asya ile Avrupa arasındaki kavimlerin ve kültürlerin karşılaşma noktası konumunda olduğu için, kültür turizminin gelişmesi için zengin bir potansiyeli barındırmaktadır.
- iv. Ulaşım zorluklarına rağmen yüzyıllar boyunca başta termal kaynaklar olmak üzere sağlık turizmi için uygun bir coğrafya olarak kabul edilmiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi turizmi terör eylemlerinin etkisini oldukça derinden hissetmektedir. Bu bağlamda, Burak Coşan (2015)'in "Güneydoğu turizmi 300 milyon liralık terör darbesi yedi" başlıklı haberini incelemek ve terör faaliyetlerinin Turizm endüstrisini ne derece etkilediğini incelemek açısından yerinde olacaktır. "Çözüm süreci ile birlikte Güneydoğu Anadolu Bölgesi (GAP) yerli ve yabancı turistler tarafından sıkça ziyaret edilmişti, ancak son zamanlarda artan terör olayları nedeniyle turizm endüstrisi zor günlerden geçiyor. Özellikle seyahat acentelerinin katkıları sonucunda kısa ya da uzun dönemli paket turlarla bölgenin turizm potansiyeline önemli bir katkı yapan turist sayısı her geçen gün azalıyor. Çözüm süreci boyunca tur acenteleri bölgeye haftalık olarak ortalama 100 adet otobüs ile turlar düzenlerken, çözüm süreci sonrasında Güneydoğu'da daha güvenli olduğuna inandıkları bazı illere kısa 'gurme' turları düzenlemektedirler. Yaşanan bu durumdan sadece turizm endüstrisi değil, yerel halk da

olumsuz olarak etkilenmektedir. Yılın belli zamanlarında bölgeye gruplar götürdüklerini ifade eden bir firma yöneticisi; “Çözüm süreci ile beraber GAP (Güney Doğu Anadolu) bölgesine talep inanılmaz derecede arttı. Her hafta bölgeye ortalama 45’er kişilik 100 otobüs ile tur düzenleniyordu. Seyahat acentesi dışında da bölgeye seyahat edenler oluyordu. Bunlar da hesaba katıldığında kaybın büyüklüğü daha net anlaşılıyor.” GAP (Güney Doğu Anadolu) bölgesinde çok fazla gezilecek tarihi mekân ve müze olduğuna dikkat çeken yetkili, “Seyahate gelenler 5 ya da 7 gecelik turları tercih ediyordu. Müzelere, tarihi mekânlara giriş ücretleri ödüyordu. Öğlen yemekleri şehirdeki lokantalardan temin ediliyordu. Sıra geceleri düzenleniyordu. Tur boyunca uğradığımız illerden baklava, şarap, Antep fıstığı, örtüler, bakır ev eşyaları satın alınıyordu. Tüm bunlar da hesaba katıldığında kişi başı ekstra olarak en az 1000 TL daha bölgeye bırakılıyordu. Artan talep ile birlikte GAP (Güney Doğu Anadolu) turlarına birçok ilin eklendiğini söyleyen firma yöneticisi, “Adana, Hatay, Adıyaman, Şanlıurfa, Gaziantep, Kahramanmaraş, Van, Diyarbakır, Elazığ gidilen iller arasındaydı. Sadece bölge halkı için değil, havayolu şirketleri için de olumlu sonuçlar vardı. Özellikle Mardin ve Adıyaman’da birçok otelin işi çıkardığını söyleyen firma yöneticisi, “Bu bölgelerde sanayi olmadığı için otellerin işi daha zor. Gaziantep ve Urfa’da otellerin durumu daha iyi ancak Mardin ve Adıyaman’da birçok butik otel kapandı” diye konuştu. Turistlerin yaptığı diğer harcamalardan bahseden firma yöneticisi, “Halfeti’de herkes tekne gezintisine çıkıyordu. Adıyaman’da dağa çıkma için minibüslere 11 TL ödeniyordu. Nemrut’a her gün gruplar gitmeye başlayınca kredi çekip daha kaliteli hizmet için minibüslerini yenileyenler oldu. Ancak şimdi kredi çekenlerle konuştuğumuz da büyük sıkıntı yaşadıklarını söylüyorlar” şeklinde görüş belirtti.

1.3.4.1. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Turizminin SWOT Analizi

1.3.4.1.1. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Turizminin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü yönleri: Avrupa ve Anadolu’nun en yüksek dağı olan Ağrı dağının bölgede bulunması, bölgenin yüksek ve dağlık olmasının, dağcılık, kampçılık vb. avantajlar sunması, uzun ve karlı kış mevsiminin, kış sporları için uygun koşullar oluşturması, akarsu sporu (rafting) için zengin potansiyelin olması, morfolojik ve klimatolojik unsurlara bağlı olarak zengin floristik çeşitliliğin varlığı, zengin doğal manzaraların (Ağrı, Süphan ve Nemrut dağları gibi) olması, kırılmalara bağlı olarak bölge genelinde birçok termal ve kaplıcaların var olması, bölgede yer alan yüzlerce gölün, zengin bir

ekosisteme ortam oluşturması, kısa mesafede değişen yükselti farklarının mikro iklim tiplerine ve çok sayıda endemik bitkilere ortam sağlaması, yaz mevsiminin serin ve bölgede yayla turizmi için ideal ortamlar oluşturması, Kale Tepede (Bingöl dęl.), güneşin doğuşunun özgün bir seyir oluşturması, dünyanın en büyük ikinci kraterinin (Nemrut) bölgede bulunması, Van Gölü ve Akdamar Adası'nın bölgede bulunması Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin turizmde güçlü yönleri olarak ifade edilebilir (Özgen, 2010: 1385-1416).

Zayıf yönleri: Yörede yaşayanların doğal coğrafya kaynaklı turizm potansiyelinin farkında olmamaları, konaklama yerlerinin çok sınırlı sayıda gelişmiş olması, bölgedeki doğal coğrafya kaynaklı turizme ilişkin planlama çalışmalarının olmaması, doğal coğrafya kaynaklı turizm faaliyetleri ile ilgili hizmetlerin gelişmemiş olması, uzun ve çetin kış koşullarının olumsuz etkilerinin giderilememesi, eko turizm alanlarına yönelik ulaşım imkânlarının gelişmemiş olması, akarsu yataklarının dar ve engebeli olması, rafting sporunu sekteye uğratması, hayvancılığın, doğa turizm kaynaklarına büyük zararlar vermesi, doğal coğrafya kaynaklı turizm faaliyetleri- ne dayalı yatırımların yetersiz olması, bölgenin Ortadoğu'ya yakın olması, olumsuz algılamalara neden olması, Van Gölü çevresinde kompleks turistik tesislerin bulunmaması, bölgenin doğal zenginliği ile ilgili gerekli tanıtım ve planlamaların olmaması, bölge, il veya ilçe merkezlerinde turizmin (eko turizm) gelişimine yönelik turizm konseylerinin gelişmemiş olması Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin turizmde zayıf yönleri olarak ifade edilebilir (Özgen, 2010: 1385-1416).

1.3.4.1.2. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Turizmde Fırsat ve Tehditler

Fırsatlar: Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de doğa turizmine yönelik talebin artması, gelişmiş planlamalarla bölge akarsularının turizm zenginliğinin harekete geçirebilmesi, bölgenin endemik bitkiler bakımından zengin olmasının, botanik turizminin önemini bir kat daha artırması, halkın eko turizm konusunda bilinçlendirilmesi ve turizm kaynaklı ekonomik gelirlerin sağlanabilmesi, gelişen iletişim araçlarıyla (tanıtımın yapılması) bölgenin turizm potansiyelinin duyulmasının sağlanabilmesi, 2011 yılında 25. Dünya Üniversiteler arası kış oyunlarının Erzurum'da yapılması, Çıldır Gölü'nde kar ve buz festivalinin düzenlenmesi, göllerin, avcılık ve önemli sayfiye alanları olarak kullanılabilmesi, Tatvan- Nemrut Krateri arasında teleferik hattı için fiziki yapının uygunluğu, Ağrı Dağı'nın, üç semavi din için kutsal sayılması, Eko turizmin, göl turizmi

uygulamasına fırsat vermesi, göl turizminin ise kültür turizmi uygulamasına fırsat vermesi Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin turizmde fırsatları olarak ifade edilebilir (Özgen, 2010: 1385-1416).

Tehditler: Küresel ısınmaya bağlı olarak tüm dünyada olduğu gibi Doğu Anadolu Bölgesi'nde de iklim değişikliklerinin yaşanması, kış mevsiminde ulaşım imkânlarında çeşitli sıkıntıların (kar yağışları ve hava yolu ulaşımının sekteye uğraması) yaşanması, doğal coğrafya kaynaklı turizm faaliyetlerinin gelişmesiyle, doğal çevrenin bozulması, bölgedeki mera hayvancılığı faaliyetlerinin eko turizmin gelişmesine dolaylı veya doğrudan olumsuz yansımaları, hayvancılık faaliyetlerinin, floristik yapı ve doğal ortama zarar vermesi, yükselti ve eğim koşullarının çığ oluşum riskini arttırması, Türkiye'de deprem riskinin en yüksek olduğu bölgelerden biri olması, bölgedeki sosyal yapı ve olayların turizm için olumsuz etkiler yaratması, nüfusun yoğun faaliyetleri ile doğal ortamdaki erozyonun hızlanması, göl kıyısındaki aşırı yapılaşma ve altyapı eksikliğinin Van gölü ve çevresinin doğal güzelliklerini bozması, kadastro işlemlerinin yapılmamış olması Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin turizmde tehditleri olarak ifade edilebilir (Özgen, 2010: 1385-1416).

1.3.4.2. Mardin'in Tarihi ve Turistik Destinasyonları

Mardin'in medeniyetini özetleyen hammaddeler "taş ve kil" olup, eski çağlardan kalan sanat eserleri ve taş abidelerin sayılarına münhasıran Mardin, diğer hiçbir medeniyetin elinde bulunmayan "kil mührü" elinde tutmaktadır. Şu anda dünyada ve özellikle Mezopotamya'nın etki alanına giren bölgelerde kil, yazının başka bir deyişle öğrenmenin en önemli belirleyici faktörü olmuştur. Mardin birçok farklı dil, din ve kültür mozaiğiyle farklı tarihi süreçlerden geçmesine rağmen, özellikle Mezopotamya ve Mısır'da görülebilen büyük boyuttaki birlik ve beraberliği sergilemektedir. Medeniyet tarihi boyunca, her çağ yeni ve farklı bir çağı doğurmuştur (Mardin il kültür ve turizm müdürlüğü, 2017). Yukarı Mezopotamya'da, Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki verimli Mezopotamya ovasının merkezinde kurulan Mardin'in yaklaşık 6 km batısındaki alanda paleolitik döneme ait buluntuların keşfi, yörede insanlık tarihinin MÖ 10 binlerde başladığını ortaya çıkarmıştır. Yazılı kaynaklar MÖ 2000 yılında bu coğrafya da Mitanni ve Asur uygarlıklarının yaşadığına işaret etmektedir. MÖ 612 yılında Asur devletinin yıkılışından sonra bölge sırasıyla partlar, Grekler, Persler, Romalılar, Sasanilerin egemenliğine geçmiş, MS 2. yy 'da Hristiyanlığın, 640'lı yıllarda ise İslamiyet'in yayılma

süreci başlamıştır. Mardin 1105 yılında Artuklu Devleti'nin başkenti olmuş, 15. Yüzyılda Karakoyunlular ve Akkoyunlular arasında el değiştirmiştir. Mardin, Osmanlı hâkimiyetine Yavuz Sultan Selim döneminde geçmiştir. Mardin şehri eşsiz estetiğinde Artuklu'ların payı büyüktür (Görgülü, 2016: 15-17).

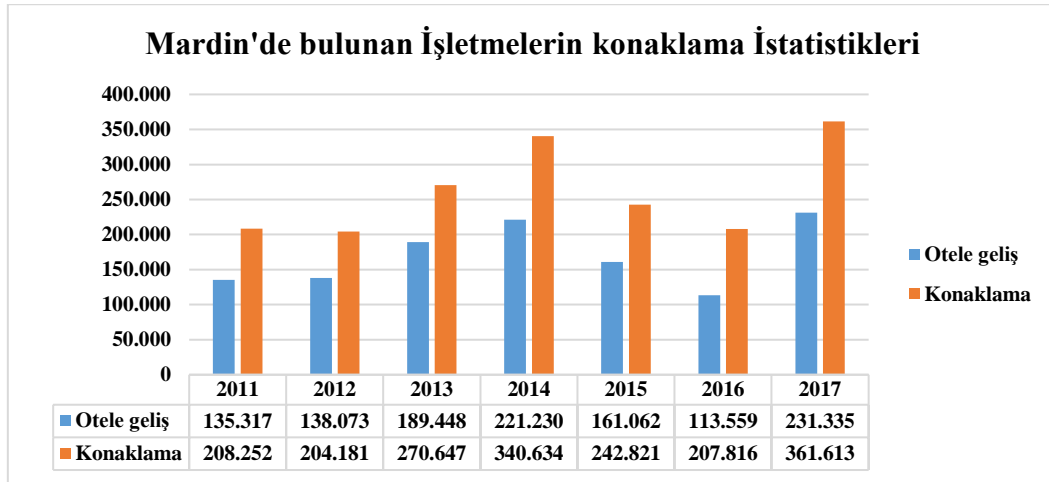
Ayrıca Mardin; Akadlar, Babiller, Roma imparatorluğu, Bizans imparatorluğu, Selçuklu dönemi, Artuklular, Safaviler, Moğollar, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Osmanlı imparatorluğu ve Cumhuriyet dönemlerini görmüş çok eski bir şehirdir. Mardin'i önemli bir turistik destinasyon yapan etkenlerin başında birçok medeniyetin bir arada yaşıyor olması. Camii, medrese, kilise ve manastırları bir arada ve birbirine çok yakın bir şekilde görmek mümkündür. Farklı inançların merkezleri olan camii, medrese, kilise ve manastırlar turizm faaliyetlerine açık ve ziyaret etmek mümkün.

Kültür ve Turizm Bakan yardımcısı Hüseyin Yayman'ın Mardine gitmek için 10 neden başlıklı manifestosunu incelemek yerinde olacaktır (Görgülü, 2016: 2);

1. Binlerce yıllık tarihe tanıklık eden abbaralar ve taş sokaklarda kaybolmak,
2. Önemli Türk İslam eserlerini görmek, Camii ve Türbeleri ziyaret etmek,
3. Telkâri ile gümüşün sanata dönüşmesine şahit olmak,
4. Dara antik kenti ve Mardin müzesinde zaman yolculuğuna çıkmak,
5. Venedik ve Kudüs'ü andıran şehiri gece gündüz seyretmek,
6. Mezopotamya ovasının sonsuz yeşilliğini seyretmek,
7. Süryani ibadethanelerini ziyaret etmek,
8. Midyat ve Savur'daki tarihi konakları görmek,
9. Yöresel lezzetlerin tadına bakmak,
10. Misafirperver yöre insanı ile hoş sohbetler etmek.

Mardin tarihi ve doğal güzellikleri ile ön plana çıkmış, ülkemiz açısından önemli bir turistik destinasyondur. Mardin'i önemli bir turistik destinasyon haline getiren farklı özellikleri vardır, bu özelliklerin başında, çok farklı inançlara ve kültürlere sahip insanların bir arada yaşaması gelir. Ayrıca çok eski bir tarihi olması dolayısıyla; tarihi camileri, medreseleri, kiliseleri ve manastırları bulunmaktadır. Bu önemli yapıtların birçoğu çok eski dönemlerde inşa edilmiştir. Bu önemli yapıtlar ekte 2 numaralı tabloda gösterilmiştir.

Şekil 8: Mardin’de Bulunan Otelleri Ziyaret ve Konaklama İstatistikleri



Kaynak: Mardin İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü (2018), <http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/TR-56569/konaklama-istatistikleri.html>, (Erişim Tarihi: 06.10.2018).

Şekil 8’de Mardin’de otele geliş ve konaklama sayıları verilmiştir. Otele geliş açısından Mardin turizmi en iyi dönemini 2014 yılında, otelde konaklama açısından ise en iyi dönemini 2017 yılında yaşamıştır. Ayrıca Mardin turizmi otele geliş ve konaklama sayıları kıyaslandığında 2016 yılında en kötü dönemini yaşamıştır.

1.3.4.3. Diyarbakır’ın Tarihi ve Turistik Destinasyonları

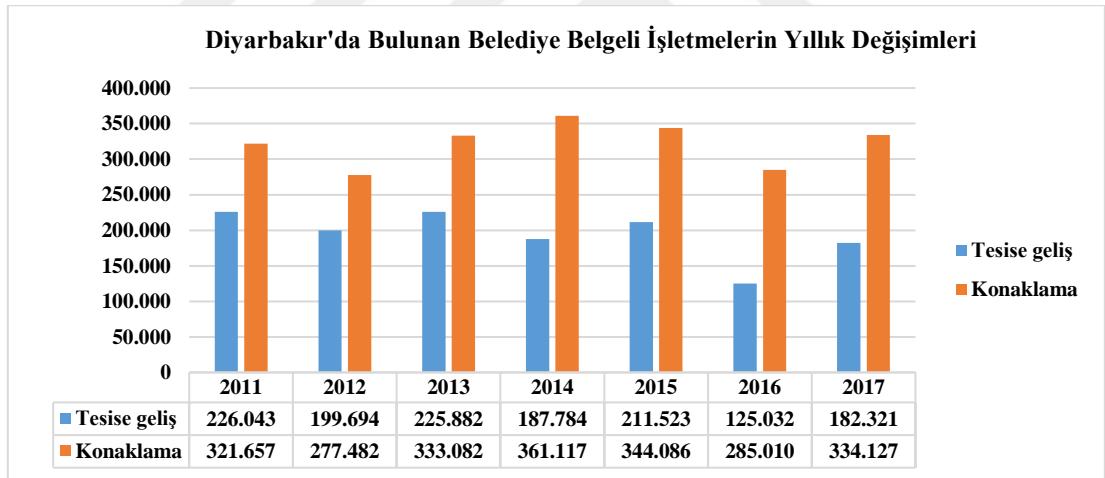
Diyarbakır, tarihi boyunca çok farklı isimler ile anılmıştır. Bu isimler; Amidi, Amid, Amida, Augusta, Karaamid, Karakale, Karacakale, Hamid, Karahamid, Diyarbakir ve Diyarbakır şeklindedir. Diyarbakır stratejik olarak önemli bir konumdadır, kuzeyinde dağlık araziler ve güneyinde bulunan çöl karakterli ovaların arasında geniş bir gelişmişliği temsil eder. Ayrıca Diyarbakır, farklı ülkeleri ve şehirleri ana yollara bağlama özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Bu yollardan biri, Anadolu ve Suriye’den gelerek Irak’a gitmektedir. Bu yol ayrıca Akdeniz sahilleri ve limanlarını Basra Körfezine bağlamaktadır. Bu sebeple Mezopotamya ile Karadeniz sahillerinin bağlantısı Diyarbakır üzerinden kuruluyordu. Diyarbakır’ın ana yollar üzerinde bulunması, farklı çağlarda önemli bir şehir olmasında etken olmuştur. Diyarbakır’da M.Ö.25000-10000 yılları arasında ilkel kavimlerin; M.Ö. 3000 yıllarından itibaren de medeni kavimlerin yerleştikleri bilinmektedir. Diyarbakır, M.Ö. 1700 yıllarından sonra yazılı tarih dönemine girmiştir (Diyarbakir, 2018).

Diyarbakır, uzun ve tarihi geçmişi boyunca ilk çağlardan itibaren birçok Asya kökenli, Makedonyalılar ve Romalılar gibi Avrupa kökenli ve hatta Azak Denizi

civarından hareketle Kafkaslar ve Azerbaycan yolu ile Anadolu, Suriye ve Filistin bölgesine kadar Türk kökenli İskitler gibi hâkimiyetler altında yaşamıştır. Daha sonra Romalıların bölgede hâkimiyet kurmaları ile Diyarbakır, Romalılarla, özellikle İran kökenli diğer hâkimiyetler arasında bir mücadele sahası olarak görülmektedir (Diyarbakır il kültür ve turizm müdürlüğü, 2017). Diyarbakır'da hüküm sürmüş tüm kavimler ekte 3 numaralı tabloda verilmiştir.

Diyarbakır'a değer katan turistik destinasyonlar, camiiler, köprüler, medreseler, kiliseler, müzeler ve tarihi Diyarbakır evlerinden oluşmaktadır. Camii ve kiliselerin bir arada bulunması şehirde farklı kültür ve medeniyetlerin yaşadığını ve yaşamaya devam ettiğini gösterir niteliktedir. Ayrıca yapıların tarihleri göz önünde bulundurulduğunda Diyarbakır'ın çok eski bir tarihinin olduğu anlaşılmaktadır. Camii ve medreselerin birbirine yakın tarihte inşa edilmiş olmaları farklı inanç ve kültürlerle sahip kişilerin birlik beraberlik içinde yaşadığını göstermektedir. Diyarbakır'da bulunan tarihi ve önemli yapıtlar ekte 3 numaralı tabloda gösterilmiştir.

Şekil 9: Diyarbakır'da Bulunan Otellerin Ziyaret Ve Konaklama İstatistikleri



Kaynak: Diyarbakır Valiliği, Karacadağ Ajansı, (2018), İstatistiklerle Diyarbakır, Karacadağ Yayınevi: 77.

Şekil 9'da Diyarbakır'da otele geliş ve konaklama sayıları verilmiştir. Bütün yıllarda tesise geliş sayıları ve geceleme arasında bir kıyaslama yapılırsa, kişilerin genellikle işletmelerin yatak hizmetlerinden faydalandıkları gözlemlenmiştir. Diyarbakır turizm özelinde en iyi dönemini çözüm sürecinin olduğu 2013, 2014 ve 2015 yıllarında yaşadığı görülmektedir. Şekilde gösterilen yedi yıllık süreçte Diyarbakır'ın turizm özelinde en kötü yılı ise sur olaylarının başladığı 2016 yılı olduğu görülmektedir.

Gezi ve gözlemlerimiz sonucunda Diyarbakır'a gitmek için sayılabilecek 10 neden aşağıda ifade edilebilir;

1. Diyarbakır'ın cana yakın insanı,
2. Diyarbakır hanları,
3. Diyarbakır surları,
4. Diyarbakır'da bulunan sokak sanatçıları,
5. El sanatları,
6. Diyarbakır köprüleri,
7. Diyarbakır kiliseleri,
8. Diyarbakır camileri,
9. Diyarbakır ciğeri,
10. Diyarbakır Karpuzu.



1.4. TERÖRİZMİN TURİZM ENDÜSTRİSİNE ETKİLERİ

Her geçen gün gelişmekte olan ekonomik eğilimde, tüm sektörler, tüm dünyadaki siyasi, askeri, ekonomik vb. gelişmelere göre kendilerini yenilemek zorundadırlar. Ancak bu gelişimler pozitif etkiler ile beraber negatif etkileri de beraberinde getirmektedir. Bu negatif etkiler arasında belki de en önemlisi ne zaman ve nerede yapılacağı belli olmayan ve olumsuz etkisini tüm dünyada hissettiren terörist eylemlerdir (Yeşiltaş vd, 2008: 176). Turizm endüstrisi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hızlı bir şekilde kalkınmalarında önemli bir basamaktır. Uluslararası Para Fonu (IMF) turizm endüstrisini Yapısal Uyum Programlarının içine almıştır. Bu programın amacı yerel ekonomileri yabancı yatırımlara açarak küresel bir büyüme kazandırmaktır. Bu nedenle bu programlar gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler açısından önem teşkil etmektedir. Dünya Turizm Organizasyonu'nun yaptığı bir araştırmaya göre; turizm endüstrisi özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin döviz girdilerinin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca turizm endüstrisi ülkelerin %83'ünde ihracat kategorileri arasında ilk beşte yer almaktadır (Emsen ve Değer, 2004: 68). Tüm dünyada silahlanmaya harcanan paranın iki katından fazlası turizm endüstrisine harcanmaktadır. Turizm endüstrisi her geçen gün gelişen verimli bir endüstridir. Ülke ekonomilerine döviz girdisi gibi bir fayda sağlaması dolayısıyla her zaman desteklenen bir sektördür (Unur, 2000: 171). Turizm endüstrisi, her geçen gün küresel ekonomi ile daha fazla etkileşim kurmaktadır. Turizm endüstrisi insanlara bir çok farklı imkanlar sunmaktadır. Sunulan bu imkanlar arasında; istihdam oluşturma, döviz girdisi sağlama, devlete gelir kaynağı vb. sayılabilir. Turizm endüstrisinin oldukça yüksek olan çarpan etkisi nedeniyle, bu sektörde yaşanacak ani bir daralma, tüm sektörleri olumsuz şekilde etkileyecektir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal ve ekonomik açıdan çok yönlü etkilere sahip olan turizm, siyasi istikrarsızlıklardan da etkilenmektedir. Bu nedenle terör ve askeri darbeler turizm gelirlerinin istikrarsız olmasının ana nedenlerinden birisidir (Emsen ve Değer, 2004: 68). Ana hedefi insan olan turizm, barış ve huzur ortamından beslenmektedir. Ancak bir ülkede terör olayları yoğun bir şekilde yaşanıyorsa, turistler böyle bir ülkeyi ziyaret etmek istemeyeceklerdir. Terör örgütlerinin hedef olarak turizm endüstrisini seçmesinin başlıca sebeplerinden biri turizmin o ülkeye sağladığı ekonomik avantajlardan yoksun bırakmaktır. Çünkü turizm endüstrisinin ülkedeki işsizlik ve finansman açıklarını kapatmada önemli bir rolü vardır. Yapısal olarak küresel bir endüstri olan turizm endüstrisini terörist grupların hedef alması oldukça doğal karşılanabilir. Çünkü küresel

anlamda turizmin ses getirici özelliği vardır ve yaptıkları terör eylemleri tüm dünya medyasında yer bulmaktadır (Öztürk ve Çelik, 2009: 98). Bu şekilde hedefine ulaşan terörizm ülkelerin ekonomisinin en büyük sorunlarından biri haline gelmiştir. Böylece hedeflerine ulaşmayı başaran terörizm ülke ekonomilerinin en büyük sorunlarından biri haline gelmektedir. Örneğin, 11 Eylül saldırısında Dünya Ticaret Merkezi ve ABD Savunma Bakanlığı Pentagon'a yönelik gerçekleştirilen tarihin en büyük terör eylemi ve ardından ortaya çıkan şarbon krizlerinin sonuçları incelendiğinde; dünya turizmi, dünya siyaseti ve dolayısıyla dünya ekonomisi üzerinde terör eylemlerinin son derece etkili olabildiği görülmektedir. 11 Eylül saldırısı, dünya turizminde daralma ve gerilemeye yol açmıştır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (World Travel & Tourism Council – WTTC) tahminlerine göre, bu saldırının etkisi ile dünya turizm talebinde yüzde 7,4 düşüş görülürken, dünya çapında on milyon kişi işini kaybetmiştir. 11 Eylül terör saldırıları sonrasında havayolu ulaşımı sektörü finansal açıdan büyük zararlara uğramıştır. Bu saldırılar ticari havayolu ulaşımını doğrudan etkilemenin yanı sıra gelecekteki saldırı olasılığına ilişkin korkular nedeniyle potansiyel yolcuların da kaybedilmesine yol açmıştır. Daha sonra başlangıçtaki panik durumunun ortadan kalkmasına karşın havayollarında artırılan güvenlik önlemlerinin zaman kayıplarına ve uygunsuzluklara neden olması havayolu ulaşımına yönelik talebi olumsuz etkilemeye devam etmiştir. Bunun sonucunda çok sayıda havayolu şirketi finansal krize girmiş ve ciddi maliyet azaltma uygulamaları başlatmışlardır. Terör saldırıları sonrasında güvenlik önlemlerinin artırılması gecikmelere ve ticari alanda maliyet artışlarına yol açmaktadır. Dolayısıyla ABD borsasında havayolu ve eğlence sektörlerine ait şirketlerinin hisseleri düşmüş, genel anlamda yolcu sayısı ve doluluk oranları düşmüş ve turizm endüstrisinde ortaya çıkan işsizlik gibi önemli problemlerin yaşanması terörizm ile turizm arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermiştir (Aktaran: Yılmaz ve Yılmaz, 2005: 48-49).

1.4.1. Terör Ve Terörizmin Uluslararası Etkileri

Küresel dünyada ülkelerin toprak bütünlüğünü veya ülke vatandaşlarının can güvenliğini tehdit eden terörizm uluslararasıdır. Bunu örneklendirirsek bir ülkenin teröristlerinin başka bir ülkenin diplomatlarını, yöneticilerini veya iş adamlarını siyasi çıkarları olan veya siyasi sorunları olan bir ülke ile temasları var diye öldürmeleri, uluslararası sefer halindeki hava araçlarına (uçak, helikopter) saldırı düzenlemeleri veya onları başka ülkelere yolculuk etmeye zorlamaları küresel terörizmdir. Teröristlerin kendi

ülkelerinde kendi yurttaşlarına veya hükümetlerin kendi uyruklarına karşı şiddet kullanımı, uluslararası terörizm kapsamına girmez (Ergil, 1992: 142).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomistler savaş ve barış ortamlarının ekonomi ve endüstri üzerindeki etkileri üzerinde farklı araştırmalar yapmışlardır. O dönemlerde yapılan bu ve benzeri araştırmalarda terör olaylarının ekonomik etkileri çok fazla dikkate alınmazken, 11 Eylül saldırılarından sonraki dönemlerde terör eylemlerinin sebep olduğu insan kaybı nedeniyle terörizmin etkilerinin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Bloomberg, Hess and Orphanides, 2004: 1008). Terör, çok eski dönemlerden günümüze gelmiş bir çatışma şeklidir. Ancak 11 Eylül 2001'de ABD'de, 2004'de İspanyada, 2005 yılında da İngiltere'de gerçekleştirilen saldırılardan sonra Batıdaki gelişmiş ülkelerin ortak kaygı noktası haline gelmiştir (Keefer-Loayza, 2008).

Sayısal veriler incelendiğinde, uluslararası terör eylemlerinin toplamı nispeten az görülebilir. Terör olaylarının sebep olduğu ölüm ve yaralama sayıları, kişisel olarak işlenen adi suçlar ya da trafik kazalarından yaşanan kayıplarından daha azdır. Ancak terörizm, savaştan, nüfus patlamasından, açlıktan, yaygın hastalıktan ya da kişileri ekonomik olarak darboğaza sokan enflasyondan çok daha tehlikelidir. Çünkü terörizm, günümüz uygarlıklarını ve kültürlerini ayakta tutan tüm ahlaki ve siyasi değerlere zarar vermektedir. Terörizmin gücü onun yol açtığı can ve mal kaybından gelmez. Tehlikeli olan terörizmin etkisi değil oluşturduğu tepkidir. Terörizmin etkisi yaptığı tahribat ile değil, yaptığı psikolojik etki ile ölçülür. Toplumların tepkisini istatistikler ile ölçmek zordur. Terör örgütleri terörist eylemlerini yaparken resmi otoriteleri kendilerine karşı harekete geçirirler. Amaçları sorunlarını resmi politikalara konu etmektir ve bir süre önce politik olarak gündemde olmayan durumlar gündeme gelir. Devam eden terörist saldırılar, ülkenin yöneticilerinin ülkede yaşayan vatandaşlara güven vermediği izlenimini meydana getirir. Toplumun, iktidara ve istikrara güvenini sarsarlar. Toplum bireyleri düzeni sorgulanmaya başlar. Bunların sonucunda, terör örgütleri ciddiye alınmak ya da örgüt yöneticilerinin istekleri yapılmak zorunda kalınabilir. Görüldüğü gibi terörizm sadece maddi değil manevi tahribatı ile de ön plana çıkmaktadır. Çünkü terörizmin amacı insanı siyasetin öznesi değil nesnesi haline getirmektedir (Ergil, 1992: 143-145).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından turizm endüstrisi hızlı bir şekilde kalkınmanın bir aracı olarak görülmektedir. Uluslararası Para Fonu (IMF) turizm endüstrisini “Yapısal Uyum Programı” içine almıştır. Az gelişmiş ülkelerde yerli

ekonominin dış yatırımlara ve çok uluslu şirketlere açılması ile küresel anlamda ekonomiye uyum sağlamasını öngören programların yürütülmesi için turizm endüstrisi çok büyük önem taşımaktadır. 1994 yılının başında Fas'ta imzalanan ve uluslararası hizmet ticaretinin önündeki dezavantajların yok edilmesine yönelik GATS (General Agreement on Trade in Services) anlaşması, küresel şirketlerin az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yatırımlar yapabilmelerinin önünü açmıştır. Bu sayede ülkeler gelişim gösterirken, küresel şirketler ucuz personel çalıştırma imkânı bulmuşlardır (Chavez, 1999: 2).

Terör olaylarının son dönemde, özellikle turistlerin yoğun olduğu bölgelere yönelmesinin sebepleri aşağıdaki maddelerde sayılmaktadır (Aktaran: Yılmaz ve Yılmaz, 2005: 44-45):

1. Bir ülkedeki turistik destinasyonlara yapılan terör saldırıları, ülke ekonomisini olumsuz şekilde etkilemektedir. Turizm endüstrisinin kalkınması ve gelişmesi için ülkeyi yöneten kişilerin farklı önlemler alması ile turizm endüstrisinden ekonomik olarak yüksek bir gelir elde edilmesi, ülkenin gelişimine önemli bir katkı sağlayacağı için turistik bölgelere yapılan eylemler, devlete yapılmış saldırılar olarak kabul görmektedir.
2. Turistlere yönelik yapılan terör saldırıları medya da sıkça yer aldığı için, kısa zamanda çok geniş kitlelere ulaşabilmekte ve terör örgütlerinin vermek istediği mesajı ulaştırmak istediği yere kolay ve hızlı bir biçimde ulaşmaktadır. Bir ülke ya da turistik şehrin tarihini gösteren müzeler ve doğal güzelliklere terör eylemleri ile zarar verilmesi, eylemi gerçekleştiren terör örgütleri tarafından, ilgi ve alaka toplamanın kolay bir yolu olarak görülmektedir.
3. Turizm bölgelerinde, turistlerin rahat hareket edebilmeleri için, şehir güvenliğinin çok sıkı olmayacağı görüşü mevcuttur, bu görüş teröristleri turistik bölgelerde eylem yapmaya itmektedir. Teröristlerin, turistler arasında çok fazla dikkat çekmemesi, turizm endüstrisini terörist saldırıların hedefi haline getirmiştir.
4. Özellikle radikal gruplar, yapacakları terör eylemleri için, uluslararası turistlerin batı ve yozlaşmayı temsil etmesi dolayısıyla, terör saldırılarında hedef kitlenin turizm bölgeleri ve turistler olmasına özen göstermektedirler.

Ergil (1992: 144)'e göre, terör eylemlerinin büyük çoğunluğu demokratik yönetim anlayışını benimsemiş ülkelere karşı yapılmaktadır. Diktatör yönetim anlayışını benimseyen devletler, genellikle terör eylemlerini destekleyicisi olmuşlardır. Terörizmin temel hedefleri şunlardır:

1. Yapılan gayri resmi eylemler ve terör saldırıları ile azınlığın çoğunluğa hükmetmesini sağlamak,
2. Ülkenin adalet sistemine göre yargılanmış ve cezası verilmiş kişilerin serbest bırakılmasını isteyerek, var olan yasal sistemi etkisiz hale getirmek,
3. Demokratik yönetim anlayışını ve devletin kurumları yok sayarak, meşru olmayan davranışları toplum hayatına sokmak,
4. İnsanların birbirine karşı sevgi ve saygıyı unuttuğu, zorbalık ve kaba kuvvete dayalı bir toplum oluşturmak.

Son dönemde kendisine önemli bir yer edinen terör eylemleri, Dünya genelinde çok fazla yaşanmış ve terör eylemlerinin yaşattığı olumsuz sonuçlar Dünyanın genelinde turizm endüstrisininü olumsuz şekilde etkilemiştir. Terör eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı ülkeler ya da turistik bölgeler açısından olumsuz etki, ulusal ve bölgesel imajın zarar görmesi olarak kabul edilmektedir (Tanrısevdi, 2002: 26).

Ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin turizm talebini çokça etkilediği yapılan çalışmalar ile belirlenmiştir. 11 Eylül saldırıları ile ülkelerin parlamantolarında önemli yer edinen terörizm uluslararası medyada çok sık yer almaya başlamıştır. Turizm talebinin kırılgan yapıda olması terör eylemlerinin turistik bölgelerde yapılmasının nedeni olduğu ifade edilebilir. Ayrıca turistlerin rahat hareket edebilmeleri için turistik bölgelerin güvenlik önlemleri daha az olduğu bilinmektedir bu sebepten dolayı terör örgütlerinin eylem yapmak için turistik bölgeleri seçtikleri söylenebilir. Terör saldırıları, turistlerin üzerinde büyük bir şok oluşturduğu ve turistik destinasyonlarda bazı tahribatlara yol açtığı ifade edilebilir. Ayrıca terörizm destinasyonlar üzerinde olumsuz bir etki meydana getirmektedir ve ulusal ve bölgesel imajı olumsuz yönde etkilemektedir (Jorge and Carmelo, 2008: 299-315).

Turizm endüstrinin, terör saldırısından kaynaklanan bir krizi yönetmesi ve aynı zamanda turizm endüstrisinde yaratacağı etkiyi en aza indirmesi için yapıların yerinde olması gerektiğinin altının çizilmesi gerekmektedir. Terör eylemlerinin İrlanda gibi turizm endüstrisinden elde edilecek finans kaynaklarına önemli ölçüde bağımlı olan ülkelerde, turizm politikasını önemli ölçüde etkileyebileceği söylenilebilir (O'Connor,

Stafford and Gallagher: 29). Dünyada gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler genel olarak kalkınabilmek için turizm endüstrisine önem vermektedirler. Bununla birlikte turizm, ev sahibi ülkenin ekonomisine zarar verebilecek terör eylemlerine karşı savunmasızdır. Turizm endüstrisi yapısı itibariyle savunmasızdır ve terör örgütlerinin devamlı olarak hedefindedir. Terörizm hakkında yapılan çalışmalarda, insanların geçimlerini terörist saldırılardan sonra zorlukla sürdürdüğünü ve lüks harcamalarını kısıtladıkları görülmüştür (Baker and Coulter, 2008: 249-266). Fletcher ve Morkabati (2008: 537-556), terör saldırılarının niteliğini turizm saldırılarının niteliğini turizm gelir hacmine etkisi açısından incelemiştir. Terör olaylarının etkisi ile beraber turizm faaliyetlerinde bir düşüş olduğu, darbe ya da iç siyasi sorunlar gibi politik olayların turizm faaliyetlerine negatif bir etkisinin olduğu, tek terörist etkiye göre daha ciddi etkilere sahip olduğu sonucu varmışlardır.

Glaeser ve Shapiro (2002: 205-224) terör eylemlerinin büyük çaplı kentleri üç şekilde etkilediğini belirtmişlerdir. Birincisi; insanların yoğun olarak yaşadıkları yerler terör örgütleri açısından daha çekici hale gelmektedir. İkincisi; şehirler genellikle terör örgütleri açısından cazip hedef oldukları için, şehirde yaşayan insanların göçlerine ve o şehrin ekonomik ve sosyal olarak güç kaybetmesine neden olur. Üçüncüsü ise, terör örgütleri genellikle ulaşım araçlarını hedef aldığından dolayı ulaşım maliyetleri artabilir. Dünya genelinde turizm endüstrisi gelişen ve en önemli endüstrilerden biri olarak görülmektedir. Küresel ekonomide dengeleri sağlayan özelliğinin bulunması bunun en önemli sebebi olabilir. Ancak turizm terör eylemlerinin endüstrisinin önünde büyük bir engel olduğu ifade edilebilir. Farklı ülkelerde turizm faaliyetlerine katılım isteği olan turistler terör eylemlerinin gittikleri ülkelerdeki yoğunluğu dolayısıyla varış noktalarında değişiklikler yapmaktadırlar (Bag, Bugner and Mester, 2015: 5-11).

1.4.1.1. Terör Eylemlerinden En Çok Etkilenen Ülkeler

Her yıl düzenli olarak yayınlanan “Küresel Terörizm Endeksi” 2017 yılındaki raporunda, terör eylemlerinden en çok etkilenen ülkeler listesinde Türkiye dokuzuncu sırada yer almaktadır. Ülkelerin sıralaması tabloda verilmiştir;

Tablo 1: Terör Olaylarından En Çok Etkilenen Ülkeler (2017)

Sıralama	Ülkeler	Sıralama	Ülkeler
1	Irak (Petrol)	6	Yemen (Bab'ül Mendeb Boğazı)
2	Afganistan (Yeraltı kaynakları)	7	Somali (Uranyum)
3	Nijerya (Altın)	8	Hindistan (Nüfus)
4	Suriye (Enerji kaynakları)	9	Türkiye (Stratejik konum)
5	Pakistan (Ticari yollar üzerinde olması)	10	Libya (Petrol)

Kaynak: 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü (2018), <http://www.21yyte.org/tr/arastir-ma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2017/11/22/8754/kuresel-terorizm-endeksi-turkiye-terorden-en-cok-etkilenen-ilk-10da>, (Erişim Tarihi: 19.10.2018).

Terör olaylarından en çok etkilenen ülkeler ile ilgili düzenlenen tablo incelendiğinde, terör olaylarından etkilenen ülkelerin az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler olduğu gözlerden kaçmamaktadır. Sıralamada ilk 10 içerisinde yer alan ülkelerin ortak özelliklerinin doğal kaynakları olduğu bilinmektedir. Doğal kaynakların listedeki ülkeleri ekonomik olarak iyi duruma getirmesi gerekirken, ülkelerin ekonomik sorunlar ile boğuşuyor olması düşündürücü olan farklı bir etkidir. Onuncu sırada bulunan Libya; petrol kaynakları ile ön plana çıkan bir ülkedir. Dokuzuncu sırada bulunan Türkiye; altyapı kaynakları ve stratejik konumu itibarıyla ön plana çıkmaktadır. Sekizinci sıradaki Hindistan; nüfus yoğunluğunun fazla olmasından dolayı önemli bir tehdit olarak görülmektedir. Yedinci sıradaki Somali; uranyum başta olmak üzere petrol ve altın rezervleri ile ön plana çıkmaktadır. Altıncı sırada yer alan Yemen; doğal kaynakları bulunmamasına rağmen diğer ülkelerin dikkatini çeken bir coğrafya konumundadır. Yemeni önemli kılan özelliği ise, yılda 40 bin civarında geminin geçtiği Bab'ül Mendeb Boğazıdır. Bu boğazın yıllık 2 trilyon dolara yakın bir ticari hacmi bulunmaktadır. Beşinci sırada bulunan Pakistan; yeraltı kaynakları çok fazla olmamasına rağmen, çevresinde yeraltı kaynakları fazla olan ülkelerin varlığı ve Pakistan'ın ticaret yolları üzerinde olması nedeniyle önemli bir konumdadır. Dördüncü sırada bulunan Suriye; enerji kaynakları ile ön plana çıkmaktadır. Üçüncü sırada bulunan Nijerya; altın madenlerinin fazla olmasından dolayı önemli bir konumdadır. İkinci sıradaki Afganistan; dünyada el değmemiş önemli yeraltı kaynaklarına sahip olan ülke, uluslararası uyuşturucu ticaretinde de önemli paya sahiptir. Birinci sırada yer alan Irak; önemli yer altı kaynakları ve petrol rezervlerine sahiptir. Gelişmiş ya da güçlü devletlerin bu devletler üzerinde

farklı amaç ve hedefleri bulunmaktadır. Bu hedeflerine ulaşabilmeleri için bu ülkelerin ulusal boyutta iç karışıklık yaşamaları uluslararası boyutta ise ekonomik ya da siyasal olarak söz sahibi olmamaları bahsedilen güçlü ve karışıklıklardan faydalanan devletlerin işlerine gelecektir. Ayrıca son yıllarda Irak hep birinci sıradaki yerini korumaktadır. Türkiye ise 2015 yılında 34. sırada, 2016 yılında 14. sıradayken, 2017 yılında 9. sıradadır.

1.4.1.2. Terör Eylemlerinden En Az Etkilenen Ülkeler

Her yıl düzenli olarak yayınlanan “Küresel Terörizm Endeksi” 2017 yılı raporunda terör eylemlerinden neredeyse hiç etkilenmeyen ülkelerin bir listesi verilmiştir. Bu listeye göre ilk 10 tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Terör Eylemlerinden En Az Etkilenen Ülkeler (2017)

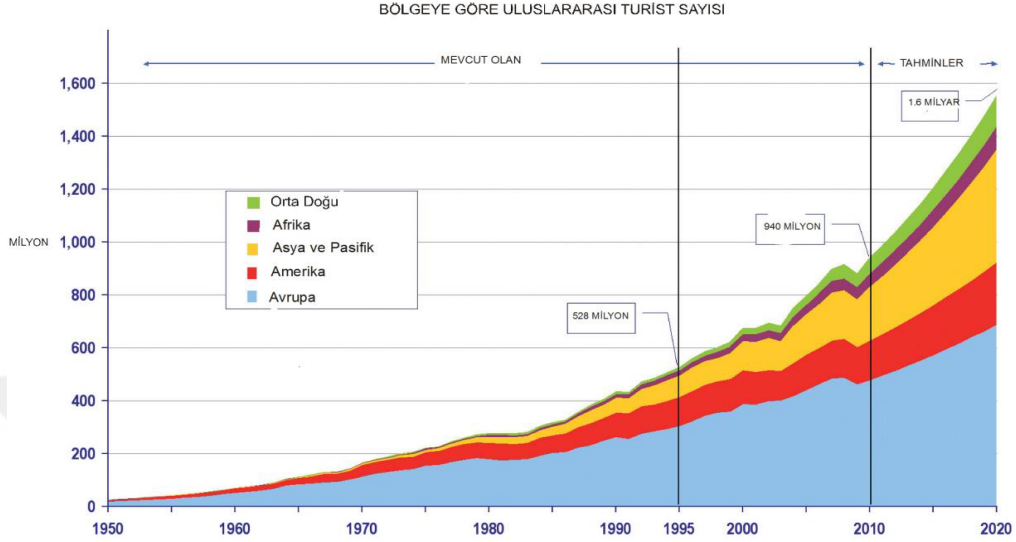
Sıralama	Ülke	Sıralama	Ülke
1	İzlanda	6	İsviçre
2	Norveç	7	Yeni Zelanda
3	Danimarka	8	İsveç
4	Finlandiya	9	Singapur
5	Avusturya	10	Kanada

Kaynak: Baytar (2017), <https://onedio.com/haber/dunya-nin-en-guvenli-yasama-sahip-10-ulkesi-457701>, Erişim Tarihi: 19.10.2018.

Terör eylemlerinden en az etkilenen ülkeler ile ilgili tablo incelendiğinde, yeraltı kaynaklarına sahip olmayan, Dünya ekonomik ve siyaset sahnesinde çok fazla söz sahibi olmayan ülkeler olduğu gözlemlenmektedir. Genellikle yapılan listelemelerde, kişilerin yaşamayı en çok istediği ülkeler arasında gösterilen bu ülkelerin ortak özelliği, güvenli olmalarıdır. Yeraltı kaynakları olmadığı için, ekonomik ya da siyasi gücü bulunan devletlerin bu ülkeler üzerinde bir çıkar gözetmemeleri doğal karşılanmaktadır.

1.4.1.3. Bölgelere Göre Uluslararası Turist Sayısı

Şekil 10: Bölgeye Göre Uluslararası Turist Sayısı



Kaynak: UN World Tourism Organization (UN-WTO), Tourism Highlights 2011.

1950 yılından 2018 yılına kadar ve öngörülen 2020 yılına kadar bölgelere göre turist sayıları incelendiğinde, turizm eğiliminin her geçen yıl artarak devam ettiği görülmektedir. Grafikte devamlı bir yukarı çıkış söz konusuken bazı yerlerde inişlerin yaşandığı gözlemlenmektedir. 1990 yılında yaşanan Körfez Savaşı, 2001'de yaşanan 11 Eylül saldırısı ve 2009 yılında yaşanan ekonomik krizin, turizm endüstrisini olumsuz şekilde etkilediği ifade edilebilir. Ayrıca dünya genelinde turizm hareketlerinin en çok yaşandığı destinasyonun Avrupa, en az yaşandığı destinasyonun ise Orta Doğu olması grafiğin bir başka dikkat çekici noktasıdır. Turistik destinasyonlarının çokluğu ile ön plana çıkan Orta Doğu ülkelerinde, siyasi istikrarsızlık sonucunda ortaya çıkan darbe girişimleri ve terör eylemlerinin bunun en büyük sebebi olduğu ifade edilebilir. 1950 ile 2010 yıllarını kapsayan 60 yıllık süreçte devamlı bir ilerleme ile 940 milyon kişiye çıkan uluslararası turist sayısının, 2010 ile öngörülen 2020 arasında 1.6 milyar kişiye kadar çıktığı, yani 660 milyon kişilik bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Bu büyük sıçramanın farklı sebepleri vardır. Bunlar; ekonomik, psikolojik, reklam faaliyetleri vb. olabilir. Turizm hareketlerine katılmayı tetikleyen olgulardan birinin merak olduğu bilinmektedir. Bu on yıllık süreçte reklam faaliyetlerinin fazlaştırılması, internet ve medya kaynaklarının yoğun kullanılması, sosyal medyanın etkin bir şekilde kullanılması, insanların farklı turistik destinasyonlar görmelerini sağlamıştır. Farklı turistik

destinasyonları keşfeden, merak güdüsünün etkisi altında kalan kişiler ise, turizm hareketlerine daha fazla katılım sağlamışlardır.

1.4.2. Terör ve Terörizmin Türk Turizmi Üzerindeki Etkileri

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde turizm endüstrisi diğer ülkelerde olduğu gibi döviz girişi ya da istihdam sağlayan hizmet sektörlerinden en önemlisi durumundadır. Ayrıca turizm endüstrisinin etkileyen olumsuz etkenlerden birinin de terörist eylemler olduğu yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konmuştur. 1960'lı yıllardan başlayarak Marksist/Leninist, 1980'li yıllardan sonra etnik terör, son olarak da radikal dinci terörün etkisi altında kalan Türkiye cumhuriyeti kısa tarihi boyunca terör ve terörizmin farklı türleriyle karşılaşmıştır (Unur, 2000: 173).

1990'lı yıllar boyunca ülkemizde PKK terör örgütü tarafından periyodik olarak yapılan bombalı ve silahlı eylemler, turizm endüstrisi açısından olumsuz bir etkiye sahiptir. Türkiye'de PKK terör örgütü tarafından yapılan kanlı eylemlerden dolayı sadece İngiltere'den ülkemize turistik amaçlı gelen kişilerin sayısında, yapılan araştırmalar sonucunda yaklaşık %20 oranında azalma olduğu gözlemlenmiştir (Emsen ve Değer, 2004: 70).

PKK terör örgütü, birçok farklı maddenin kaçakçılığını yaparak Türkiye ekonomisine büyük bir darbe vurmuştur. Terör örgütünün Türkiye açısından önemli sayılabilecek ve ülkeye çok zarar veren iki farklı faaliyet bulunmaktadır. Bunlardan ilki petrol gelirlerindeki kayıptır. İkincisi ise turizm gelirlerinde meydana getirdiği kayıptır (Keskin, 2010: 373):

Petrol Gelirleri Kaybı: PKK terör örgütünün eylemlerinin yarattığı güvenlik kaygısı nedeniyle bölgede yeterince petrol sondajı yapılamamıştır. Komşu bölgelerdeki zengin kaynaklar dikkate alındığında coğrafi özellikleri itibari ile Türkiye, petrol bulunma olasılığı en yüksek olan ülkelerden biridir.

Turizm Gelirleri: Güney Doğu Anadolu'da turizm potansiyeli gerektiği gibi kullanılamamaktadır. Kar yağışının fazla olduğu bölgelerde Dünya ve Avrupa çapında Kış Turizm Merkezleri yapılmasına engel olduğu ifade edilebilir. Güneydoğu Anadolu eşsiz güzellikleri ile turizm endüstrisinin önemli özelliklerine sahipken inanç turizmi için de önemli fırsatlar yaratılamamıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanan "Türkiye Turizm Stratejisi 2023" belgesinin 2023 hedeflerine göre, Türkiye turizmini doğrudan etkileyen terörist

faaliyetlerin, demokrasi, insan hakları gibi konulara ilişkin olarak dış basında yer alan olumsuz yayınlar ve Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle yakın bölgesinde yaşanan savaşlar ile siyasi istikrarsızlıkların neden olduğu imaj sorunlarının olumsuz etkilerini azaltmaya dönük tanıtım çalışmaları yapılarak iyi imaj yaratılmasını sağlayıcı proje ve programların hazırlanması öngörülmektedir (Türkiye Turizm Stratejisi 2023: 26).

Turizm endüstrisinin terör eylemlerinin etki ve sonuçlarından kendisini korumak için aşağıdaki aktiviteleri yerine getirmesi gerekmektedir (Pizam, 2002: 1-2):

- I. Turizm ya da hizmet sektöründe kariyer hedefleri olan personelin güvenlik önlemleri ve acil durumlara karşı güvenlik personeline dönüştürülmesi amacı ile eğitilmesi gerekmektedir.
- II. Turizm endüstrisinde hizmet veren işletmeler kriz durumlarında faaliyete sokabilecekleri bir kriz planı hazırlamalı ve hazırlanan bu kriz planında terör eylemleri sonucunda oluşan olumsuz havayı farklı pazarlama stratejileri ile en aza indirmeyi amaçlamalıdır.
- III. Terör saldırıları sonrasında yapılan reklam faaliyetleri ve pazarlama stratejileri, bölgesel turizm faaliyetlerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.
- IV. Ulusal güvenlik güçleri bütün ulaşım biçimlerinde ve yapılan seyahatlere bağlı terminallerde güvenliği artırmalıdır.
- V. Turizm bölgelerinde turizm polislerinin olması gerekmektedir
- VI. Devlet bölgede olan terör eylemleri sonrasında, bölgede faaliyet gösteren hizmet işletmelerini finansal olarak desteklemelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

1. YÖNTEM, BULGULAR VE YORUMLAR

1.1. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı, modeli, yöntemi, evren ve örnekleme, veri toplama aracı ve verileri analiz tekniğine yer verilmiştir.

1.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın ana amacı, terör eylemlerinin turizm endüstrisine etkilerinin ulusal ve yerel boyutta incelenmesine dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşabilmek için, ulusal boyutta, ekonometri analizi ile 2015-2017 yılları arasında yaşanan terör olayları ve ülkeye giriş yapan turist sayıları analiz edilmiştir. Yerel boyutta ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan ve önemli turistik destinasyonları ile ön plana çıkan, Mardin ve Diyarbakır şehirlerinde 3, 4 ve 5 yıldızlı otellerin orta ve üst kademe yöneticileri ile görüşmeler yapılarak turizm işletmelerinin terör eylemlerinden ne derece etkilendiğini incelenmek amaçlanmıştır.

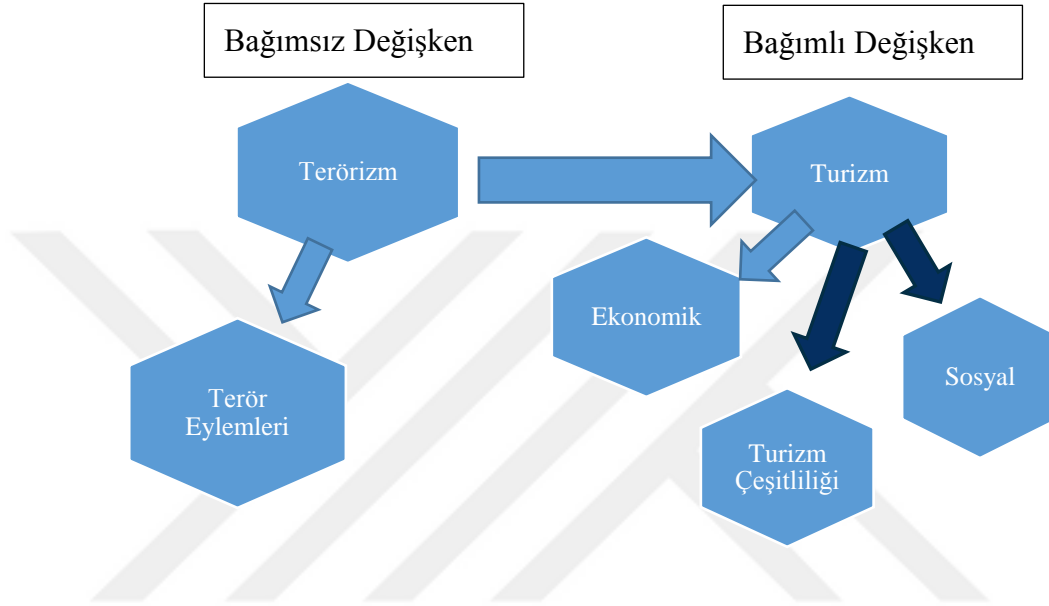
Araştırmanın amacına ulaşabilmek için belirlenen alt hedefler şu şekildedir sıralanabilir;

- i. Araştırma kapsamında Türkiye'nin ulusal boyutta Terör eylemlerinden ne derece etkilendiğini belirlemektir. Bu çalışmanın makro boyutudur.
- ii. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin terör eylemlerinden ne derece etkilendiğini incelemektir.
- iii. Mardin ve Diyarbakır örnekleminde bulunan üç yıldız ve üzeri otel işletmelerinin terör eylemlerinden etkilenme düzeylerini incelemektir. Bu çalışmanın mikro boyutudur.

1.1.2. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli, terör eylemlerinin turizm endüstrisine etkilerine dayanmaktadır. Model taslağı şekil 11’de belirtilmiştir. Modelde turizm ve terörizm olmak üzere iki değişken bulunmaktadır. Araştırma kapsamında bağımlı değişkeni turizm endüstrisi oluştururken bağımsız değişkeni ise terörizm oluşturmaktadır.

Şekil 11: Araştırmanın Modeli



1.1.3. Araştırmanın Hipotezleri

H0= Seri birim köklüdür (Seri durağan değildir).

H1= Seri birim köklü değildir (Seri durağandır).

1.1.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, hiçbir şekilde istatistiksel verilere başvurulmaksızın, kişilerin deneyimleri, davranışları, etkileşimleri göz önüne alınarak bunların yorumlanması şeklinde tanımlanabilir (Şimşek ve Yıldırım, 2016: 41). Farklı bir şekilde tanımlamak gerekirse verilerin sayılmaması yorumlanmasıdır. Nicel araştırma yöntemi ise; Gelir, yaş, çocuk sayısı, eğitimli kişi sayısı ya da iktisadi verilerin analizlerde kullanılmasıdır (Altunışık vd., 2015: 22). Pozitivist ve olgusal yaklaşım arasında kesin bir ayrım yapılmış olsa da bu ayrım bir araştırma da sadece birinin kullanılabileceği anlamına gelmez. Bu iki yaklaşımın karmasını kullanmak mümkündür. Nitel ve nicel analiz tekniğinin kullanılması durumunda “karma yöntem”den söz edilebilir (Altunışık vd., 2015: 66).

Bu çalışmada, nitel araştırma tekniği kullanılarak Diyarbakır ve Mardin örnekleminde otel işletmelerinin terör olaylarından etkilenme düzeyleri incelenmiştir. Bu çalışmanın mikro ölçekli kısmını oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye için uluslararası turizm talebinin Türkiye’de yaşanan terör olaylarına olan tepkisini ve etkisini incelemek amacıyla zaman serisi analizinin kullanılmıştır. Zaman serisi analizi; Bir zaman serisi, ilgilenilen bir büyüklüğün zaman içerisinde sıralanmış ölçümlerinin bir kümesidir. Zaman serisi ile ilgili bu analizin yapılma amacı ise, gözlem kümesince temsil edilen gerçeğin anlaşılması ve zaman serisindeki değişkenlerin gelecekteki değerlerinin doğru bir şekilde tahmin edilmesidir. Ekonometrik yöntemlerin zaman serileri için uygulanmasına geçmeden önce zaman serilerini oluşturan farklı unsurları incelemek gerekmektedir. Zaman serileri; Trend (genel eğilim) bileşeni, Mevsim bileşeni, Çevrimsel bileşen ve Düzensiz bileşen şeklinde dört farklı bileşenden oluşur (Şeneşen, 2000: 777-785)

Bu kapsamda; Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK) Türkiye’de 2015 ile 2017 yılları arası yaşanan terör eylemleri sayısı ve Türkiye’ye gelen uluslararası turist sayısı verileri alınarak ilk olarak;

1. Birim Kök Testleri
2. Eş Bütünleşme Testleri, kullanılarak değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu yöntemler sonucunda makro açıdan terör eylemleri ile turizm talebi arasındaki ilişkiler de ortaya konulmuştur. Bu iki yöntem kullanılarak terör olaylarının turizm endüstrisine etkisi hem mikro hem de makro ölçekte incelenmiştir.

1.1.4.1. Karma Araştırma Yöntemleri ve Özellikleri

Yıldırım ve Şimşek’e (2016: 41) göre nitel araştırma yöntemi gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre nitel araştırma yöntemi, dünyanın anlaşılabilir bir hal amasına katkı sağlayan düşüncelerin hakim olduğu, materyal ve uygulamalarından oluşur (W., Creswell, 2015: 44).

Nitel araştırma yöntemi ise; olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türüdür. Nicel araştırma yönteminde, araştırılan konuya ilişkin, evreni temsil edecek örneklemden sayısal sonuçlar elde edilmektedir. Nicel araştırma yönteminde, araştırma evreninin

araştırma konusu hakkındaki fikrinin yönü sorgulanmaktadır. Yani, konu hakkında yoğun bir analiz değil aksine, daha yüzeysel daha çok sayısal verilere saptanmaktadır. Nicel araştırmalarda sayısal temsiliyet söz konusu olduğundan araştırma evrenini temsil edecek örneklemin hatasız tespit edilmesi ve bu örnekleme doğru soruların sorulması önemlidir. Nicel araştırma yöntemlerinin üstün tarafı objektif olmalarıdır (Akman, 2014: 10).

Nitel ve Nicel analiz yönteminin birlikte kullanılmasına “karma araştırma yöntemi” denilmektedir.

1.1.4.2. Nitel ve Nicel Araştırmalar Arasındaki Farklar

Nicel veya nitel araştırmaları planlarken bize yol gösteren en önemli başlangıç aşaması araştırma konusudur. Araştırmacı seçtiği konu doğrultusunda araştırma yöntemi tercih etmektedir. Bazı çalışmalar ise hem nitel hem de nicel araştırma yönteminin bir arada kullanılmasını gerektirebilir. Burada nicel ve nitel araştırma yöntemleri arasında bir karşılaştırma yapılarak farklar ortaya konulmaya çalışılmış araştırmanın hangi yöntemi seçeceği konusunda açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Nicel ve nitel araştırma arasındaki farklar Tablo 3’te ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 3: Nicel ve Nitel Araştırmalar Arasındaki Farklar

Nicel Araştırmalar	Nitel Araştırmalar
Başlangıçta belirlenen kesin hipotezler tercih edilir.	Çalışmanın gelişme sürecinde hipotezlerin ortaya çıkması tercih edilir.
Eğitim araştırmalarının amacı ilişkileri tanımlamak ve tahmin etmektir. Bilimin amacı gerçeğin doğasını ve nasıl çalıştığını keşfetmektir.	Çalışma süresince ortaya çıkan tanımlar tercih edilir.
Veriler sayısal değerlere indirgenir.	Eğitim araştırmalarının amacı nelerin başkalarınınca nasıl anlamlandırıldığına anlaşılmıştır. Yüksek ve genel kurallar bulunmaz.
Araçlardan elde edilen değerlerin güvenilirliğinin ölçülmesi ve artırılmasına daha çok önem verilir.	Betitlemelerin sözel ifadelerle yapılması tercih edilir.
Geçerliğe ilişkin ölçümler istatistiksel indekslerle yapılır.	Sonuçların güvenilirliğinin uygun olduğu varsayılır.
Anlamlı örneklemelerin elde edilebilmesi için seçiksiz seçim yöntemleri tercih edilir.	Geçerliliğe ilişkin ölçümler bilgi kaynaklarının sağlanması yapılarak sağlanır.
Kesin olarak tanımlanmış prosedürler tercih edilir.	Alan uzmanlarının belirlediği örneklem tercih edilir.
Konu dışı değişkenlerin istatistiksel ya da desende kontrol edilmesi tercih edilir.	Prosedürlerin anlatılarak betimlenmesi tercih edilir.
İşlemlere ilişkin ön yargılar için özel desensel kontroller tercih edilir.	Konu dışı değişkenlerin kontrolünde ya da açıklanmasında mantıksal analizler tercih edilir.
Sonuçların istatistiksel olarak özetlenmesi tercih edilir.	İşlemlere ilişkin ön yargılarla baş etmede araştırmacıya güvenilir.
Karmaşık olay ve olguların analiz edilebilir sözel parçalara ayrılması tercih edilir.	Sonuçların sözel ifadelerle anlatılarak özetlenmesi tercih edilir.
Karmaşık olay ve olgular çalışılırken, koşullar, durumlar amaca uygun olarak yönlendirilebilir.	Karmaşık olgu ve olayların bütününe tanımlanması tercih edilir.
Araştırmalar kesin ifadelerle sonuçlanır.	Doğal olarak ortaya çıkan olgu ve olaylara dışardan müdahale edilmez.

Kaynak: Büyüköztürk, Ş., Çakmak K. E., Demirel F. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, PEGEM Akademi Yayınları, Ankara: 238.

1.1.5. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın çalışma alanını oluşturan, örnek olarak seçilen ve edinilen sonuçların genelleştirileceği gruptur. Belirli sınırlar getirerek her türlü evreni gruba dönüştürmek mümkündür. Ayrıca evren çok geniş bir coğrafi alanı kapsayacağı gibi istenildiği kadar daraltılabilir. Araştırma bağlamında iki farklı evrenden bahsetmek mümkündür. Birincisi

ideal evren olup araştırmacı için herhangi bir kısıtlama getirmemektedir. İkincisi ise; araştırmacıya belli kısıtlamalar getiren gerçekçi evrendir (Altunışık vd., 2015: 132-133).

Araştırmanın evrenini, makro ölçekte Türkiye'nin tamamı, mikro ölçekte ise Mardin ve Diyarbakır oluşturmaktadır. Mikro ölçekte evren Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl kültür turizm müdürlüğü ve Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü' nün web siteleri ve web sitelerinden yayımlanmış oldukları son veriler dikkate alınarak belirlenmiştir. Mardin ve Diyarbakır'da bulunan üç yıldız ve üzeri 23 otel işletmesi mikro ölçekli evreni oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında evrenin tamamına ulaşım sağlanmıştır ancak 15 otel işletmesi ile görüşme sağlanmıştır.

1.1.6. Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Nitel araştırmada kullanılacak çeşitli veri toplama araçları bulunmaktadır. Bunlardan en sık kullanılanlar gözlem, görüşme, vaka çalışması ve doküman analizi yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Her yöntemin kendine özgü güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır (Seggie ve Bayyurt, 2017: 29).

Bu araştırmada Türkiye için uluslararası turizm talebinin, Türkiye'de yaşanan terör olaylarına olan tepkisini ve etkisini incelemek amacıyla zaman serisi analizinin kullanılmıştır. Ayrıca araştırma nitel araştırma deseni kapsamında yürütülmüştür. Otel yöneticileri çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Konu ile ilgili görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme tekniğı uygulanarak alınmıştır.

1.1.6.1. Mülakat ve Mülakat Türleri

Mülakat iki ya da daha fazla sayıda insan arasında belli bir amaç etrafında yapılan tartışmalardır. Yetenekli bir mülakatçı soru formundan asla olmayacak şekilde fikirleri takip edebilir, açabilir, güdü ve duyguları ortaya çıkarabilir. Özellikle “neden” sorusuna cevap aranan durumlarda mülakat ideal veri edinme yöntemidir (Gay ve Diehl, 1992: 122). Mülakatın içeriğı araştırma amaçlarına bağılı oluşturulur. Ancak, araştırma sorularını belirlemek için bile mülakat yapılabilir. Günlük hayatta bilgi almak için insanlar birçok kişiye başvurur. Mülakatın sistematik olmayan biçimi hayatın içinde her zaman devam etmektedir. Ancak bilimsel bir araştırmada araştırma sorularına bağılı olarak sistematik bir şekilde mülakat yapılır (Altunışık vd., 2015: 93).

1.1.6.1.1. Mülakat Türleri

Mülakatları değişik ölçütler temel alınarak sınıflandırmak mümkündür. Yaygın olarak üç çeşit mülakattan söz edilebilir. Bunlar biçimsel, yarı biçimsel ve biçimsel olmayandır. Araştırma konusuna ve mülakatı yapan kişinin konu ile ilgili bilgisine göre bu yöntemlerden hangisinin seçileceğine karar verilir (Altunışık vd., 2015: 94)

Biçimsel mülakatlar: Daha önceden belirlenmiş standart soru setinden oluşan mülakatlardır. Mülakatçı soruları okur ve aldığı cevapları kayda geçer. Bu ilk kez mülakat yapan kişiler için uygun bir tekniktir (Altunışık vd., 2015: 94).

Yarı biçimsel mülakat: Belirlenen soruların içerdiği temalar doğrultusunda derinlemesine bilgi edinmek için tasarlanmıştır. Yarı biçimsel mülakat türünde avantaj olarak esneklik, kolay ulaşılabilirlik ve görüşülenin kendini kolayca ifade etme sayılabilirken dezavantaj olarak ise, kontrolün kaybedilmesi, önemsiz konularda fazla zaman harcanması ve görüşme yapılanlara standart bir kalıp uygulanmadığı için güvenilirliğin azalması gibi etkenler sayılabilir (Şimşek ve Yıldırım, 2016: 133-134).

Biçimsel olmayan mülakatlar: Bu tür mülakatlar genel bir alanda var olan bilgiyi açığa çıkarmak için yapılır. Bu mülakatta önceden belirlenmiş soru seti yoktur. Mülakatçı tartışılan konunun hangi boyutlarını ortaya çıkarmaya çalıştığını bilmek ve mülakatı o zemin üzerinde yürütme maharetini göstermelidir (Altunışık vd., 2015: 95).

Yukarıdaki üç mülakat türü ele alındığında en makul olanın yarı biçimsel mülakat olduğu ifade edilebilir. Böylece mülakatçı hem konuya ilişkin bilgi edinme hem de mülakatı belli bir seyirde götürme şansına sahip olur

Mülakat yönteminin diğer yöntemlere göre birçok güçlü yönü bulunmaktadır. Mülakat yönteminin güçlü yönleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Şimşek ve Yıldırım, 2016: 133-134);

- i. Bireyler arasında kurulan doğrudan ilişkiler mülakat tekniğinin en güçlü yönü olarak kabul edilebilir. Ancak kişi süreci iyi yönetemezse zayıf bir yön olabileceği ifade edilebilir.
- ii. Görüşmeyi veri toplama aracı olarak tercih eden bir araştırmacı, veri toplama sürecinde daha fazla kontrole sahiptir.
- iii. Araştırmacı görüşmede duruma hâkim olduğu ve veri toplama esnasında süreç içerisinde birebir yer aldığı için yanıt oranı daha yüksek olmaktadır.

- iv. Araştırmacı veri toplama sürecine birebir katıldığı için görüşme esnasında karşı tarafın yüz ifadesi ve vücut hareketlerini gözleme ve kayıt etme şansı bulunmaktadır.
- v. Araştırmacı ortamı birebir kontrol etme şansı bulunmaktadır.

1.1.6.2. Görüşmede Kullanılan Soru Formunun Hazırlanması

Görüşmede kullanılan soru formu terör ve turizm kriterleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Görüşme formunda, terörün Türkiye'ye, Güneydoğu Anadolu Bölgesine, Mardin'e, Diyarbakır'a, turizme, ekonomiye, istihdama, devlete, barış sürecine ilişkin sorular yer almaktadır. Bu kriterler doğrultusunda otel yöneticilerine 19 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Görüşme sırasında açık uçlu soru sorulmasındaki amaç, yöneticilerden derinlemesine bilgi almaktır. Görüşme formu hazırlandıktan sonra konu ile ilgili uzman 3 akademisyenin onayına sunulmuş ve sorulara son şekli verilmiştir. Görüşme formu EK 4'de yer almaktadır.

1.1.7. Araştırmanın Verilerinin Toplanması

Araştırmada örnekleme yoluna gitmeden evrene ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın evrenini, 23 adet üç yıldız ve üzeri otel işletmesi oluşturmaktadır. Evren ulaşılabilir olduğundan 23 otel işletmesinin orta ve üst kademe yöneticileri ile görüşme yapılacağı kararlaştırılmıştır.

Araştırma kapsamında, evrende bulunan 23 otel işletmesinin yöneticilerine ulaşım sağlanmış, ancak 15 yönetici görüşme talebine olumlu yanıt vermiştir. 8 yönetici ise görüşme talebine olumsuz yanıt vermiştir. Toplamda 15 orta ve üst kademe yönetici ile görüşme yapılmıştır. Araştırma verilerini yöneticilere yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar oluşturmaktadır.

1.1.8. Araştırma Verilerinin Analizi

Yapılan görüşmeler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz tekniği, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verileri daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmiş bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve şimşek, 2003).

Betimsel analiz dört aşamada gerçekteşmektedir (Altunışık vd. , 2010: 322).

1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma,
2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi,
3. Bulguların tanımlanması,
4. Bulguların yorumlanması.

Birinci aşamada araştırmacı araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme ve gözlemlerde yer alan boyutlardan hareket ederek veri analizi için bir çerçeve oluşturur. Böylece verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmiş olur. Ardından, araştırmacı daha önce oluşturmuş olduğu çerçeveye dayalı olarak verileri okur ve düzenler. Bu süreçte verilerin anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi önem taşımaktadır. Bu aşamadan sonra araştırmacı düzenlemiş olduğu verileri tanımlar. Bunun için gerekli yerlerde doğrudan alıntılara da başvurmak zorunda kalabilir. Bu sürecin sonunda araştırmacı tanımlamış olduğu bulguları açıklar, ilişkilendirir ve anlamlandırır. Araştırmacı, bu aşamada ayrıca yapmış olduğu yorumları daha da güçlendirmek için bulgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini açıklar ve ihtiyaç duyulması durumunda farklı olgular arasında karşılaştırma yapar (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Betimsel analiz tekniğinde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen başlıklar altında özetlenir ve yorumlanır.

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda, araştırma da yapılan betimsel analiz tekniği kapsamında otel yöneticilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından yazıya dökülmüştür. Sorulan her soru kapsamında boyutlar belirlenerek veriler istenilen amaca ulaşmak için bu boyutlar ışığında sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırmada sorular hangi amaçla sorulmuş, yöneticiler hangi cevabı vermiş verilen cevaplarla ulaşılmak istenen cevap karşılaştırılmış araştırma bulguları ortaya çıkmıştır. Görüşme esnasında sorulan 19 görüşme sorusu kapsamında oluşturulan boyutlar betimsel analize tabi tutulmuştur.

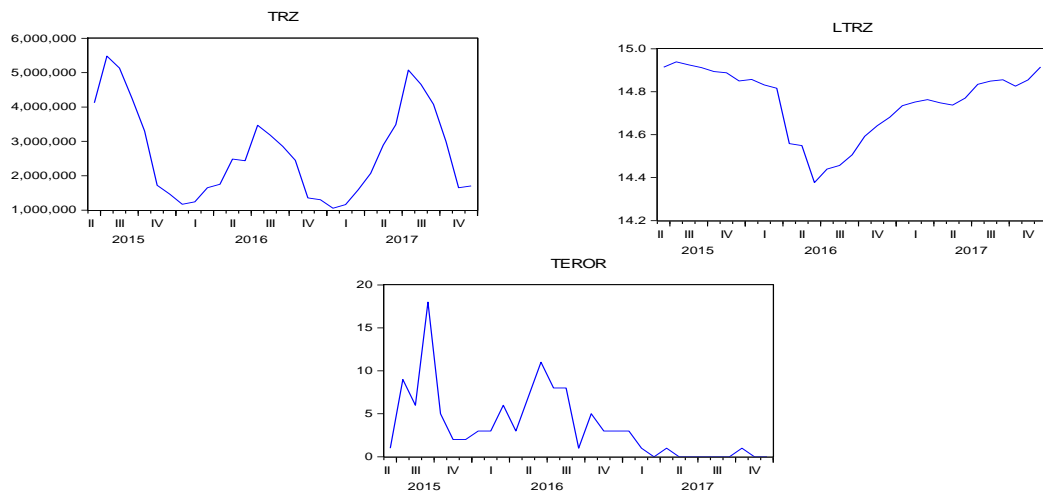
1.2. TERÖR OLAYLARININ ULUSAL VE YEREL BOYUTTA TURİZME ETKİLERİ

Bu bölümde araştırmanın bulguları üzerinde durulacak, ulusal boyutta terör olayları ve uluslararası turizm talebinin ekonometri yaklaşımı ve yerel boyutta Mardin ile Diyarbakır'da görüşmeye katılan otel yöneticilerinin konu hakkındaki görüşlerine yer verilecektir. Araştırmanın yönteminde belirtildiği üzere Mardin ve Diyarbakır illerinde üç, dört ve beş yıldızlı toplam 23 otel işletmesi mevcuttur. Bu otel işletmelerinin yöneticilerine farklı yollarla görüşme talebinde bulunulmuştur. Görüşme talebine 15 otel işletmesinin orta ve üst kademe yöneticisi olumlu cevap vermiş ve araştırmanın verileri bu yöneticilerden sağlanmıştır.

1.2.1. Ulusal Boyutta Terör Olayları ve Uluslararası Turizm Talebi: Ekonometrik Analizi

Çalışmanın bu kısmında Türkiye'nin tamamı için terör saldırılarının uluslararası turizm talebine etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2015M06-2017M12 aylık Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) terör olayları sayısı ve TÜRSAB'dan Uluslararası Turizm Talebi (TRZ) verileri alınmıştır. Değişkenlere ait grafikler Şekil 12'de görülmektedir. Ayrıca TRZ değişkeni Tramo/Seats yöntemi kullanarak mevsimsellikten arındırılarak ve logaritması alınarak (LTRZ) analizlere dahil edilmiştir.

Şekil 12: Değişkenlere Ait Grafikler



Denklem 1: Değişkenler arasındaki ilişkiler

$$LTRZ_t = \beta_0 - \beta_1 TEROR_t + u_t \quad (1)$$

1 numaralı denklemde yer alan $LTRZ_t$ modelin bağımlı değişkeni olan uluslararası turizm talebini, $TEROR_t$ ise modelin bağımsız değişkeni olan terör olayları sayısını ifade etmektedir. β_0 Modelin sabit terimini gösterirken, β_1 ise modelin eğim katsayısı göstermekte, yani terör olaylarında meydana gelen bir birimlik değişimin uluslararası turizm talebinde meydana getireceği % değişimi ifade etmektedir. Bu katsayının beklenen işareti ise negatiftir. u_t ise modelin hata terimini ifade etmekte ve beklenen değeri sıfırdır. Hem değişkenlerde hem de hata teriminde yer alan t indisi ise modelin bir zaman serisi olduğunu belirtmektedir. $t = 2015M06, 2015M07, 2017M12$ şeklinde ve toplam 31 gözlem sayısı bulunmaktadır.

Terör olaylarının uluslararası turizm talebi üzerindeki etkisini incelediğimiz bu çalışmada değişkenler arasındaki dinamik ilişkiler iki aşamalı bir yöntemle incelenmiştir. Birinci aşamada değişkenlerin durağanlık seviyeleri değişkenlerde yapısal kırılmalar olmasından dolayı tek kırılmayı dikkate alan “Genelleştirilmiş Dickey Fuller” (ADF) birim kök testiyle incelenmiştir. İkinci aşamada “Gecikmesi Dağıtılmış Otoresgressif” (ARDL) modeli yardımıyla değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin olup olmadığı varsa etkileme düzeyinin ne seviyede olduğu analiz edilmiştir.

Durağanlık zaman serisi analizlerinde önemli bir kavramdır. Durağan olmayan değişkenlerle yapılan regresyon tahminlerine güvenilemez ve bunlara sahte regresyon adı verilmektedir. Bu sebepten dolayı zaman serisi analizlerinde ilk olarak değişkenlerin durağanlık seviyeleri araştırılmalıdır. Durağanlığın araştırılması için ilk testi Dickey ve Fuller (1979) geliştirmiştir. Bu teste DF birim kök testi adı verilmektedir. Ancak bu testin bazı eksikliklerinden dolayı Said ve Fuller (1984) Genelleştirilmiş Dickey-Fuller testini geliştirmişlerdir. Ancak bu iki test değişkenlerde meydana gelen yapısal kırılmaları dikkate almamaktadır. Bu duruma dikkat çeken Perron (1989) yapılacak birim kök analizlerinde mutlaka yapısal değişimlerin dikkate alarak analizlerin yapılmasını vurgulamıştır. Bu sebepten dolayı hem de değişkenlerimizin grafiklerinde görülen kırılmalardan dolayı tek kırılmayı dikkate alan ADF^1 testi kullanılarak değişkenlerimizin durağanlık seviyeleri araştırılmıştır. Ayrıca değişkenlerin durağanlık seviyelerine göre de ileri kullanılacak olan analizler de değişmektedir. Bu test sayesinde hem değişkenlerdeki

¹Yöntemle ilgili geniş bilgi Perron (1989), Perron ve Vogelsang (1993) ve Perron'dan (2006) alınabilir.

kırılma tarihleri belirlenmekte hem de durağanlık seviyeleri belirlenmiş olacaktır. Teste ait hipotezler ise şu şekildedir:

$$H_0 = \text{Seri birim köklüdür (Seri durağan değildir).}$$

$$H_1 = \text{Seri birim köklü değildir (Seri durağandır).}$$

Hesaplanan t istatistiğın mutlak değeri, kritik değerin mutlak değerinden büyük olması durumunda H_0 reddedilir, yani seri durağandır. Ters durumda ise değişken durağan değildir. Bu durumda değişkenin farklı alınarak tekrar birim kök testi yapılır. Bu durum hesaplanan t istatistik değeri kritik değerden büyük ise H_0 reddedilir yani değişken birinci seviyesinde yani $H(1)$ 'de durağandır. Bu durumda serinin farkı alınarak tekrar birim kök test edilir. Tablo 4'de değişkenlere ait tek kırılmalı birim kök test sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlara göre değişkenlerin her ikisinin de birinci farklarında durağan oldukları görülmektedir. Bunun anlamı değişkenlerde meydana gelen şokların değişken üzerinde etkili olduğudur. Değişkenlerin her ikisinin de $H(1)$ olması değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin olabileceği hakkında ipucu vermektedir.

Tablo 4: Tek Kırılmalı ADF Birim Kök Test Sonuçları

Değişken Adı	Hesaplanan t- İstatistik Değeri	%5 Kritik Değer	Kırılma Tarihi
LTRZ	-0.800571	-4.432140	2016M06
TEROR	-3.415022	-4.443649	2016M08
Δ LTRZ	-6.856615*	-4.432140	-
Δ TEROR	-9.920140*	-4.443649	-

Açıklama: *%5 anlamlılık düzeyinde durağandır. Sabitli-Trendli Model için birim kök analizi yapılmıştır.

Zaman serilerinde uzun dönemli ilişkilerin olup olmadığı çeşitli eş bütünleşme testleri yardımıyla incelenmektedir. Bunlardan ilki Engle ve Granger (1987) tarafından geliştirilmiştir. Daha sonra geliştirilen testler ise Johansen (1988 ve 1991) ile Johansen ve Juselius (1990) Vektör oto regresyon (VAR) yaklaşımına dayalı eş bütünleşme testi geliştirmişlerdir. Ancak bu testlerde gözlem sayısının yüksek olması beklenir. Bu çalışmada kullanılan değişkenlere ait verilerin t değeri yani gözlem sayısı 31 olduğu için belirtilen eş bütünleşme testlerinin kullanılması istatistikî problemler doğurabilmektedir. Bu sebepten dolayı gözlem sayısının küçük olduğu bu çalışmada daha güçlü sonuç veren

Pesaran, Shin and Smith (2001)² tarafından geliştirilen sınır testi yardımıyla değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler test edilmektedir. Bu test Gecikmesi Dağıtılmış Otoresif (ARDL) modellerine dayanmaktadır. Bu testin en önemli özelliklerinden bir tanesi de değişkenler farklı seviyede durağan olsa bile eş bütünleşme ilişkisi test edilebilmektedir. Ancak burada bazı dikkat edilmesi koşullar vardır. Bunlardan ilki mutlaka bağımlı değişkenin I(1) olması yani birinci farkında durağan olması, ikincisi değişkenlerden herhangi birinin I(2) olmaması koşuludur. Çünkü bu testte sadece maksimum I(1) derecesi için kritik değerler türetilmiştir.

ARDL modellerinde hem bağımlı değişkenlerin hem de bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerleri aynı anda yer alır. Bu gecikmeler çeşitli bilgi kriterleri³ yardımıyla belirlenmektedir. Bu çalışmada Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (HQ) kullanılmıştır. ARDL (m,n) modeli şu şekilde bir eşitlik yardımıyla gösterilmektedir;

Denklem 2: ARDL Modeli

$$LNTRZ_t = \theta_0 + \sum_{i=1}^m \theta_{1i} LNTRZ_{t-i} + \sum_{i=0}^n \theta_{2i} TEROR_{t-i} + e_t \quad (2)$$

2 numaralı denklemde m değeri LNTRZ için uygun gecikme sayısını, n değeri ise TEROR değişkeni için uygun gecikme sayısını ifade etmektedir. HQ bilgi kriterine göre ARDL(3,7) modeli uygun eşitlik olarak belirlenmiştir. Eşitliğe ait tahmin sonuçları Tablo 4’de gösterilmektedir. Ayrıca bu ARDL (3,7) modelinin tanımlayıcı istatistiklerine bakıldığında herhangi bir sorunun olmadığı görülmektedir. Yani modelde oto korelasyon, değişen varyans, artıkların normal dağılmama ve model kurma hatası sorunları yoktur. Bunun yanında incelenen dönem için katsayıların istikrarlılığı sınaması da CUSUM ve CUSUMQ testleri kullanılarak yapılmış ve tablo 5’de gösterilmiştir.

² Yönteme ait detaylı bilgi Pesaran, M. H., Y. Shin and R. J. Smith; (2001), “Bounds testing approaches to the analysis of level relationships”, *Journal of Applied Econometrics*, 16:289–326

³ Akaike, Schwarz, Hannan-Quinn bilgi kriterleri yardımıyla gecikmeler belirlenmektedir.

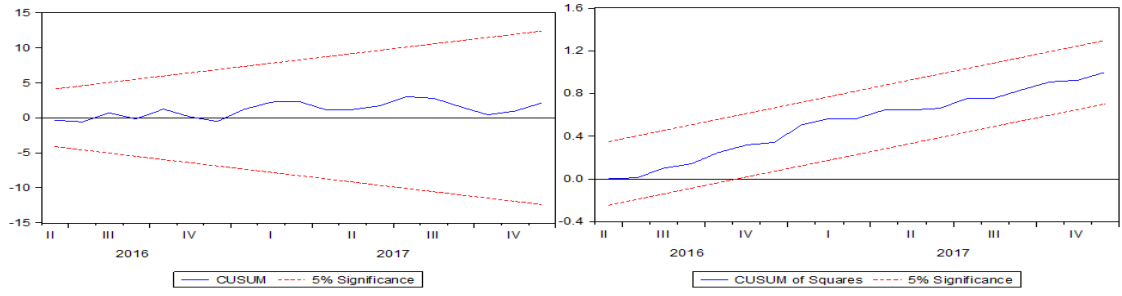
Tablo 5: ARDL (3,7) Modeli Tahmini ve Tanımlayıcı İstatistik Test Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
LNTRZ(-1)	0.937893*	0.139298	6.733010	0.0000
LNTRZ(-2)	0.462296*	0.194790	2.373307	0.0283
LNTRZ(-3)	-0.592688*	0.144286	-4.107730	0.0006
TEROR	-0.002267	0.002661	-0.852149	0.4047
TEROR(-1)	-0.000247	0.002635	-0.093570	0.9264
TEROR(-2)	0.003865	0.002779	1.390969	0.1803
TEROR(-3)	-0.004272	0.002836	-1.506248	0.1484
TEROR(-4)	-0.002200	0.002862	-0.768568	0.4516
TEROR(-5)	0.005540**	0.002809	1.972285	0.0633
TEROR(-6)	0.000564	0.002707	0.208384	0.8371
TEROR(-7)	-0.011463*	0.002522	-4.545205	0.0002
Sabit Terim	2.879966*	0.865957	3.325762	0.0036
Tanımlayıcı İstatistikler				
Test	Test İstatistik Değeri		Olasılık	
Oto korelasyon Testi: Breusch-Godfrey LM Test	4.5128		0.1047	
Değişen Varyans Testi: Breusch-Pagan-Godfrey	10.48249		0.4876	
Normallik Testi: Jargue-Bera	1.1388		0.565	
Model Kurma Hata Testi: Ramsey RESET Test	1.72756		0.2052	

*,** sırasıyla %5 ve %10'a istatistik anlamlılık düzeyine göre anlamlılığı ifade etmektedir.

Şekil 13'de görüldüğü üzere katsayılar incelenen dönemde güven aralıklarının içindedir. Yani ARDL(3,7) modelimiz istikrarlıdır. Bu durum da bu modeli kullanarak eş bütünleşme testini yapılabilir.

Şekil 13: Katsayıların İstikrarlılığının Testi



Model tahmininden sonra değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin yani değişkenler arasında eş bütünleşme olup olmadığının tespitine sıra gelmiştir. Pesaran, Shin and Smith (2001) şu şekilde bir test eşitliği yardımıyla değişkenler arasında eş bütünleşme olup olmadığını tespit etmektedir:

Denklem 3: Eş bütünleşme

$$\Delta LNTRZ_t = \theta_0 + \sum_{i=1}^m \theta_{1i} \Delta LNTRZ_{t-i} + \sum_{i=0}^n \theta_{2i} \Delta TEROR_{t-i} + \theta_3 LNTRZ_{t-1} + \theta_4 TEROR_{t-1} + e_{1t} \quad (3)$$

3 numaralı denklemde test eşitliği üzerinden yer alan θ_3 ve θ_4 katsayılarının birlikte sifira eşit olup olmadığı F testi yardımıyla tespit edilerek değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığı sonucuna varılır. Yani; $H_0 : \theta_3 = \theta_4 = 0$ (eşbütünleşme yoktur) hipotezi test edilmiş olmaktadır. Elde edilen bu değer Pesaran, Shin and Smith (2001: 300) makalesinden alınan alt sınır I(0) ve üst sınır I(1) değerleriyle karşılaştırılmaktadır. Eğer hesaplanan bu F değeri I(1) değerinden büyük ise H_0 hipotezi reddedilmekte ve değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi olduğu anlamına gelmektedir. Tablo 6'da ARDL sınır testi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlara göre hesaplanan F değeri (4.257) I(1) sınır değerinden büyük olduğu için değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Yani uzun dönemde TEROR, LNTRZ'yi etkilemektedir.

Tablo 6: ARDL Sınır Testi-Eş bütünleşme Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken Sayısı	Hesaplanan İstatistik Değeri	F I(0)-Altı Sınır Değeri(%5)	Kritik I(1)-Üst Sınır Değeri(%5)
1	4.257*	3.62	4.16

*%5 İstatistik Anlamlılık Düzeyine Göre Eş bütünleşme İlişkisini Göstermektedir.

ARDL sınır testi yardımıyla uzun dönemli ilişkilerin tespitinden sonra hata düzeltme mekanizmasının çalışıp çalışmadığı, kısa dönemde TEROR değişkeninin LNTRZ değişkenini ne kadar ve ne yönde tespiti ise 4 numaralı denklem yardımıyla belirlenmektedir.

Denklem 4: LNTRZ Modeli

$$\Delta LNTRZ_t = \theta_0 + \sum_{i=1}^m \theta_{1i} \Delta LNTRZ_{t-i} + \sum_{i=0}^n \theta_{2i} \Delta TEROR_{t-i} + \theta_3 ECM_{t-1} + e_{2t} \quad (4)$$

4 numaralı denklemde yer alan ECM(-1)'nin yani hata düzeltme terimi katsayısının θ_3 0 ile -1 arasında ve istatistiki olarak anlamlı olması beklenmektedir. Bu modelle birlikte uzun dönemli katsayılarında hesaplamaları Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7: Kısa Dönem ve Uzun Dönem Katsayıları

Kısa Dönem Katsayıları ve Hata Düzeltme Modeli				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t statistik Değeri	Olasılık
$\Delta LNTRZ(-1)$	0.130392	0.128901	1.011566	0.3245
$\Delta LNTRZ(-2)$	0.592688*	0.133693	4.433208	0.0003
$\Delta TEROR$	-0.002267	0.002341	-0.968363	0.3450
$\Delta TEROR(-1)$	0.007966*	0.003493	2.280370	0.0343
$\Delta TEROR(-2)$	0.011831*	0.003246	3.644672	0.0017
$\Delta TEROR(-3)$	0.007559*	0.002983	2.533753	0.0202
$\Delta TEROR(-4)$	0.005359	0.002796	1.916496	0.0705
$\Delta TEROR(-5)$	0.010899*	0.002725	4.000109	0.0008
$\Delta TEROR(-6)$	0.011463*	0.002288	5.009184	0.0001
ECM(-1)	-0.192500*	0.051233	-3.757336	0.0013
Uzun Dönem Katsayıları				
TEROR	-0.054440*	0.022066	-2.467102	0.0233
C	14.960899*	0.091089	164.2441	0.001

* %5 istatistiki anlamlılık düzeyine göre anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 7'de görüldüğü üzere terör olaylarında gelen 1 birimlik artış uzun dönemde LNTRZ değişkeninde %0.054 oranında azalma meydana getirmektedir. Bu katsayı ayrıca %5'lik istatistiki anlamlılık düzeyine göre anlamlıdır. Bu sonuç Türkiye'nin genelinde yaşanan terör olaylarının artmasının uluslararası turizm talebini olumsuz etkilediğinin bir göstergesidir. Özellikle incelenen dönemde yaşanan terör olaylarının Türkiye'nin doğusundan ziyade büyük şehirlerde, turistik yörelere yakın bölgelerde yaşanması bu

oranının artmasına da neden olabilir. Çünkü terör olaylarının uzun dönemde uluslararası turizm talebini olumsuz etkilediği bulgusu istatistiki olarak da kanıtlanmaktadır.

Kısa döneme bakıldığında ise cari dönemdeki terör katsayısının LNTRZ'yi negatif etkilediği ancak istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Ancak kısa dönemde TEROR katsayılarının gecikmelerinin pozitif katsayılı olması ise turistlerin kısa dönemde terör olaylarına kısa sürede tepki veremediği ve rezervasyonların çok önceden yapılmasından dolayı negatif etkilemediği düşünülmektedir. Her ne kadar istatistiki olarak anlamlı olsa da iktisadi olarak önemsiz düzeydedir.

Son olarak ECM(-1)'in katsayısının 0 ile -1 arasında olması ve istatistiki olarak anlamlı olması kısa dönemli dengelerden sapmaların uzun dönemde düzeldiğini ifade etmektedir. Yani hata düzeltme mekanizması çalışmaktadır.

1.2.1.1. Bulguların Özeti

Çalışmanın bu kısmında terör eylemlerinin uluslararası turizm talebine etkileri incelenmiştir. Terör olaylarında meydana gelen bir birimlik değişimin uluslararası turizm talebinde meydana getireceği % değişimi ifade etmektedir. Bu katsayının beklenen işareti ise negatiftir. u_t ise modelin hata terimini ifade etmekte ve beklenen değeri sıfırdır. Hem değişkenlerde hem de hata teriminde yer alan t indisi ise modelin bir zaman serisi olduğunu belirtmektedir. $t = 2015M06, 2015M07, \dots, 2017M12$ şeklinde ve toplam 31 gözlem sayısı bulunmaktadır. Durağanlık zaman serisi analizlerinde önemli bir kavramdır.

Durağan olmayan değişkenlerle yapılan regresyon tahminlerine güvenilemez ve bunlara sahte regresyon adı verilmektedir. Bu sebepten dolayı zaman serisi analizlerinde ilk olarak değişkenlerin durağanlık seviyeleri araştırılmalıdır. Durağanlığın araştırılması için ilk testi Dickey ve Fuller (1979) geliştirmiştir. Bu teste DF birim kök testi adı verilmektedir. Ancak bu testin bazı eksikliklerinden dolayı Said ve Fuller (1984) Genelleştirilmiş Dickey-Fuller testini geliştirmişlerdir. Perron (1989) yapılacak birim kök analizlerinde mutlaka yapısal değişimlerin dikkate alarak analizlerin yapılmasını vurgulamıştır. Bu sebepten dolayı hem de değişkenlerimizin grafiklerinde görülen kırılmalardan dolayı tek kırılmayı dikkate alan ADF testi kullanılarak değişkenlerimizin durağanlık seviyeleri araştırılmıştır.

Bu test sayesinde hem değişkenlerdeki kırılma tarihleri belirlenmekte hem de durağanlık seviyeleri belirlenmiş olacaktır. Teste ait hipotezler ise şu şekildedir:

- H_0 = Seri birim köklüdür. (Seri durağan değildir.)
- H_1 = Seri birim köklü değildir. (Seri durağandır.)

Hesaplanan t istatistiğın mutlak değeri, kritik değerin mutlak değerinden büyük olması durumunda H_0 reddedilir, yani seri durağandır. Tersine durumda ise değışken durağan değildir. Bu durumda değışkenin farklı alınarak tekrar birim kök testi yapılır. Bu durum hesaplanan t istatistik değeri kritik değerdan büyük ise H_0 reddedilir yani değışken birinci seviyesinde yani $I(1)$ 'de durağandır.

Zaman serilerinde uzun dönemli ilişkilerin olup olmadığı çeşitli eşbütünleşme testleri yardımıyla incelenmektedir. Bunlardan ilki Engle ve Granger (1987) tarafından geliştirilmiştir. Daha sonra geliştirilen testler ise Johansen (1988 ve 1991) ile Johansen ve Juselius (1990) Vektör oto regresyon (VAR) yaklaşımına dayalı eşbütünleşme testi geliştirmişlerdir. Ancak bu testlerde gözlem sayısının yüksek olması beklenir. Bu çalışmada kullanılan değışkenlere ait verilerin t değeri yani gözlem sayısı 31 olduğu için belirtilen eşbütünleşme testlerinin kullanılması istatistikî problemler doğurabilmektedir. Bu sebepten dolayı gözlem sayısının küçük olduğu bu çalışmada daha güçlü sonuç veren Pesaran, Shin and Smith (2001) tarafından geliştirilen sınır testi yardımıyla değışkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler test edilmektedir. Bu test Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (ARDL) modellerine dayanmaktadır. Bu testin en önemli özelliklerinden bir tanesi de değışkenler farklı seviyede durağan olsa bile eşbütünleşme ilişkisi test edilebilmektedir. Ancak burada bazı dikkat edilmesi koşulları vardır. Bunlardan ilki mutlaka bağımlı değışkenin $I(1)$ olması yani birinci farkında durağan olması, ikincisi değışkenlerden herhangi birinin $I(2)$ olmaması koşuludur. Çünkü bu testte sadece maksimum $I(1)$ derecesi için kritik değerler türetilmiştir.

- Özellikle incelenen dönemde (2015M06 ve 2017M12) büyük şehirlerde ya da turistik bölgelerde terör olaylarının yaşanması bu oranın artmasına neden olabilir.
- Terör eylemlerinin uzun dönemde uluslararası turizm talibini olumsuz etkilediğı bulgusu istatistikî olarak da kanıtlanmaktadır
- Kısa döneme bakıldığında ise terörün turizm talibini olumsuz şekilde etkilediğı ancak istatistikî olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.
- Turistlerin rezervasyonlarını önceden yapmasından dolayı terör turizmi kısa dönemde negatif etkilemediğı düşünülmektedir.

- v. Her ne kadar istatistiki olarak anlamlı olsa da iktisadi olarak önemsiz düzeydedir.

1.2.2. Yerel Boyutta Terör Olayları ve Uluslararası Turizm Talebi: Mardin ve Diyarbakır Örnekleri

Çalışmanın bu kısmında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan tarihi ve turistik mekânları ile dikkat çeken Mardin ve Diyarbakır şehirlerinin terör olaylarından ne düzeyde etkilendiğinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda üç akademisyenin yardımı ile hazırlanan görüşme soruları (Ek: 4'de verilmiştir), üç yıldız ve üzeri otel işletmelerinin yöneticilerine yöneltilmiş ve yöneticiler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeye katılan otel yöneticilerinin demografik özellikleri Tablo 8'de gösterilmiştir. Ayrıca yönetici 1 ve 10 arası gösterilen yöneticiler Diyarbakır örneklemini, 11 ile 15 arası gösterilen yöneticiler ise Mardin örneklemini oluşturmaktadır.

Tablo 8: Yöneticilerin Demografik Özellikleri

Yönetici	Cinsiyet	Yaş	Uzmanlık alanı/ işletmedeki pozisyonu	Otel yıldız sayısı
Yönetici 1	Erkek	38	Turizm/ Müdür	Genel 4 Yıldız
Yönetici 2	Erkek	31	Turizm/ ön büro müdürü	3 yıldız
Yönetici 3	Erkek	36	Turizm/ Müdür	Genel 3 yıldız
Yönetici 4	Erkek	35	Turizm/ ön büro müdürü	4 yıldız
Yönetici 5	Bayan	28	Turizm/ Genel müdür	3 yıldız
Yönetici 6	Bayan	48	Turizm/ Satış ve pazarlama müdürü	4 yıldız
Yönetici 7	Erkek	34	İktisat/ Ön büro müdürü	5 yıldız
Yönetici 8	Bayan	36	Turizm/ Genel müdür	4 yıldız
Yönetici 9	Bayan	43	Ekonomi/ Satış ve pazarlama müdürü	5 yıldız
Yönetici 10	Erkek	45	Turizm/ Genel müdür	5 yıldız
Yönetici 11	Erkek	33	Turizm/ Ön büro müdürü	5 yıldız
Yönetici 12	Erkek	37	İktisat/ F&B müdürü	5 yıldız
Yönetici 13	Bayan	29	Gıda mühendisi/ İKY müdürü	5 yıldız
Yönetici 14	Erkek	34	İşletme/ Genel müdür	4 yıldız
Yönetici 15	Erkek	51	İşletme/ Genel müdür	3 yıldız

Tablo 8’de görüldüğü üzere görüşülen yöneticilerden 10 kişinin Erkek 5 kişinin Bayan olduğu, katılımcıların yaşlarının 28-51 Aralığında değiştiği gözlemlenmiştir. Ayrıca görüşmeye katılan kişilerin işletmedeki pozisyonları değerlendirildiğinde 7 kişinin genel müdür, 4 kişinin ön büro müdürü, 2 kişinin satış pazarlama müdürü, 1 kişinin F&B müdürü, 1 kişinin İKY müdürü olduğu saptanmıştır. Kişilerin uzmanlık alanlarını değerlendirildiğinde ise 9 kişi turizm, 2 kişi işletme, 2 kişi iktisat, 1 kişi ekonomi, 1 kişinin gıda mühendisi olduğu saptanmıştır.

Tablo 9: Terör ve Terörizm hakkındaki görüşleri

Yönetici	Yönetici Görüşleri
Yönetici 1	Terör ve terörizm genel olarak çok kötüdür, can yakmanın ve insanı yok etmenin neresi iyi olabilir ki.
Yönetici 2	Terör Türkiye'ye çok büyük zarar veriyor gerek ekonomik gerek askeri gerekse turizm endüstrisi düşünüldüğünde ülkemize terör unsurları çok fazla zarar veriyor.
Yönetici 3	Terörden önce terörü, terörü tetikleyen ve teröre destek veren unsurları incelemek gerekiyor.
Yönetici 4	Terörün olduğu yerde kent gelişmez, insanlar gelişmez, terör ülkeye ve bölgeye çok fazla zarar veriyor.
Yönetici 5	Aynı bayrak altında yaşıyoruz, terör ve terörist eylemler ülkeye büyük zararlar veriyor.
Yönetici 6	Terör ve terörizm bölgenin kalkınması önünde büyük bir engel diyebiliriz.
Yönetici 7	Terör yıllardan beri ülkemizin en büyük sorunlarından birisi, terör ve terörizmden en çok doğu halkının etkilendiği düşüncesindeyim
Yönetici 8	Terörün her türlü çok kötü, terör iyimser bir yaklaşım olamaz.
Yönetici 9	Terörizm denilen olgu hiç olmasa ve bizde böyle bir konuyu konuşmasak, terör çok büyük zararlar veriyor bize.
Yönetici 10	Terör ve terörizm çok kötüdür, ülkeye ve toplumlara büyük zararları vardır.
Yönetici 11	Terör toplumların sosyal siyasal ve ekonomik düzenini bozmaya yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Silahlı eylem olması terörün korkutuculuğunu artırıyor.
Yönetici 12	Terörün olduğu yere yatırım yapılmaz, yatırım yapılmayan yerde ise istihdam olmaz.
Yönetici 13	Türkiye'nin çok ciddi bir sıkıntısı terörizm, dönemsel olarak var olacak ve terörizm bitmeyecek gibi geliyor bana, bunun sebebi ise ülkemizin çok özel bir potansiyele sahip olması.
Yönetici 14	Terör ülkenin başına gelen en büyük problem, bundan dolayı turizmciler olarak bizler çok fazla etkileniyoruz.
Yönetici 15	Terör ve terörizmin sebebi ne olursa olsun ülkeye ve bölgeye çok büyük zararı var.

Yöneticilerin ortak görüşü; terör ve terörizmin Türkiye ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne çok büyük zarar verdiği yönündedir. Ayrıca yöneticiler terörün turistik destinasyonlara zarar verdiğini dile getirmiştir. Bir yönetici terörü araştırmadan önce, terör faaliyetlerine destek veren ve terör faaliyetlerini tetikleyen güçleri araştırmak gerektiğini vurgulamıştır. Farklı bir yönetici, terör faaliyetlerinde dış güçlerin büyük bir etkisi olduğunu, bu etkinin devam edeceği düşüncesindedir. Başka bir yönetici ise terör eylemlerine ve terörist hareketlere bağlı olarak bölge halkının eğitim, ekonomik ve sosyal yönden diğer bölgelere kıyasla geride kaldığını söylemiştir. İnsanların bu zaaflarından faydalanan terör örgütleri ise onları etkileyerek kendilerine sempatan kazanmaktadırlar.

Ayrıca yöneticilerin tamamı terör eylemleri dolayısıyla turistlerin bölgeye gelmediğini ifade etmiştir.

Tablo 10: Terörün Turizme Etkisine Dair Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 2, 3, 4, 6, 8, 11, 12, 15	Turizm endüstrisini olumsuz yönde etkiler, terörün olduğu yerde yatırım yapılmaz, istihdam olmaz, insanlar işsiz kalır. Turistler bölgeye tatil amacı ile gelmez.
5	Bölgede terörün turizme etkileri ile ilgili değişik projeler yapılıyor, fakat bu projeler genellikle uygulanmıyor proje de kalıyor.
6	Turizm bölge için ekonomik bir kalkınma olabilir fakat terör örgütleri bölgede ekonomik kalkınmayı istemiyorlar. Ekonominin bozuk olduğu bir bölgede terör örgütleri, amaç ve hedeflerine daha kolay ulaşırlar.
7	Acenteler doğuya geldikleri zaman turistlerden ek önlemler almasını istiyorlar, turistlerin ise doğuya bakış açıları daha gelmeden değişiyor. Bazı turistler istenilen ek önlemler dolayısıyla gelmekten vazgeçiyor.
8, 14	Önceden illerde turizm polisleri vardı bu polisler tişörtle gezerlerdi ve insanlar tedirgin olmazdı. Şu anda Güneydoğu Anadolu bölgesindeki illerde polisler akrepler ile geziyor ve burada devamlı olarak bir olay varmış görüntüsü veriyor. Bu görüntü turisti bölgeden soğutuyor.
9, 13	Farklı bir ilde bir patlama olduğunda insanların mağduriyetlerinden bahsedilirken, burada bir patlama olduğunda buradakiler mağdur değilmiş ve patlamayı ölen insanlar yapmış gibi konuşuluyor. Turizm açısından düşünüldüğünde medyanın büyük etkisi var.
10	Terör eylemleri ve bölgenin terör bölgesi olarak lanse edilmesi dolayısıyla, bölgede kurumsal bir otel bulunmamakta otellerin geneli Franchise yani patron otelleri. Kurumsal otellerin bulunmaması bölgeyi turist açısından etkiliyor.

Yöneticiler terör faaliyetlerinin turizm endüstrisini olumsuz etkilediği düşüncesindedir. Ayrıca görüşülen yöneticiler terör olaylarının bölgede yatırımı olumsuz etkilediğini, medyanın yaptığı haberleri abarttığını ve bu abartma sonucunda bölgede turizm endüstrisinin olumsuz etkilendiğini, polis kontrol noktalarının fazla olmasından dolayı turistlerin psikolojik olarak etkilendiğini, turizm acentalarını bölgeye karşı tutumlarının bölgede turizm faaliyetlerini etkilediğini, terörün turizme etkileri ile ilgili farklı projelerin otel yöneticileri ve il idarecileri tarafından geliştirildiğini fakat bunların proje aşamasında kaldığını ifade etmişlerdir.

Tablo 11: Terörün Ekonomik Etkilerine İlişkin Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	Terör eylemlerinin varlığı yatırımcıların kazançlarını düşürüyor, kazancı düşen yatırımcılar ise piyasadan çekilme kararı alıyor. Terör olayları dolayısıyla otellere giriş yapan turist sayısında ciddi bir kayıp yaşanıyor.
Yönetici 2	Turizm acenteleri bölgeden çekiliyorlar bu ekonomik olarak turizm endüstrisini etkiliyor.
Yönetici 11	Bölgede gelişim turizm üzerine, turistler gelmediği zaman işletmeler satış yapamıyorlar. Küçük işletmelerin birçoğu kapattı orta ve büyük ölçekli işletmeler ise, farklı faaliyet alanlarında kazandıkları gelirleri, turizm işletmelerinin varlığını devam ettirebilmesi için yatırıyor.
Yönetici 13	Terörden dolayı fabrikalar kurulamıyor, ulaşım sağlanamıyor, eğitim gelişmiyor, turizm işletmeleri kurulamıyor, olanlar kapatmak zorunda kalıyor terörün sadece turizm endüstrisine değil tüm endüstrilere büyük ekonomik etkileri vardır.

Görüşülen yöneticiler terör faaliyetlerinin turizm endüstrisini ekonomik olarak olumsuz etkilediği, terör olaylarının yatırımcıların kazançlarını negatif etkilediğini, bu etkilerin ise yatırımcıları bölgeden uzaklaştırdığını ifade etmişlerdir. Ayrıca yöneticiler; terör olaylarının turizm acentelerini bölgeden uzaklaştırdığını, tüm endüstrilerin birbiri ile bağlantılı olduğunu, terör olayları sonrasında büyük ve orta ölçekli işletmelerin turist gelmemesine rağmen ayakta durduklarını, fakat küçük ölçekli işletmelerin birçoğunun bu süreçte kapatmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca görüşme sağlanan tüm yöneticiler terör faaliyetlerinin turizm ekonomisine büyük zarar verdiği görüşünde birleşmiştir.

Tablo 12: Terörün Turist Sayısına Etkisine İlişkin Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 4, 5, 7, 9, 11, 15	Yerli ve yabancı turist medyada çıkan haberleri referans alır ona göre bölgeyi tercih eder ya da etmez. Medyada Güneydoğu Anadolu Bölgesi genellikle terör ile lanse edildiği için yerli ve yabancı turisti buraya getirmek zorlaşıyor.
2	Ülkemiz yabancı birçok ülke tarafından terör ülkesi olarak görülmektedir. Aslında Batdakiler doğudakileri terör bölgesi olarak görmektedir düşüncesi bu konu ile ilgili daha doğru bir yaklaşım olabilir. Yani Türkiye'nin geneli Avrupa'daki yabancı turist tarafından, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ise Türkiye'nin Batısındaki yerli turist tarafından terör bölgesi olarak görülmektedir. Bu da demektir ki yabancı turist Türkiye'ye gelirken, yerli turist ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne gelirken tedirgin.
3, 10, 14	Terör eylemleri yerli ve yabancı turisti olumsuz yönde etkilediği düşüncesindeyim fakat daha çok yabancı turisti etkiliyor. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bazı illerine bazı ülkeler terör dolayısıyla turist göndermemekte, bu ülkelerin başında kültürel miraslara çok meraklı olan Japonya gelmektedir düşünsenize buraya Japon turistlerin geldiğini bölgesel kalkınma açısından harika olurdu.
6	En büyük reklamın sosyal reklam (ağızdan ağıza yapılan reklam) olduğu düşüncesindeyim kişiler burayı güzel anlattığı sürece başkalarında merak uyandırır.
8	Yabancı turist yapılan reklam faaliyetleri ile toparlanabilirken, yerli turisti toparlayabilmek çok zor oluyor çünkü biz ülke olarak devamlı olarak bir kavga içerisindeyiz.
9	Sürdürülebilirliğe yönelmek gerekiyor, 4 mevsim turizm diyebilmek gerekiyor, önce yerli turistin kültür turizmini ve Güneydoğu Anadolu'yu benimsemesi gerekiyor, daha sonra yabancı turiste Güneydoğu Anadolu'nun güvenli olduğunu anlatabilmemiz kolay olur.
12, 15	Bizim kafamızda bazı bölgelerin resimleri var. Örneğin Trabzon hamsi, Giresun fındık, Antalya turizm ile anılırken Güneydoğu illeri terör ile anılıyor.

Yöneticiler terör olaylarının bölgeye gelen yerli ve yabancı turisti olumsuz etkilediği şeklinde görüş belirtmişlerdir. Yöneticiler sosyal reklamın yani insanların birbirlerine bölgenin güzelliklerini anlatmalarını ya da sosyal medya hesaplarında paylaşımlarının bölgeye turist çekmek açısından önemli olacağını, sürdürülebilirliğin yani turizmin 4 mevsime yayılmasının çok önemli olduğunu, önce yerli turistin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni benimsemesi gerektiği bölgenin güvenli bir bölge olduğunu yabancı turiste yerli turistin Güneydoğu Anadolu bölgesine giderek göstermesi gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca yöneticilerin ortak fikirleri yerli turistin geldiği, fakat yabancı turist gelmediği yönünde, bu ortak görüşe aykırı olarak bir yönetici yabancı turist reklam faaliyetleri ile toparlanabileceği fakat yerli turisti

toparlayabilmenin daha zor olduğu görüşünde, bu düşüncesini ise “ülke olarak devamlı bir kavga halindeyiz” şeklinde açıklamaktadır.

Tablo 13: Terör eylemlerinin etkisine dair personel eğitimi konusundaki görüşler.

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 3, 7, 10, 11, 13	Turizm bakanlığı aracılığı ile personelimize bu konuda eğitimler aldirttik. Turizm bir hizmet sektörü olduğu için personelin içi kan ağlasa dahi güler yüzlü olmak zorunda.
2, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 14, 15	Hayır, bu konu ile ilgili eğitim vermedik.
Yönetici 7, 10, 11	Francis’e bir işletme olmamız dolayısıyla farklı eğitimler veriliyor, bizde işletme içerisinde bu tür özel eğitimleri İKY departmanı aracılığı ile verdik.

Görüşülen 15 yöneticinin 9’u terör eylemlerinin etki ve sonuçlarına karşı personeline eğitim vermediğini ya da aldirtmadığını, 6 yönetici ise terör eylemlerinin etki ve sonuçlarına karşı personeline eğitim aldirttığını belirtmiştir. 3 yönetici Franchise işletme oldukları için konsept içerisinde bu eğitimleri aldıklarını İKY departmanı aracılığı ile özel olarak terör faaliyetlerinin etki ve sonuçlarına karşı eğitimler verdiklerini belirtmiştir.

Tablo 14: Paydaşlarla İşbirliğine İlişkin Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14	Evet, bu konu personel toplantılarımızda gündem maddelerinden, ayrıca valilik, belediye, emniyet ve diğer işletmeler ile bu konu hakkında toplantılarımız oluyor.
2, 13, 15	Hayır, bu konu ile ilgili toplantılara katılmıyoruz.
3, 4, 7, 8, 11, 12, 14	Turizm yöneticileri derneğimiz var bu konuyu tartışıyor farklı projeler gerçekleştiriyor, farklı kararlar alıyoruz. Örneğin tur şirketleri ile gelen misafirlere arama tarama faaliyetlerinin daha az yapılmasını valilikte talep ettik, çünkü gelen misafirlerimizden bu konuda çok fazla şikâyet alıyorduk, valilik bu talebimize olumlu cevap verdi.
4	Yerel yöneticilerin yani vali, belediye başkanı ya da emniyet genel müdürünün bu konuda hatalı olduğunu belirtmek isterim. Buradaki otel işletmeleri patron otelleri yani patronların gözünde otele gelen kişi para, profesyonel yöneticilerin gözünde ise misafirdir. Buradaki yöneticiler profesyoneller ile değil turizm konusunda eğitimsiz olan patronlar ile görüşmektedir.
10	Valilik ve diğer oteller ile fuarlara katılıp il tanıtımı yapıyoruz, bölge de terör olayının olmadığını insanlara anlatıyoruz.
14	Devamlı olarak bu konu ile ilgili paydaşlarımızla çalışmalarımız oldu. Örnek vermek gerekirse, Mardin Valiliği, Nusaybin olaylarında sokağa çıkma yasağının olduğu zamanda, yerel halkı otellerde konaklattı. Yemek ücretlerini valilik karşıladı, konaklamayı ise oteller ücretsiz olarak sağladı.

Görüşülen 15 yöneticinin 12'si terör olaylarının etki ve sonuçlarına karşı iç ve dış paydaşlar ile devamlı bir temas halinde olduklarını, 3 yönetici ise terör olaylarının etkilerine karşı iç ve dış paydaşlar ile iletişim halinde olmadıklarını belirtmiştir. Konu hakkında olumsuz görüş belirten yöneticilerin 3 yıldızlı otellerin yöneticileri olması otellerin kurumsallık yönünden dikkat çekmektedir. Görüşülen otel yöneticileri, personel, valilik, TSO, emniyet, belediye ile devamlı olarak bu konu ile ilgili görüşmeler halinde olduklarını belirtiyorlar. Yapılan görüşmelerde otel yöneticilerinin devamlı olarak toplantılar düzenlediği, diğer konuların yanı sıra terör konusunu da tartıştıkları belirtilmiştir. Ayrıca yöneticiler polis kontrol noktalarının yoğunluğuna dikkat çekmiştir, turist kabilelerinin arandığını, bu aramaların şehrin imajı açısından olumsuzluk yarattığını, bu konu hakkında valilik ile görüştiklerini ve olumlu yanıt aldıklarını belirtmiştir. Farklı bir yönetici valilik ve diğer oteller ile fuarlara katılıp il tanıtımı yaptıklarını, bölge de terör olayının olmadığını insanlara anlattıklarını, terör olaylarının olduğu dönemde valilik aracılığı ile yerel halkı otellerde konaklattıkları hakkında görüş bildirmiştir.

Tablo 15: Rezervasyon İptallerine Dair Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	Terör olaylarından kaynaklı rezervasyon iptalleri yaşıyoruz. Rezervasyonlarını iptal eden misafirlerimize burada bir sorun olmadığını anlatıyoruz fakat kişilerin kafasında oluşan olumsuzlukları olumluya çevirmek çok zor oluyor. Özellikle sur olaylarında (2015-2016) oteller boş kaldı. Bir olay patlak verdiği anda rezervasyon iptallerini önleyebilmek neredeyse imkânsız bir hal alıyor.
5	Sadece ilimiz özelinde değil Türkiye'nin her hangi bir yerinde yaşanan terör faaliyetleri tüm Türkiye coğrafyasını etkiliyor, turizm yöneticileri ise rezervasyon iptallerine hiçbir şekilde karşı koyamamaktadır.
8, 11, 12	Özellikle grup sözleşmelerindeki iptal sebeplerinden biri de mücbir sebeplerden dolayı iptal ve terör olayı dolayısıyla iptal olması durumunda %100 iade etmek zorunda kalıyoruz. Ancak son iki yıldır terör olaylarından kaynaklı iptal yaşamadık. Bu tür durumlardan oluşacak iptalleri engelleyebilecek bir stratejimiz yok.
12	Daha önceki yıllarda bu konu ile ilgili sıkça iptaller yaşıyorduk fakat son 2 yıldır terör olaylarından kaynaklı rezervasyon iptalleri yaşamadık. Ancak bu konu ile ilgili de medyanın etkisinin ne derece büyük olduğunu bir örnek ile belirtmek isterim; bir fabrika da gazdan dolayı bir patlama yaşandı medya bunu "Mardin de patlama" başlığı ile haber yaptı. Kişiler haber içeriğine bakmadığı zaman burada bir terör olayı olduğunu düşünebilir fakat haberin içeriğine bakanlar bunun bir iş kazası olduğunu bilir.
14	Evet, terör olayları kaynaklı rezervasyon iptalleri yaşıyoruz. Örnek vermek gerekirse, 2 sene önce otel doluluk oranı %60 civarında hareket ederken, bir patlama yaşandı ve buna paralel olarak otelimizde misafir kalmadı. Otelimizdeki misafirler patlama olduğu gün gittiler, gelecek olanlar ise rezervasyonlarını iptal etti ve biz hiçbir şey yapamadık.

Araştırmaya katılan 15 yöneticinin tamamı, terör olaylarından kaynaklı rezervasyon iptalleri yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yöneticiler bu iptalleri önlemeye yönelik plan ya da stratejilerinin olmadığını, özellikle grup sözleşmelerindeki iptal sebeplerinden biri de mücbir sebeplerden dolayı iptal, terör olayı dolayısıyla iptal olması durumunda %100 iade etmek zorunda kalıyoruz şeklinde görüş belirtmiştir. Farklı görüşler belirten yöneticiler; otelin doluluk oranı standartların üzerindeyken bir patlama sonucunda bir günde otelin boşaldığını ve rezervasyonların iptal olduğunu, rezervasyonunu iptal eden turistlere bölgede bir sorun olmadığını anlattıklarını fakat kişilerin medyadaki haberleri referans aldığını, bir fabrika da olan patlamanın "Mardin'de patlama" başlığı ile haber yapıldığından dolayı medyanın yaptığı haberlerden rahatsızlığını dile getirmiştir.

Tablo 16: Devlet Desteklerine Dair Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1	Artı ve eksiler var diyebiliriz. Örneğin, elektrik faturalarında %15 devlet desteği vardı artık yok, İŞKUR istihdama destek veriyor ancak önceden 12 ay olan süreyi 3 ay olarak değiştirdi.
1, 2, 4, 6, 10, 14	Sadece kredi borçlarında bazı ertelemeler ve cüzi miktarda vergi indirimi yapıldı.
3, 5, 15	Bu soruya cevap vermek istemiyorum.
4	Devlet dış yatırımcılara destek çıkıyor fakat yerli yatırımcıyı görmezden geliyor.
7	Devlet yaşanan terör olayları sonrasında fiziksel zararları bile finanse ederken zorluklar çıkarıyor. Hatta bazı işletmelerin fiziksel zararları bile karşılanmadı.
8	Daha çok işletmeler devlete yapıyor. Örneğin 100 liralık bir oda da devlet yetkilisi yarı fiyatına konaklamak istiyor hayır diyemiyoruz, mecbur aynı hizmeti daha düşük fiyata vermek zorunda kalıyoruz.
9, 11	Özellikle medyada devletin buradaki otellerin zararlarını karşıladığı ile ilgili haberler yer aldı fakat zararlarımız karşılanmadı.
10	Özellikle sur olayları işletmemizi çok etkiledi bazen 1 misafir için 60 personeli burada tutmak zorunda kaldık ve devlet bize destek sağlamadı küçük bir vergi indirimi oldu.

Araştırmaya katılan 15 yöneticinin 12'si soruya cevap vermiş, 3 yönetici konu ile ilgili görüş belirtmek istememiştir. Soruya cevap veren yöneticilerin yarısı vergi indirimleri aldıklarını fakat yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Diğer yöneticiler de devletin kredi borçlarında erteleme yaptığını, devletin dış yatırımcıya destek çıktığını fakat yerli yatırımcıyı desteklemediğini, devletin fiziksel zararları karşılarken büyük zorluklar çıkardığını hatta bazı işletmelerin fiziksel zararlarının karşılanmadığını, medyada zararların karşılandığı ile ilgili haberler yapıldığını fakat bu haberlerin asılsız olduğunu, daha çok işletmelerin devlete destek olduğunu devlet memurlarına terör olaylarının olduğu zamanlarda oda fiyatının yarısına hizmet verdiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 17: İşletme Politikasına Dair Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 2, 5, 6, 9, 10, 12, 14, 15	Terör eylemleri sonucunda işletme politikasında ne gibi değişiklikler yapabiliriz ki? Ya da yapacağımız hangi değişiklik insanları buraya getirmek için etkili olur? Bizim misafirlerimize verebileceğimiz en iyi şey daha iyi hizmet ve güler yüzlü personeldir biz bunu zaten her zaman yapıyoruz.
3, 4, 8, 11, 13	Fiyat konusunda değişiklikler yapıyoruz ve reklam faaliyetlerini artırıyoruz. Yapabileceğimiz başka bir yenilik yok.
8, 13	Tur şirketleri ile bağlantılar kurarak, turistlere ucuz tatil imkânı sağlamaya çalışıyoruz.
7	Kurumsal bir işletme olmamız ve otelimizin adı insanlara güven veriyor. Otel konseptini uygulamaya devam ediyoruz.

Araştırmaya katılan yöneticiler işletme politikalarında değişiklik yapmadıkları iyi hizmet vermeye devam ettiklerini, fiyatlarını düşürdükleri ve reklam faaliyetlerini artırdıklarını, tur şirketleri ile bağlantılar kurduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bir yönetici kurumsal işletme olduklarını ve isimlerinin misafirlere güven verdiğini belirtmiştir.

Tablo 18: Ulusal Ve Bölgesel Seyahate Çıkmayı ve Seyahatten Vazgeçmeyi Engellemede Terörün Etkisine Dair Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	İnsanlar turistik faaliyetlerinden vazgeçmiyor, gittikleri destinasyonları değiştiriyorlar. Örneğin kişiler Diyarbakır ya da Mardin'i değil de Ürgüp ya da Safranbolu'yu tercih ediyor.
2, 7, 8, 15	Medya'nın etkisi büyük, medya küçük bir olayı abartıyor burada hiçbir şey yokken varmış gibi gösteriyorlar ve burası insanların gözünde güvensiz bölge oluyor. Güvensiz bir bölgeye kimse eğlenmeye gitmez.
10	Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde terörün turizmi çok fazla etkilediği düşüncesindeyim. Terörün büyük etkisi var evet ama burası ötekileştirilmiş bir il diyebilirim. Örneğin burada spor müsabakaları düzenlenmiyor, Milli takım gelip Diyarbakır'da maç yapsa burada insanlar milli duygular ile maç seyretse çok güzel olurdu. Birkaç sene önce Fenerbahçe maç için gelmişti Diyarbakır'da bayram havası vardı maça giden gitmeyen herkes çok heyecanlıydı. Çünkü insanlar burada spora aç, Diyarbakır, spor faaliyetlerine ve sosyalleşmeye uzak bir şehir diyebilirim.
11	Terör turisti turizm aktivitelerine katılmaktan vazgeçirmez. Örneğin Rus uçağının düşürülmesi sonucunda Rusya ile siyasi sorunlar yaşadık. Rus hükümeti vatandaşlarına Türkiye'ye gitmeyin çağrılarını yaptı. Türkiye'ye gelmeyen Ruslar farklı destinasyonlara yöneldiler, turizm hareketlerinden vazgeçmediler. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni en çok terör olaylarının etkilediği düşüncesindeyim.
13	Turistler terör olayları dolayısı ile turistik faaliyetlerinden vazgeçmezler bölgelerden vazgeçerler. 2016 yılını inceleyebiliriz bu konuda, 15 Temmuz darbe girişimi, havalimanı patlaması, Rus uçağının düşürülmesi, Nusaybin olayları, Sur olayları vs. vs. Türkiye dış basında iç savaşta gibi gösterildi her yer karışık olarak gösterildi. Buna paralel olarak turizm endüstrisi %35-40 civarında bir daralma ile inanılmaz bir darbe aldı. Bu %35-40 civarındaki turist Türkiye'ye gelmedi ancak turistik ihtiyaçlarını farklı ülkelerde giderdiler. Güneydoğu Anadolu turizmini terör faaliyetlerinin etkilediği kadar medya da yapılan haberlerin ya da Güneydoğu'da çekilen sinema ve dizilerin etkilediğini düşünüyorum.
15	Turistler terör faaliyetlerinden dolayı turizm faaliyetlerinden vazgeçmezler. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde terör büyük bir etken fakat burası medya tarafından terör bölgesi olarak gösteriliyor. Örneğin bir öğretmen ya da doktor buraya gelirken ağlayarak geliyor fakat burada yüzü gülüyor. Buranın tahmin ettikleri gibi bir yer olmadığını burada mutlu olduklarını söylüyorlar. Yıllarca Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çalışan şark görevi dolmasına rağmen gitmeyen öğretmen, doktor ya da polis var. Eğer burada olaylar olsaydı bu insanlar burada kalmazlardı.

Araştırmaya katılan yöneticilerin tamamı, turistlerin terör faaliyetleri dolayısı ile turizm faaliyetlerinden vazgeçmedikleri ancak gidecekleri destinasyonları değiştirecekleri

şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bir yönetici Rus uçağının düşürülmesi (2015) sonucunda Rus turistlerin Türkiye'ye gelmediklerini ancak farklı destinasyonlarda turistik faaliyetlere katıldıkları şeklinde görüş belirtmişlerdir. Başka bir yönetici ise 2016 yılına dikkat çekmiş 2016 yılında turist sayısının bir önceki yıla göre %30-35 civarında düştüğünü, bu %30-35'lik turistin başka ülkelere giderek turizm faaliyetlerine katıldıkları yönünde görüş belirtmiştir. Ayrıca yöneticiler Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde var olan terör faaliyetlerinin turizm endüstrisinin önünde büyük bir engel olduğunu, medyanın Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin devamlı terör başlıkları ile göstermesinden, doğal güzelliklerinden bahsedilmemesinden şikâyetçi olduklarını, dizi ve sinemalarda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin olduğu gibi değil de uydurma senaryolar ile çok kötü gösterildiğini, bölgeye gelen öğretmen, doktor ve polislerin bölgeye gelirken korktuklarını fakat bölgenin tahmin ettikleri gibi olmadığını söylediklerini ve bazılarının şark görevleri bitmesine rağmen bölgeden gitmeyi istemediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 19: Terörün İşletme Sayıları Ve Gelişime İlişkin Etkisine Dair Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	Terörün olduğu yere yatırımcı yatırım yapmayı istemez. Buna paralel olarak işletme sayıları olması gerekenden daha az diyebilirim.
3	Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne yatırım yapmak isteyen insanlar bölgede düzelmeler olmasını bekliyorlardı şu anda bölge de turizm hareketleri canlandı ve yatırımcılar yatırım yapıyorlar. Yani gündem önemli aslında yatırımlar için gündem sorunsuz olursa yatırım oluyor gündem olumsuz yönlü olursa yatırımcılar yatırımlarını erteliyor ya da yatırım yapmaktan vazgeçiyorlar. Terör olayları işletmelerin gelirlerini fazlasıyla etkiliyor.
5, 8	Sur olaylarından yola çıkmak bu soruya daha doğru cevap vermemizi sağlayacaktır. O dönemde bölgede kapanan işletme olmadı. Çünkü yerel işletmeler olaylar ile yaşamaya alışmış. Yatırımlarını bu doğrultuda yapıyorlar. Terör olaylarının turizm faaliyetlerini ve gelirlerini doğrudan etkilediğini düşünüyorum.
7	Terör olayları tüm işletmeleri olumsuz olarak etkilemektedir. Ancak küçük işletmeleri daha fazla etkilediği düşüncesindeyim. Örneğin Francis'e işletmelerin adı insanlara güven veriyor, diyelim ki bir kişi terör faaliyetlerinin olduğu dönemde Diyarbakır'a gelmek zorunda kaldı can güvenliğini düşünen kişi küçük işletmeleri değil de markalaşmış işletmeleri tercih ediyor.
11	Turistik ürünlerin satışında azalma olduğu sürece, işletme sayılarında bir artış olmuyor. Tamamen doğru orantılı diyebilirim.
14	Terörün etki ve sonuçları karşısında birçok kişi zararına satışlar yapmak zorunda kaldı. Bazı otel işletmeleri küçülmeye gitmek zorunda kaldılar.

Araştırmaya katılan yöneticilerin tamamı kendilerine yöneltilen soruya işletme sayılarını ve işletmelerin gelirlerini olumsuz etkilediği şeklinde görüş bildirmiştir. 14 yönetici işletmelerin kapatmak ya da küçülmeye gitmek zorunda kaldıklarını belirtirken, 1 yönetici ise bu görüşleri farklı bir bakış açısı ile yaklaşmış, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yatırım yapan kişilerin bu tür problemlerin olabileceği ve bölgede yeni bir yatırım yapmanın bir risk oluşunun farkında olduklarını, yatırımcıların farklı faaliyet alanlarının olduğunu, turizm işletmesinde işler yolunda gitmediği takdirde diğer faaliyet alanları ile işletmeyi finanse ettiği şeklinde görüş belirtmiştir.

Tablo 20: Terörün Getirdiği Olumsuz İmajın Giderilmesine Dair Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 3, 6, 9, 11, 14	Otelimize gelen misafirlerimize iyi hizmet vermek amaçlarımızın başında geliyor. Misafirlerimize Güneydoğu Anadolu kültürü ile programlar düzenliyor, onları farklı şekillerde eğlendiriyoruz. Bu çalışmalarımız ile bölgedeki olumsuzlukları olumluya çevirmeye çalışıyoruz.
1	Otelimize gelen misafirlerimize Güneydoğu Anadolu kültürü ile farklı eğlenceler düzenliyoruz. Örneğin; otelimizde o gün konaklayan en yaşlı çifte Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin adetlerine göre düğün yapıyoruz. Yöresel damatlık ve yöresel gelinlik giydirdiyoruz. Bu sayede kişilerde hayatlarının sonuna kadar unutamayacakları bir anı bırakıyoruz.
2, 5, 8, 13	Dernek çalışmaları ile bu olumsuz imajın üstesinden gelmeye çalışıyoruz. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ötekileştiriliyor, terör olayları olmayacak ki insanlar rahat edecek. Bunu eğitim ve iyi ekonomi ile gerçekleştirebiliriz.
4, 10, 12	Otelimize gelen misafirlerimizle Güneydoğu Anadolu Bölgesi hakkında istişareler yapıyoruz. Gezilecek yerlerin broşürlerini veriyoruz. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin medya da gösterildiği gibi olmadığını, güvenli bir yer olduğunu belirtiyoruz.
7, 15	İşletme özelinde konuşmak gerekirse, fuarlar ve kongrelere katılıp Diyarbakır-Mardin ve otel tanıtımı yapıyoruz bu sayede kişiler ile sohbetler ederek bölgenin aslında anlatıldığı gibi olmadığını belirtiyoruz.

Araştırmaya katılan yöneticiler kendilerine yöneltilen soruya eksiksiz cevap vermişlerdir. Yöneticiler; misafirlerimize iyi hizmet vermek ana amaçları olduğunu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kültürü ile ilgili programlar düzenlediklerini, kültürel faaliyetleri farklılaştırdıklarını, sıra gecelerinin yanı sıra otelde konaklayan en yaşlı çifte Güneydoğu kültürüne göre düğün yaparak, insanların hayatlarında iz bıraktıklarını, dernek çalışmaları ile olumsuz imajın üstesinden gelmeye çalıştıklarını, fuar ve kongrelere katılarak bu kongrelerde bölge ve otel tanıtımı yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 21: Terör Olaylarının Olmaması Halinde Diyarbakır/ Mardin Turizminin Gelişimine Dair Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	Terör eylemleri olmaması halinde, Diyarbakır/ Mardin’de turizm endüstrisi çok fazla geliştirdi. Terör eylemleri Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin önünde çok büyük bir engeldir.
1	İstihdam artardı. Diyarbakır turizmi geliştirdi. Yatırımcıların, personelin ve bölge halkının yüzü gülerdi. Daha eğitilmiş bir şehir olurdu. Eğitilmiş şehir olmasına paralel olarak ekonomide gelişmeler olurdu.
11	Yerli turistler kültür turlarına çok fazla katılmıyorlar. Yerli turist için turizm anlayışı hala deniz, kum, güneş üçgeninden kurtulamadı. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kültür turizmi var yerli turisti buraya getirebilmek çok zor ancak yabancı turisti getirebiliriz. Yabancı turistlerde araştırmalarında bölgenin tehlikeli olduğunu gözlemliyorlar çünkü medya Güneydoğu’yu güzellikleri ile değil olaylar ile ön plana çıkarıyorlar. Eğer burada terör eylemleri olmamış olsaydı, reklam faaliyetlerine bile gerek kalmazdı. Burada turizm endüstrisi çok geliştirdi.
13	Böyle bir ihtimal ne yazık ki yok. Ancak olsa harika olurdu. İnsanlar var olduğu sürece savaşlar devam edecek ve silah ticareti yapmak isteyen devletler hiç bitmeyecek.

Araştırmaya katılan 15 yönetici kendilerine yöneltilen soruya eksiksiz cevap vermişlerdir. 15 yöneticinin tamamı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde terör olayları olmaması halinde turizm endüstrisinin hak ettiği değeri göreceğini ve terör eylemlerinin turizm endüstrisi önünde büyük bir engel olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak yöneticiler; istihdamın artacağını, eğitimin ve ekonominin gelişeceğini belirtmişlerdir. Bir yönetici yerli ve yabancı turistlerin turistik faaliyetlere katılımları ile ilgili bir değerlendirme yapmış ve yerli turistlerin deniz, kum, güneş üçgeninden kurtulamadığını ve hedeflerinin yabancı turist olması gerektiğini ancak medyanın Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin tanıtımını iyi yapmadığını belirtmiştir. Başka bir yönetici bölgede terör eylemleri olmaması halinde, reklam faaliyetlerine bile gerek kalmazdı şeklinde görüş belirtmiştir. Farklı bir yönetici, “böyle bir ihtimal ne yazık ki yok, ancak olsa harika olurdu. İnsanlar var olduğu sürece savaşlar devam edecek ve silah ticareti yapmak isteyen devletler hiç bitmeyecek” şeklinde görüş belirtmiştir.

Tablo 22: Açılım Sürecinin Terör Ve Turizm İlişkisine Etkisi

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15	Açılım sürecinin öncesinde turizm endüstrisi bölgede çok iyi değildi. Açılım süreci ile beraber bölgeye yerli ve yabancı çok fazla turist geldi, siyasiler, ünlüler, spor takımları geldi bölgede turizm endüstrisi çok iyiydi. Açılım süreci sonrasında turizm endüstrisi bıçak gibi kesildi.
12	Açılım süreci döneminde bölgede değildim.
Yönetici 8	Sadece otellerde değil. Tüm işletmelerde olumlu bir hava vardı. Örneğin; Nevruz döneminde otelimizde doluluk oranı açılım sürecinde %100'dü, açılım sonrası ilk Nevruz'da otelde doluluk oranı %25 civarındaydı.
Yönetici 14	Açılım süreci boyunca Hollanda'dan 2 haftada bir kafile geliyordu ancak açılım sürecinin bitmesi ile gelmemeye başladılar.

Araştırma kapsamında 15 yöneticiye “Açılım sürecinin” olduğu dönemle açılım süreci öncesi ve sonrası dönemi terör ve turizm ilişkisi bağlamında nasıl değerlendirirsiniz? Şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan 15 yöneticinin 14'ü soruya cevap vermişler, bir yönetici ise açılım süreci döneminde bölgede olmadığını belirterek soruya cevap vermek istememiştir. 14 yönetici açılım sürecinin olumlu bir süreç olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Yöneticiler turizm endüstrisinin, açılım süreci öncesinde durgun, açılım süreci boyunca hareketli, açılım süreci sonrasında ise yine durgun olduğu şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak bir yönetici Nevruz ile ilgili bir karşılaştırma yapmış ve açılım sürecinde %100 olan otel doluluk oranının, açılım sürecinin bitmesi ile %25'e gerilediğini belirtmiştir. Ayrıca farklı bir yönetici açılım süreci boyunca Avrupa'dan iki haftada bir turist geldiğini, açılım sürecinin bitmesi ile beraber turistlerinde gelmediğini belirtmiştir.

Tablo 23: Rezervasyon İptali Yapanların Tekrar Rezervasyon Yapmasına Dair Görüşler

Yönetici	Yönetici Görüşleri
1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	Terör tehdidi dolayısıyla rezervasyonlarını iptal eden turistlerden sonraki yıllarda rezervasyon yaptırılanlar genellikle oluyor.
6	Terör tehdidi dolayısıyla rezervasyonlarını iptal eden turistlerden sonraki yıllarda gelenler olmuyor. Kişiler terör olayları dolayısıyla bölgeyi kafalarında sildiyse, daha da gelmiyor.
Yönetici 5	Yerli turistler geldiler fakat yabancı turistler gelmediler. Yerli turistler genellikle iş dolayısı ile geliyorlar.
Yönetici 14	Yerli turisti toparlayabilmek zor oluyor. Çünkü biz kendi içimizde küskünüz ancak yabancı turistler geliyor.

Araştırma kapsamında 15 yöneticiye “Terör ve terör tehdidi dolayısıyla rezervasyonlarını iptal eden turistlerden sonraki yıllarda yine rezervasyon yapanlar olmakta mıdır?” şeklindeki bir soru yöneltilmiştir. 14 yönetici terör eylemleri dolayısıyla rezervasyonlarını iptal eden turistlerin daha sonraki yıllarda geldiği, bir yönetici ise terör eylemleri dolayısıyla rezervasyonlarını iptal eden turistlerin daha sonraki yıllarda gelmediği şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak bir yönetici yerli turistin geldiğini fakat yabancı turistlerin gelmediğini belirtirken, bir yönetici ise yerli turistin gelmediği ancak yabancı turistin geldiği şeklinde görüş belirtmiştir.

1.2.2.1. Bulguların Özeti

Çalışmanın bu kısmında, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin tarihi ve turistik destinasyonları ile ön plana çıkan ve terör eylemlerinin etkilerini derinden hisseden, iki önemli ili, Mardin ve Diyarbakır'da bulunan üç yıldız ve üzeri otel işletmelerinin orta ve üst kademe yöneticilerine terör eylemlerinin turizm endüstrisine etkileri çerçevesinde hazırlanan sorular yöneltilmiş ve yöneticiler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Mardin, Diyarbakır ve otel işletmelerinin terör eylemlerinden ne düzeyde etkilendikleri saptanmaya çalışılmıştır.

Yöneticiler terör eylemlerinin, ekonomiye, istihdama, turistlerin bölgeyi seçmesine, işletme sayılarına, büyük etkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Terör eylemlerinin firma ve bölgeyi etkilemesine karşın iç ve dış paydaşlar ile devamlı olarak iş birliği içinde olduklarını, terör olaylarından kaynaklı rezervasyon iptalleri yaşadıklarını, devletin terör eylemleri sonrasında, kredi ve vergi indirimi gibi kolaylıklar sağladığını ancak bunun yeterli düzeyde olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca yöneticiler, terör eylemlerinin turistik faaliyetlere engel olmadığını, turistlerin terör olayı olan turistik destinasyon yerine farklı destinasyonlara yöneldiklerini belirtmişlerdir. Medyanın Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni genel olarak terör eylemleri ile anıyor olmasından rahatsız olan otel yöneticileri, bölgenin terör ile değil de turistik destinasyonları ile ön plana çıkarılması gerektiğini savunuyorlar. Yöneticiler Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde terör eylemleri olmaması halinde bölgede turizmin çok iyi olacağını, reklam faaliyetlere bile gerek kalmayacağını, bölgenin turistik çekiciliğinin çok iyi olduğunu ancak terör eylemlerinin bu turistik çekiciliğin önüne geçtiğini ifade etmişlerdir. Bunlardan farklı olarak turizm endüstrisinin açılım süreci öncesinde durgun, açılım süreci boyunca çok iyi, açılım süreci sonrasında yine durağan olduğunu belirtmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Terörizmin tanımı kişi ya da grupların hedeflerine göre değişkenlik göstermektedir. Devletler terörizmin tanımı kendi çıkarları doğrultusunda yapmaktadırlar. Bir devletin meşru gördüğü bir grubu başka bir devlet gayrimeşru görmektedir. Terörizm, amacına genellikle toplumda yaratılan korku ve dehşet havası ile ulaşmaktadır. Ayrıca terörizm bir ülkenin başka bir ülkeyi zayıflatmak amacı ile kullandığı bir yöntemdir. Terör eylemlerinde genellikle siviller hedef alınmaktadır. Terörizmin çeşitleri arasında; devlet, etnik, dinsel, radikal, siber terör ya da deniz haydutluğu ve korsanlık sayılabilir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin, gelişmelerinde etkili olacak en önemli sektörlerden birisi diğer endüstrileri destekleyici yapısı düşünüldüğünde, turizm endüstrisi olduğu ifade edilebilir. Ancak Türkiye'nin askeri, siyasi ve ekonomik olarak gelişmesini istemeyen devletlerin varlığı da söz konusudur. Çünkü gelişmiş bir Türkiye, Ortadoğu'da güçlü bir ülke konumuna gelecektir ve dünya ekonomisini, siyasetini yönlendiren bazı büyük devletler açısından bir tehdit unsuru olacaktır. Türkiye'nin gelişmesinin önüne geçmek isteyen devletler, terör örgütlerine maddi destek sağlamakta ve ülkede kaos ortamı oluşturmak istemektedir. Özellikle turistlerin yoğun olarak bulunduğu yerlerde yapılan terör eylemleri, Türkiye'yi güvensiz bir ülke gibi göstermek amacı ile yapılmaktadır. Bu sayede turistler Türkiye'yi ziyaret etmekten vazgeçip, farklı destinasyonları tercih etmektedir. Bu durum turizm endüstrisini olumsuz yönde etkilemekte, ülke ekonomisine ise büyük bir darbe vurulmuş olmaktadır. Özellikle terör saldırılarının çok fazla yaşandığı 2015 ve 2016 yıllarındaki turizm verileri incelendiğinde, terör eylemlerinin turizm endüstrisi üzerinde büyük bir etkisinin olduğu ifade edilebilir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi özellikle kültürel mirasları ile çok zengin bir destinasyondur. Ancak hassas bir bölge olması nedeniyle, turistlerin tercih etmekten

korktukları bir destinasyondur. Ulusal ve uluslararası medyada Güneydoğu Anadolu Bölgesi sıkça terör faaliyetleri ile anılırken önemli turistik yapılarına pek yer verilmemektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi özelinde yapılan sinema ya da dizilerde genellikle bölgede aşiret sistemi, kadına şiddet, teröristler, silahlı kişiler gösterilmekte ve bölgenin zihinlerde çok farklı algılanması sağlanmaktadır.

Türkiye sahip olduğu kültürel miraslar ve turistik destinasyonlar ile dünyanın önde gelen coğrafyalarından biridir. Bu önemli destinasyonlar Türkiye'nin 2017 verilerine göre, dünyada en çok turist çeken ülkeler arasında altıncı sırada olmasının nedenlerindedir. Ayrıca Türkiye 2017 verilerine göre, terör eylemlerinden en çok etkilenen ülkeler listesinde dokuzuncu sırada yer almaktadır. Terör eylemlerinin turizm endüstrisine etkilerinin olumsuz olduğu bilinmektedir. Bu sonuçtan yola çıkacak olursak; her iki listede de kendisini ilk on içerisinde bulan Türkiye'nin terör eylemlerinin etkisi altında kalmadığı düşünülürse, turizm endüstrisinin çok daha iyi yerlerde olacağı ifade edilebilir.

Terör eylemlerinin, son yıllarda turistlerin yoğun olduğu yerlerde yapılmasının farklı nedenleri vardır. Bunlar; turizm endüstrisinin kalkınmasını engelleyerek, ülke ekonomisini olumsuz etkileme, turistlere yapılan saldırılar nedeni ile medyada daha sık yer almak ve daha geniş kitlelerce bilinme isteği, turizm bölgelerinde turistlerin rahat hareket edebilmeleri için güvenlik önlemlerindeki esnekliklerden yararlanma isteği, radikal ve dinci grupların turistlerin yozlaşmayı ve Batılılaşmayı temsil ettiği düşüncesi, terör eylemlerinin turistik bölgelerde yapılmasının ana sebeplerindedir.

Terör eylemleri turizm endüstrisine büyük zararlar vermektedir. Terör faaliyetleri devam ettiği sürece turizm endüstrisinin gelişmesinin çok zor olduğu, terör eylemleri dolayısıyla turistlerin bölgeyi ziyaret etmediği, otel işletmelerinin kapatmak ya da küçülmeye gitmek zorunda kaldıkları ve turizm yatırımlarının olumsuz etkilendiği, terörün etkilerinden kurtulabilmek için bazı projeler geliştirildiği ancak bu projelerin uygulamaya geçmediği, turizm acentelerinin bölgeye karşı tutumlarının bölgesel turizmi etkilediği saptanmıştır. Ayrıca 4 ve 5 yıldızlı otel işletmelerinin terör eylemlerinin etki ve sonuçlarına karşı personeline eğitim verdiği ya da aldırıldığı, 3 yıldızlı otel işletmelerinin ise terör eylemlerinin etki ve sonuçlarına karşı eğitim vermediği ya da aldırılmadığı anlaşılmıştır.

Otel işletmelerinin yöneticilerinin bir dernek kurduğu ve bu dernekte haftalık toplantılar yaptığı, yapılan toplantılarda terör eylemlerinin turizm işletmelerine etkilerinin

her toplantıda konuşulan konulardan biri olduğu tespit edilmiştir. Otel işletmelerinin genelini iç paydaşlar (personel) ve dış paydaşlar (diğer işletmeler, valilik, emniyet, belediye vb.) ile devamlı olarak iletişim halinde oldukları ve “terör eylemlerinin turizm endüstrisine etkileri” toplantının ana başlıklarından biri olduğu anlaşılmıştır. Bazı otel işletmelerinin ise düzenlenen bu toplantılara katılmadıkları dile getirilmiştir. Ayrıca, polis kontrol noktalarının fazla olduğu, turist kabilelerinin şehre girdikleri andan itibaren defalarca arandıkları ve turistlerin bu durumdan rahatsız oldukları, bu aramaların bölgenin güvenliği açısından pozitif etkileri olsa da turizm açısından negatif bir etki meydana getirdiği saptanmıştır.

Otel işletmelerinin terör eylemlerinden kaynaklı rezervasyon iptalleri yaşadıkları, otel doluluk oranları çok iyi giderken bir anda yaşanan terör olayları dolayısıyla otelin boşaldığı, terör eylemlerinden dolayı yaşanan iptallerde %100 iade yapmak zorunda kaldıkları, yaşanan iptalleri önlemeye yönelik hiçbir planlarının olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca otel işletmelerinin yaşanan terör olayları dolayısıyla devletten küçük çaplı bir yardım aldıkları ancak bu yardımların yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

Otel işletmelerinin terör olaylarının etki ve sonuçlarına karşı politikalarında değişiklik yapmadığı, iyi hizmet vermeye devam ettikleri, fiyat düşürdükleri, tur şirketlerine daha fazla bağımlı hale geldikleri ifade edilebilir. Turistlerin terör olayları dolayısıyla turizm hareketlerine katılmaktan vazgeçmedikleri, tercih ettikleri destinasyonları değiştirdikleri bulgulardan çıkan başka bir sonuçtur. Bunlara ek olarak, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin medya tarafından devamlı terör olayları ile anlatıldığı, doğal güzelliklerinden bahsedilmediği, bölgede çekilen kötü senaryolu dizi ya da sinemaların Güneydoğu'nun imajı açısından olumsuz bir etki yarattığı ifade edilebilir.

Terör eylemleri işletme sayılarını ve yatırımları olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Birçok otel işletmesi küçülmeye gitmek zorunda kalmış, yeni yatırımlar ertelenmiş ya da iptal edilmiştir. Bunun sonucunda bölgede istihdam azalmış, birçok kişi işsiz kalmıştır. Terör örgütlerinin halkın ekonomik gelirlerini keserek kendisine sempatan ya da dağa personel desteği sağladığını düşünürsek, turistlerin bölgeye gitmemesi ve bölge halkının işsiz kalması terör örgütleri açısından önemli bir sonuçtur. Çünkü işsiz kalan yerel halk ya büyük şehirlere çalışmaya gider ya da terör örgütü liderlerinin isteklerini yerine getirmek zorunda kalır. Ayrıca terör eylemleri dolayısıyla turistlerin kafasında oluşan olumsuz imajın olumluya çevrilebilmesi için, otel işletmelerinin iyi hizmet vermeye devam etmek dışında, kültürel programlar düzenledikleri tespit edilmiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde terör eylemleri olmaması halinde turistik destinasyonların hak ettiği değeri göreceği, istihdamın artacağı buna bağlı olarak, ekonominin ve eğitimin gelişeceği, insanların refah içerisinde yaşayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, turizm endüstrisinin açılım öncesinde durgun, açılım süreci boyunca çok iyi, açılım süreci sonrasında yine durgun bir şekilde olduğu ifade edilebilir. Bunlara ek olarak terör tehdidi dolayısıyla rezervasyonlarını iptal eden turistlerin bir kısmının geldiği bir kısmının gelmediği, bunun kişisel bir tercih olduğu söylenebilir.

PKK terör örgütünün kuruluşundan bu yana, ülke genelinde ve bölgesel olarak yaptığı terör eylemlerinin turizm endüstrisine zarar verdiği, literatür, istatistiksel veriler ve bulgular ışığında anlaşılmıştır. Ayrıca ortaya çıkan sonuçların bölgenin hassasiyetinden kaynaklandığı, PKK terör örgütünün, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki sempatanları aracılığıyla daha kolay eylem yaptığı ve bölgesel kalkınmanın önünde büyük bir engel olduğu söylenebilir. PKK terör örgütünün yaptığı eylemler sadece turizm endüstrisini değil tüm endüstrileri ve bölgesel yatırımları olumsuz etkilemektedir. Bölge ya da şehrin ekonomi ve eğitim alanında gelişmemesi terör örgütlerinin işini kolaylaştırır.

Mardin ve Diyarbakır'ı turizm endüstrisine verdikleri değerler göz önünde bulundurularak değerlendirmek gerekirse; Mardin'de, turistik destinasyonların bakımlı olduğu, halkın turistten ekonomik gelir elde ettiğinin bilincinde olduğu, ulaşım ağının çok iyi sağlandığı, esnaf ya da yerel halkın bölgedeki turistlere her konuda yardımcı olmaya çalıştıkları, turizm enformasyon bürosunun etkin bir şekilde turistlere yardımcı olduğu, valilik ve belediye aracılığı ile basılan gezi rehberlerine rahatça ulaşılacağı, polis kontrol noktalarının çok yoğun olmadığı gözlemlenmiştir. Diyarbakır'da ise; turistik destinasyonların bakımsız olduğu, halkın turizm bilincinin çok iyi oturmadığı, ekonomik gelir kaynağının turistler değil de yerel halk ya da çevre illerden günöbirlük gelen halk aracılığı ile sağlandığı, ulaşım ağının çok iyi çok iyi olduğu, esnaf ve yerel halkın turistlere yardımcı olduğu, turizm enformasyon bürosunun çok etkin bir şekilde hizmet vermediği, valilik ve belediye aracılığı ile basılan gezi rehberlerine ulaşmanın çok kolay olmadığı, polis kontrol noktalarının çok yoğun olduğu gözlemlenmiştir.

Öneriler

Bu çalışma ulusal boyutta Türkiye, bölgesel boyutta ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin turistik destinasyonları ile ön plana çıkan iki önemli şehri, Mardin ve Diyarbakır'da bulunan 3 yıldız ve üzeri otel işletmelerini kapsamaktadır. Gelecek dönemlerde yapılacak olan çalışmalar, farklı ülkeler, bölgeler, şehirler ya da farklı yıldızla sahip olan otel işletmeleri ve seyahat acenteleri kapsamında yapılabilir. Bunun yanı sıra turizm endüstrisi dışında yapılacak çalışmalarda da örnek teşkil edebilir.

Bölge halkının eğitim, sosyal, ekonomik yönden geliştirilmesi ve bilinçlendirilmesi, terör örgütlerinin zayıflaması ya da yok olması açısından önem teşkil etmektedir. Ulusal medyada Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni kötüler nitelikte yapılan, haber, sinema ya da dizilerin RTÜK (radyo ve televizyon üst kurulu) tarafından engellenmesi ve teşvikler ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin turistik destinasyonlarının gösterilmesi sağlanmalıdır. Bunlara ek olarak, güvenlik güçleri her an olay olacakmış gibi akrepler ile gezmek ve devamlı kimlik kontrolleri yapmak yerine, şehir giriş ve çıkışlarında kontrollerini yapmaları, turizm polislerinin turistik destinasyonlarda devriye atmaları kontrol yapılacaksa da turizm polislerinin yapması turizm endüstrisi açısından önemli olacaktır.

Terör eylemlerinin etki ve sonuçlarına karşı yerel yönetimler, emniyet ya da turizm bakanlığı yetkilileri tarafından, terör eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı yerlerde, turizm personeline eğitimler verilmesi turizm endüstrisi açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca TSO, valilik, belediye ve emniyet ile terör konusu ile ilgili yapılan toplantılara, işverenler yerine profesyonel turizm yöneticilerinin gitmesi turizm endüstrisi açısından önemlidir. Bunlara ek olarak, yapılan terör eylemleri ile fiziki ya da ekonomik zarara uğratılan işletmelerin zararlarının bir kısmının devlet tarafından karşılanması ve reklam faaliyetlerinin desteklenerek bölgeye turist çekmek işletmelerin faaliyetlerine devam edebilmesi ve istihdamın artması açısından önemli olacaktır. Turist kabileleri bir şirket aracılığı ile geliyor ve gelen herkesin kimlik bilgileri şirket kayıtlarında mevcut, kişilerin özel olarak durdurulup kontrol edilmesi yerine şirket yetkilileri ve güvenlik güçleri arasında kurulacak bir iletişim kanalı ile kontrol yapılması, bölgesel imaj açısından doğru bir davranış olacaktır.

Devlet teşvikleri ile farklı spor branşlarının federasyonlarının, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni spor müsabakaları ve milli maçlar için tercih etmeleri, bölgesel kalkınma ve bölgeye turist çekme açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca devlet

yetkililerinin, otel işletmelerinde siyasi ya da idari kimliklerini kullanarak ucuza konaklamak istemeleri, işletmelerin bu isteklere mecburen olumlu yanıt vermek zorunda kalması, işletmelerin finansal kaynaklarını idare etmekte zorluk çekmesine neden olmaktadır. Devletin bu konu ile ilgili bir düzenleme yaparak zaten zor durumda olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan turizm işletmelerini korumaya almasının önemli olacağı ifade edilebilir. Bunlara ek olarak; devletin özellikle terör olayları sonrasında, turizm işletmelerinin devamlılığını sağlayabilmek amacıyla, vergi ya da fatura indirimi ve İŞKUR teşvikleri ile desteklemesi turizm endüstrisinin devamlılığı açısından önem teşkil etmektedir.

Acentelerin özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne tur düzenleyecekleri zaman, geziye katılacak olan turistlerden ek önlem almalarını istemeleri, birçok turistin farklı destinasyonlarda turistik faaliyetlerine katılmalarına neden olmaktadır. Turizm acentelerinin bu tür isteklerinden vazgeçmeleri Güneydoğu Anadolu Bölgesi turizminin imajı açısından doğru bir davranış olacağı ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

Kitap, Dergi, Makale, Tez ve Raporlar

- Acuner, Ş. A. (2006). Alternatif Turizm Türlerinin Doğu Karadeniz Bölgesi Turizm Potansiyelinin Gelişmesine Etkisi, MPM Yayınları, Ankara
- Ağaoğlu, O. K. (1991). Türkiye’de Turizm Eğitimi ve Etkinliği, MPM Yayınları, Ankara
- Akat, Ö. (2000). Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği, Ekin Kitabevi, Bursa
- Akbaş, Z. (2011). Irak Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye, Barış Kitap, Ankara
- Aktan, S. G. ve Koknar, M. A. (2005). Turkey, Combatting Terrorism Strategies of Ten Countries, Yonah Alexander (ed), The University of Michigan Press
- Alkan, N. (2011). Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları, Emniyet Genel Müdürlüğü Dergisi, Ankara
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Kitabevi, Sakarya
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Kitabevi, Sakarya
- Arı, T. (2004). Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, İstanbul
- Arslan, M. (2008). Türkiye’de Terör Örgütlerinin Tarihsel Oluşumu, Kocaeli Üniversitesi, Terör Stratejik Araştırma Masası Yayınları, Kocaeli
- Ateş, H. (2016). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Turizm Algısı Ve Turizmin Geliştirilmesi Stratejileri, Bilgi Ekonomisi Yönetim Dergisi, 11 (2), 111-140.
- Aydın, İ (1990). Açıklamalı Turizm Terimler Sözlüğü, Coşkun Matbaası, Aydın

- Aykın, H. ve Gümüşay, K. (2008). Terörle Mücadelede Yeni Boyut: Terörün Finansmanı İle Mücadele, Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı, Adalet Yayınevi, Ankara
- Aymankuy, Y. (1997). Türkiye’de Geliştirilebilir Turizm Şekli Olarak Kongre Turizmi ve İzmir İl Merkezi Örnek Uygulaması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir
- Bac, D. F., Bugnar, N. G. and Mester, L. E. (2015). Terrorism and Its Impacts On The Tourism Industry, Revista Română de Geografie Politică, 32 (4), 5-11
- Bahar, O. ve Kozak, M. (2014). Turizm Ekonomisi, Detay Yayıncılık, Ankara
- Baharçiçek, A. (2000). Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1), 11-27
- Baker, K. and Coulter, A. (2008). Terrorism and Tourism: The Vulnerability of Beach Vendors' Livelihoods in Bali, Journal of Sustainable Tourism, 15 (1), 249-266
- Bal, İ. (2006) Terörizm: Terör, Terörizm Ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Uçak yayınları, Ankara
- Bal, İ. (2012). Türkiye’de Terörle Mücadele: Dünya’dan Örneklerle Terörle mücadele, USAK Yayınları, Ankara
- Barutçugil, İ. S. (1984). Turizm İşletmeciliği, Uludağ Basımevi, Bursa
- Başeren, S. (2000). Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme, ASAM Yayınları, Ankara.
- Bayer, M. Z. (1992). Turizme Giriş, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakóltesi Yayınları, İstanbul
- Beren, F (2012). The Action Profile of PKK/KCK Terrorist Organization, International Law and Politics, 29 (8), 87-107
- Blomberg, S. B., Hess, G. D. ve Orphanides, A. (2004). The Macroeconomic Consequences of Terrorism, Journal of Monetary Economics, 51 (5), 48-68

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak K. E., Demirel F. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, PEGEM Akademi Yayınları, Ankara
- Cengiz, F. (2012). Üçüncü Yaş Turistlere Yönelik Turistik Ürün Analizi: Alanya Uygulaması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- Coşan, Burak (10.12.2015), Güneydoğu Turizmi 300 Milyon Liralık Terör Darbesi Yedi, Hürriyet, 14
- Creswell, J. W., (2015). Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Araştırma ve Araştırma Deseni (Editör: Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir), Siyasal Kitabevi, Ankara
- Çağlar, A. (1997). Terör ve Örgütlenme, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi, 30 (3), 35-56
- Çaşın, M. H. (2008). Uluslararası Terörizm, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Çaycı, S. (2007). PKK Terörüyle Mücadelede Uygulanacak Hukuk, Stratejik Analiz Dergisi, 89 (8), 35-50
- Çetin, G. (2008). Clients and Market Analysis, Journal is Global Golf Tours, 12 (5), 18-38
- Çetin, G. (2008), Dünyada Golf Turizmi ve Türkiye'de Golf Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul
- Demirel, E. (2005). Geçmişten Günümüze PKK ve Ayaklanmalar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
- Doğan, H. Z. (2004). Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri, Detay Yayıncılık Ankara
- Doğanay, H. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm, Ege Coğrafya Dergisi 15 (1), 51-59

- Emsen, Ö. S. ve Değer, M. K. (2004). 'Turizm Üzerine Terörizm Etkileri: 1984–2001 Türkiye Deneyimi, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 7 (1), 67–83
- Eraslan, H. (2007). Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul
- Erkal, M. (2000). Etniklik ve Terör, Sosyoloji Konferansları Dergisi 26 (1), 26-44
- Ertin, G., Gözenç, S. ve Gümüş, E. (1998). Türkiye Coğrafyası (Türkiye'de Turizm), Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1069, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No:594, Eskişehir
- Evliyaoğlu, S. (1994). Türkiye Turizm Coğrafyası ve Türkiye Coğrafyasının Ana Hatları, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara
- Fletcher, J. and Morakabati, Y. (2008). Tourism Activity, Terrorism And Political Instability Within The Commonwealth: The Cases Of Fiji and Kenya, International Journal of Tourism Research, 10 (6), 537-556
- Gay, L. R., Diehl, P. L. (1992). Research Methods For Business and Manegement, Macmillian, New York
- Geleri, A. (1999). Uyuşturucuyla Mücadele ve Polis, Polis Bilimleri Dergisi, 1(4), 155-164
- Gencay, C. (2007). Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul
- Gibson, H. (1998). Active Sport Tourism: Who Participates, Leisure Studies, 17 (1), 46-170
- Glaeser E. L and Shapiro J. M. (2002). Cities and Warfare: The Impact of Terrorism on Urban Form, Journal of Urban Economics, 51 (2), 205-224
- Görgülü, E. (2016). Mardin, Doğan Burda Yayıncılık, Mardin
- Gül, T. (2012). Terör ve Terörizm, Özgü Yayıncılık, İstanbul

- Güngörmüş, K. G. (2005). Ortadoğu'da Güvenlik Algılaması ve Dahili Risk Faktörlerinin Etkisi, Akdeniz Üniversitesi İİBF Hakemli Dergisi, (8), 113-138
- Gürel, Ç. (2008). Dünya'da Golf Turizminin Önemi ve Türkiye'de Bu Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Gürel, M. M. (2008). Küreselleşen Dünya ve Terörizm, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Güzel, Ö. (2011). Türkiye'de İç Turizm Pazarı Analizi ve Pazarı Canlandırmaya Yönelik Alternatif Turizm Olanakları, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (16), 127-144
- Güzeller, İ. (2016). Kara Harp Okulu İç Güvenlik Kol Harekatı Talimnamesi, KK Basımevi ve Basılı Evrak Depo Müdürlüğü, 26 (1), 45-61
- Hacıtahiroğlu, K. (2011). Türkiye'de Terörizmin İşsizlik Üzerine Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- İnsel, Ahmet (9 Eylül 2017). Devlet Terörü, Cumhuriyet Gazetesi, 11
- İslamoğlu, A. (2010). Turizm Pazarlaması, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul
- Jorge E. A. and Carmelo J. L. (2008). The Impact Of Terrorism On Tourism Demand, Annals Of Tourism Research, 35 (2), 299-315
- Karataş, H. ve Aytakin, S. (2003). Polis Terimleri Sözlüğü, Nüans Yayınları, İstanbul
- Karatay, Ö. ve Kapsuzoğlu, M. (2011). Mali Ve Ekonomik Suçların Terörün Finansmanı Bağlamında Değerlendirilmesi, Dergipark Akademik, 3 (1), 115-121
- Kaya, H. (1999). Uluslararası Politik Derinliklerde Anadolu, Özsan Matbaacılık, Bursa
- Kervankıran İ. ve Çuhadar M. (2017). Türkiye'de İç Turizmin Gelişimi ve Mekânsal İstatistik Yöntemlerle Analizi, Turizm Akademik Dergisi, 4 (2), 1-18

- Keskin, M. H. (2010). Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara
- Kılıç, A. (2009). Bölücülüğün Uzun Tarihi, Akasya Kitap, Ankara
- Kiper, T. ve Arslan, M. (2007). “Anadolu’da Doğa Turizmi Kapsamında Doğa Yürüyüşü Güzergâhlarının Belirlemesinde Örnek Bir Çalışma”, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 4 (2), 165-174
- Kozak N., Kozak M. ve Akoğlan M. (1997). Genel Turizm İlkeler-Kavramlar, Turhan Kitabevi, Eskişehir
- Kozak N., Kozak M. Ve Kozak M. A. (2015). Genel Turizm İlkeler-Kavramlar, Detay Yayıncılık, Ankara
- Kozak, M. (1994). Türkiye’de İç Turizm Hareketleri ve Geliştirilmesi İçin Çözüm Önerileri, Turizm Yıllığı, 211-218
- Kozak, N. (2012). Genel Turizm Bilgisi, Anadolu Üniversitesi Web Ofset Yayınları, Eskişehir
- Kozak, N., Akoğlan, M. ve Kozak, M. (1997). Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar, Detay Yayıncılık, Ankara
- Köknel, Ö. (2013). Şiddet Dili, Remzi Kitabevi, Ankara
- Kundakçı, H. (2004). Güneydoğu’da Unutulmayanlar, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul
- Maritime, B. ve Armed, R. (2008). International Chamber of Commerce International Against Ships Annual Report, Commercial Crime Services, 30 (11), 28-52
- Mckercher, B. ve Chan, A. (2005). “How Special is Special Interest Tourism”. Journal of Tourism Research 44 (1), 78-97
- MEGEP (2016). Konaklama ve Seyahat Hizmetleri ve Turizm Hareketleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara

- Milne, S. and Ateljevic, I. (2001). "Tourism Economic Development and The Global-Local Nexus: Theory Embracing Complexity", *Tourism Geographies* 3 (4), 369-393
- Mickolus, E., Sandler T., Murdock, J. and Peter, F. (2002). International terrorism: attributes of terrorist events (ITERATE). *Vinyard Software*, 4 (5), 352-371
- O'Connor, N., Stafford, M. R. and Gallagher, G. (2008). The Impact of Global Terrorism on Ireland's Tourism Industry: An Industry Perspective, *Tourism and Hospitality Research*, 8 (4), 29
- Olalı, H. ve Alp, T. (1998). *Turizm Ekonomisi*, Ofis Matbaacılık, İzmir
- Örgün, F. (2002). 11 Eylül: Küreselleşen Terör ve Medya, *Hatay Polis Dergisi*, 5 (5), Hatay
- Özdağ, Ü. ve Öztürk M. (2000), *Terörizm İncelemeleri*, ASAM Yayınları, Ankara
- Özgen, N. (2010). Doğu Anadolu Bölgesi'nin Doğal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi Ve Planlamaya Yönelik Öneriler, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1) 1385-1416
- Öztaş, K. (2002). *Turizm Ekonomisi: Genel Turizm Bilgileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Öztürk, S. ve Çelik, K. (2009). Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 85-106
- Paul, R. P. (2005). Central Intelligence Agency (CIA), *Journal is CIA*, 14 (2), 27-52
- Pızam, A. (2002). "Tourism and Terrorism" *International Journal of Hospitality Management*, 2 (1), 128-146
- Pirim, O. ve Örtülü, S. (1999). *Ömerli Köyünden İmralı'ya PKK'nın Yirmi Yıllık Öyküsü*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul
- Ross, S. D. (2001). *Developing Sport Tourism. An E-Guide For Destination Marketers and Sports Events Planners*, National Laboratory For Tourism And Commerce. Illinois: Univeristy Of İllionis At Urbana-Champaing, İlinoi

- Saatçioğlu, C. (2013). Spor Ekonomisi Teori, Politika ve Uygulama, Gazi Kitabevi, Ankara
- Salur, H. (2009). Küresel ağda Din ve Terör, izgi Yayınları, Ankara
- Sargin, S. (2006). Yalvaç'ta inanç Turizmi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (2): 1-18, Elazığ
- Seggia, N. F. ve Bayyurt, Y. (2017). Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları, Anı Yayıncılık, Anakara
- Semiz, B. (2011). PKK'da Değişen Ne? Terörizm Paradoksu ve Türkiye, Karınca Yayıncılık, Ankara
- Sezgin, O. (1995). Genel Turizm ve Turistik Kavramlar-Ekonomi-Pazarlama-Turizm Mevzuatı, Tutibay Yayınları, Ankara
- Soybaş, F. N. (2014). Deniz Haydutluğu Ve Deniz Haydutluğunun Deniz Sigortacılığına Etkisi, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, Denizcilik Uzmanlık Tezi, Ankara
- şeneşen, . (2000). İşletme ve İktisat İçin İstatistik, Literatür Yayınları, İstanbul
- şimşek, M. (2016). Terörizm: Kavramsal Bir alışma, Akademik Bakış Dergisi, 54, 319-335
- Tanrısevdi, A. (2002). Krizlerin Seyahat Acentaları zerindeki Etkileri Ve Bu Etkilerin zmne Yönelik Stratejiler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın
- TBB (2006). Türkiye ve Terörizm, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara
- Terörizmin Finansmanının nlenmesi Hakkında Kanun (2013). T.C. Resmi Gazete, 6413, 16 şubat 2013
- Then, K. S. and Loosemore, M (2006). Terrorism Prevantions, Preporndness and Response in Built Facilities, *Facilities*, 24 (5/6), 1-21

- TOBB (2003). Bölgesel Gelişim Raporu Batı Akdeniz Bölgesi (Rapor No: 1), TOBB Araştırma Yayınları, Ankara
- Turanlı, M., Güneren, E. (2003). Turizm Sektöründe talep Tahmin Modellemesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, 11 (4), 1-13
- Turco, D. M., Riley, R. S. and Swart, K. (2002). Sport Tourism, USA: Fitness Information Tecnology Inc, Amsterdam
- Türkiye istatistik kurumu (TÜİK), (2018). Turizm Geliri, Gideri ve Ortalama Geceleme Sayısı Raporu
- Uçkun, S. (2004). İşletme ve İşletme Türleri: Turizm işletmeleri, Değişim Yayınları, İstanbul
- Unsal, A. ve Keleş, R. (1982). Kent ve Siyasal Şiddet, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara
- Unur, K. (2000). Turizm ve Terörizm İlişkisi: Türkiye Örneği, Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, 11 (2), 169–177
- Unur, K. (2000). Turizmin Türkiye'nin Ödemeler Dengesine Etkisinin Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2 (3), 1-17
- Usta, Ö. (2009). Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım, Detay Yayıncılık, Ankara
- Ülgen G. (2012). İktisat Bilimine Giriş, Der Yayınları, İstanbul
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi, Cogito Dergisi, 7 (6), 29-36
- Yağcı, Ö. (2003). Turizm Ekonomisi, Detay Yayıncılık, Ankara
- Yeşiltaş, M., Öztürk, İ. ve Türkmen, F. (2008). Terör Faaliyetlerinin Turizm Sektörüne Etkilerinin Çözüm Önerileri Perspektifinde Değerlendirilmesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1), 186-187

- Yıldırım, A. G. (2000). Terörizm ve Türkiye, 1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri 27-28-29 Mart 2000, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayını, 661-681
- Yıldırım, Z. (2013). Türk Hukukunda Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Amacıyla Malvarlığını Dondurma Tedbiri, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3 (1), 61-105
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Yıldırım, Z. (2009). Hukuksal Açıdan Terörizmin Finansmanının Önlenmesi ve Vergisel Boyutu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Yılmaz, B. S. ve Yılmaz, Ö. D. (2005). Terörizm Ve Terörizmin Hedefi Olarak Turizm Endüstrisi, Dergi Park Akademi, 4 (13), 39-58

İNTERNET KAYNAKLARI

- Akman, G. N. (2014). Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri, <http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/80469/44072/nicel-nitel.pdf>, (Erişim Tarihi: 06.01.2019)
- Aldırmaz, Y. (2012). Terör ve Terörizm Ders Notları, http://www.academia.edu/32829756/Ter%C3%B6r_ve_Ter%C3%B6rizm_Terror_and_Terrorism, (Erişim tarihi: 8.11.2018)
- Barındık, G. (2018). <https://indigodergisi.com/2018/01/turkiye-terror-olaylari-1993-2018/>, (Erişim Tarihi: 03.06.2018)
- Baytar, C. B. (2017). <https://onedio.com/haber/dunya-nin-en-guvenli-yasama-sahip-10-ulkesi-457701>, (Erişim Tarihi: 19.10.2018)
- Bilgi Ustam (2018). <https://www.bilgiustam.com/turkiyede-turizm/>, (Erişim Tarihi: 28.06.2018)
- Bloomberg HT (2018). <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1871448-fransaya-gelen-turist-sayisi-terorizme-ragmen-rekor-kirdi>, (Erişim Tarihi: 07.06.2018)
- Coşan, B. (09 Aralık 2015). Güneydoğu turizmi 300 milyon liralık terör darbesi yedi, Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/guneydogu-turizmi-300-milyon-liralik-terror-darbesi-yedi-40024982>, (Erişim Tarihi: 18.06.2018)
- Diyarbakir.com (2018). <http://www.diyarbakir.com/diyarbakir/Tarihce/tarih.asp>, (Erişim Tarihi: 05.10.2018)
- Ankara Üniversitesi Personel Daire Başkanlığı (2009). Operasyonlardan Derlenen Bilgilerle Hazırlanan Hizmet İçi Eğitim Notları, http://personeldb.ankara.edu.tr/?page_id=37, (Erişim Tarihi 08.11.2018)
- Emniyet Genel Müdürlüğü (2003). www.egm.gov.tr/temuh/terorizm1.htm (Erişim Tarihi:08.12.2017)

- En Uygun.com (2017). <https://www.enuygun.com/bilgi/dunyanin-en-cok-ziyaretci-ceken-10-sehri-2017>, (Erişim tarihi: 19.10.2018)
- Karayolları Genel Müdürlüğü, <http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionImages/KGMimages/Haritalar/turistik.jpg> (Erişim Tarihi: 08.01.2019)
- Horner, S. and Swarbrooke, J. (2005). Leisure Marketing, İndia, B&H broadcasting, <https://www.amazon.com/Leisure-Marketing-Perspective-Susan-Horner/dp/07506550X>, (Erişim Tarihi: 30.07.2018)
- İçerik Fabrikası, (2015). <https://www.icerikfabrikasi.com/haber/guclu-ve-zayif-yonler-firsat-ve-tehditler/101>, (Erişim Tarihi: 09.09.2018)
- Keefer, P. and Norman, L. (2008), Terrorism, Economic Development and Political Openess, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org.>, (Erişim Tarihi: 14.02.2018)
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11478/dunyada-saglik-vetermal-turizm.html>, (Erişim Tarihi: 14.04.2018)
- Mardin il kültür ve turizm müdürlüğü (2017), <http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/TR-56486/tarihce.html>, (Erişim Tarihi: 04.10.2018)
- Masak, (2009). Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörün Finansmanı Amacı İle Kötüye Kullanılmasını Önlemeye Yönelik Rehber, Maliye Bakanlığı Mali Suçlar Araştırma Komisyonu Başkanlığı, <http://www.masak.gov.tr/tr/content/turkiye-cumhuriyeti-maliye-bakanligi-mali-suclari-arastirma-kurulu-masak-ile-portekiz-cumhuriyeti-unidade-de-informaao-financeira-uif-arasnda-karapara-aklama-ve-terorizmin-finansmani-ile-ilogil/93>, (Erişim Tarihi: 02.12.2017)
- Onuncu Kalkınma Planı-Özel İhtisas Komisyon Raporu, Turizm (2014-2018). www.kalkinma.gov.tr, (Erişim Tarihi: 09.08.2018)
- TASAM,(2014). http://www.tasam.org/images/pdf_raporlar/siber_terorizm_rapor_u.pdf, (Erişim Tarihi: 02-01-2018)

- Topçuğlu, R. (2016), Ötüken dergisi, <https://otukendergi.com/terorun-ekonomiye-etkisi/>, (Erişim Tarihi: 02.07.2018)
- Türkçe Bilgi, (2015). https://www.turkcebilgi.com/g%C3%BCneydo%C4%9Fu_anadolu_b%C3%B6lgesi (Erişim Tarihi: 05.01.2019)
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023, (2018). http://www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf, (Erişim Tarihi: 21.10.2018)
- Ty.Net (2018). İl Nüfusları 2018, <https://www.tercihiniyap.net/ozel-haber/il-nufuslari-2018-h4020.html>, (Erişim Tarihi: 06.01.2018)
- UNWTO (2009). www.unwto.org/index.php, (Erişim Tarihi: 28.11.2018)
- UNWTO Tourism Highlights: 2018 Edition, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876> (Erişim Tarihi: 04.01.2018)
- Yüzyıl Türkiye Enstitüsü (2018). <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2017/11/22/8754/kuresel-terorizm-endeksi-turkiye-terorden-en-cok-etkilenen-ilk-10da>, (Erişim Tarihi: 19.10.2018)

EKLER

EK 1: Mardin Ve Diyarbakır'da Hâkimiyet Sürmüş Uygarlıklar

Huriler M.Ö. 3000-1260	Abbasiler 899-930
Mitanniler M.Ö 3000-1260	Hamdaniler 930-978
Asurlular M.Ö. 1260-653	Büveyhoğulları 978-984
Urartular M.Ö. 1260-653	Mervaniler 984-1085
İskitler M.Ö. 653-625	Büyük Selçuklular 1085-1093
Medler M.Ö. 625-550	Suriye Selçuklular 1093-1097
Persler M.Ö. 550-331	İnaloğulları 1097-1142
Makedonyalılar M.Ö 331-323	Nisanoğulları 142-1183
Selökidler (Selevkos Hanedanı)M.Ö. 323-140	Hasankeyf Artukluları 1183-1232
Partlar M.Ö. 140-85	Eyyubiler 1232-1240
Büyük Tigran Devri M.Ö. 85-69	Türkiye Selçuklular 1240-1302
Romalılar M.Ö. 69-M.S. 53	Mardin Selçuklular 1302-1394
Partlar Ve Romalılar Dönemi 53-226	Timur Hâkimiyeti 1394-1401
Sasaniler Ve Romalılar Devri 226- 639	Akkoyunlular 1401-1507
Bizans Devri 395-639	Osmanlı Devri 1515-1923
Abbasiler 750-869	Cumhuriyet Dönemi 1923-....
Şeyhoğulları 869-899	

Kaynak: <http://www.diyarbakir.com/diyarbakir/Tarihce/tarih.asp> Erişim Tarihi: 05.10.2018.

EK 2: Mardinde Bulunan Tarihi Ve Turistik Destinasyonlar

Camiiler	Medreseler
Ulu Camii (Artuklu) 1176 Melik Mahmut Camii (Artuklu) 14. Yy Şeyh Çabuk Camii (Artuklu) 15. Yy Reyhaniye Camii (Artuklu) 14. Yy Latifiye Camii (Artuklu) 1371 Şehidiye Camii (Artuklu) 1214 Hamidiye Camii (Artuklu) 1347 Necmeddin Camii (Artuklu) 1116 Şeyh Muhammed Er Zerrar Camii (Artuklu) 17. yy Eminateddin Camii (Artuklu) 1108 Merkez Ulu Camii (Midyat) 1800 Hacı Abdurrahman Camii (Midyat) 1915 Cevatpaşa Camii (Midyat) 1925 Zeynel Abidin Camii (Nüsaybin) 1956 Ulu Camii (Kızıltepe) 1204 Eski Camii (Savur) 12. yy Ulu Camii (Savur) 1880	Kasımiye Medresesi (Artuklu) 15. Yy Zinciriye Medresesi (Artuklu) 1385 Hatuniye Medresesi (Artuklu) 1184 Altun Boğa Medresesi (Artuklu) 1364. Şah Sultan Hatun Medresesi (Artuklu) 1500 Muzafferiye Medresesi (Artuklu) 12. yy Savur Kapı Medresesi (Artuklu) 13.yy Melik Mansur Medresesi (Artuklu) 12. yy
Kiliseler	Manastırlar
Kırklar Kilisesi (Artuklu) 569 Mor Dimet Kilisesi (Artuklu) 7. yy Mor Had Bşabo Kilisesi (Midyat) 7. yy Mor Barsavmo Kilisesi (Midyat) 5. yy Mor Eliyo Kilisesi (Midyat) 343 Mor İzozuel Kilisesi (Midyat) 490 Mor Kuryakos Kilisesi (Dargeçit) 1800 Mor Sobo Kilisesi (Midyat) 6. yy Surp Kevork Kilisesi (Kızıltepe) 7. yy Mor cercis Kilisesi (Ömerli) 11. yy Mor Yakup Kilisesi (Yeşilli) 10. yy Metinan Kilisesi (Mazıdağı) 6. yy Mor Yuhanun Kilisesi (Savur) 7. yy	Mor Yakup Hboşiyö Manastırı (Midyat) 419 Deyrulzafaran Manastırı (Mardin) 5. yy Meryem Ana Manastırı (Midyat) 1. yy Mor abrohom mor hobil manastırı (Midyat) 5. yy Mor Gabriel Manastırı (Midyat) 5. yy Mor Avgin Manastırı (Nusaybin) 363 Mor Malke Manastırı (Nusaybin) 4. yy Dayro Da'slibo Manastırı (Dargeçit) 6. yy Mor Yakup d'Qarno manastırı (Nusaybin) 6. yy Mor Yakup Manastırı (Nusaybin) 3. yy

Kaynak: Mardin Büyükşehir Belediyesi: Kültür Turizm ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, 2016: 6-68

EK 3: Diyarbakır'da Bulunan Tarihi Ve Turistik Destinasyonlar

Camiler	Köprüler	Müzeler
Ulu Camii (639)	Kara Köprü	Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi
Kale Camii (1169)	Sancak Köprüsü	Arkeoloji Müzesi (1934)
Ömer Şeddat Camii (1151)	On Gözlü Köprü (1067)	Ziya Gökalp Müzesi (1973)
Safa Camii (1214)	Malabadi Köprüsü (1148)	Ahmed Arif Müzesi (2011)
Şeyh Mattar Camii (1500)	Haburman Köprüsü (1179)	
Hoca Ahmet Camii (1469)	Ambar Çayı Köprüsü (2232)	
Nebii Camii (1461)	Halilviran Köprüsü (1220)	
Lala Kasım Bey Camii (1478)	Devegeçidi Köprüsü (1650)	
Fatih Paşa Camii (1520)	Kemhük Köprüsü (1267)	
Hüsrev Paşa Camii (1528)		
Ali Paşa Camii (1537)		
İskender Paşa Camii (1554)		
Behram Paşa Camii (1572)		
Melik Ahmet Paşa Camii (1591)		
Medreseler	Kiliseler	Diyarbakır Evleri
Zinciriye Medresesi (1247)	Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi (18. yy)	İskender Paşa Konağı (1551)
Mesudiye Medresesi (1194)	Mar Petyum Keldani Kilisesi (1834)	Ziya Gökalp Evi (1806)
Ali Paşa Medresesi (1537)	Surp Sarkis Kilisesi (16. yy)	Cemil Paşa Konağı (1888)
Hüsrev Paşa Medresesi (1528)	Protestan Kilisesi	Sait Paşa Konağı
Latifiye Medresesi (1617)	Ermeni Katolik Kilisesi	Behram Paşa Konağı
Müslihiddin Lari Medresesi (1465)	Surp Giragos Kilisesi (1615)	Cahit Sıtkı Tarancı Evi (1733)
	Saint George Kilisesi (3.yy)	

Kaynak: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi: Kültür Turizm ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, 2017: 1-75.

EK 4: Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU**ARAŞTIRMANIN KONUSU**

Terörün Türk Turizmine Etkileri: Mardin ve Diyarbakır Örnekleri

GÖRÜŞMENİN AMACI

Araştırmada ele alınacak konu, terör ve turizm ilişkisidir. Turizm endüstrisinin etkilendiği bölgeler göz önünde bulundurularak iki örnek il seçilmiştir bu iller Mardin, Diyarbakır'dır. Seçilen pilot iller ziyaret edilecek, turizm işletmelerinin yöneticileri ile terör faaliyetlerinin turizm sektörüne etkileri ile ilgili görüşmeler yapılacaktır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kültürel zenginliği göz önünde bulundurulduğunda bu bölgelerin destinasyona açılmamasının bölge halkı ve ülke için büyük bir kayıp olduğu düşünülmektedir.

ARAŞTIRMACILAR

Doç. Dr. Zafer AKBAŞ

Ertuğrul KAYA

Görüşülen Kişi:

Konumu:

Uzmanlık Alanı:

GÖRÜŞME SORULARI

1. Terör ve Terörizm hakkında neler düşünüyorsunuz?
2. Sizce terör eylemleri turizm endüstrisini nasıl etkilemektedir? Bu konuda düşünceleriniz nelerdir?
3. Terör eylemlerinin turizm endüstrisine ekonomik etkilerinin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
4. Terör olayları bölgeye gelen yerli ve yabancı turistlerin sayısını etkileyip etkilemediği hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. Terör eylemlerinin etki ve sonuçlarına karşı, personelinize eğitim aldırıyor musunuz? Eğer aldırıyorsanız ne gibi eğitimler aldirtmaktasınız?
6. Terör olaylarının firmanızı ve bölgenizi etkilemesine karşı iç ve dış paydaşlarla bir çalışmanız oluyor mu?

7. Terör olayları kaynaklı rezervasyon iptalleri yaşanmakta mıdır? Eğer böyle iptaller söz konusu oluyorsa bu iptalleri önlemeye yönelik planlarınız var mıdır varsa nelerdir?
8. Devlet; terör olaylarından olumsuz etkilenmeniz dolayısı ile kredi, vergi indirim vb. ödeneklerle işletmenizi destekliyor mu? Eğer destekliyorsa bu destek yeterli midir?
9. Terör eylemleri sonrasında, piyasa da varlığınıza devam ettirebilmek amacıyla politikasında değişiklikler ya da yeni uygulamalar yapıyor musunuz? Yapıyorsanız bu uygulamalar nelerdir?
10. İnsanların seyahate çıkmama veya turistik faaliyetlerden vazgeçmelerinde, terör olaylarının etkisinin ne düzeyde olduğunu düşünüyorsunuz?
11. İnsanların Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki turistik faaliyetlere katılmamalarında, terör olaylarının ne gibi etkisi vardır?
12. Terör eylemlerinin, insanları seyahat etmekten vazgeçirdiği iddiası hakkında ne düşünüyorsunuz?
13. Terör eylemleri, bölgedeki işletme sayılarını ve gelirlerini nasıl etkilemektedir?
14. Terör eylemleri sonucunda, turistlerin kafasında oluşan olumsuz imajın olumluya çevrilmesi için ne gibi projeler geliştirilebilir veya neler yapılabilir?
15. Terör olaylarının olmaması halinde Diyarbakır/ Mardin turizminin gelişimi hakkında neler söyleyebilirsiniz?
16. "Açılım sürecinin" olduğu dönemle açılım süreci öncesi ve sonrası dönemi terör ve turizm ilişkisi bağlamında nasıl değerlendirirsiniz?
17. Terör olayları bölgedeki turizm pazarında (turist profili, turistlerin cinsiyeti, turistlerin milliyetleri vb.) ne gibi değişiklikler meydana getirmiştir?
18. Terör eylemlerinin hangi tür turistik faaliyetleri daha çok etkilediğini düşünüyorsunuz?
19. Terör ve terör tehdidi dolayısıyla rezervasyonlarını iptal eden turistlerden sonraki yıllarda yine rezervasyon yapanlar olmakta mıdır?

EK 5: Enstitü İzin Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 03/08/2018-E.14910



T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü



Sayı :92112801/100/14910
 Konu :Ertuğrul KAYA

03/08/2018

İLGİLİ MAKAMA

Enstitümüz Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Turizm ve Otel İşletmeciliği tezli yüksek lisans programı öğrencisi Ertuğrul KAYA tez çalışması kapsamında “Terörün Turizme Etkileri: Mardin ve Diyarbakır Örnekleri” konulu araştırmasını yapmaktadır.

Adı geçen öğrencimize gerekli kolaylıkların sağlanması hususunda gereğini ve bilgilerinizi arz/rica ederim.

E - imzalıdır.

Doç.Dr. Ali ERTUĞRUL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

<http://ebys.duzce.edu.tr/envision-Dogrula/BelgeDogrulama.aspx>

BARKOD NO: *BE5UBD5E2* Pin Kodu : 24981

Konuralp Yerleşkesi 81620 Merkez DÜZCE
 Selim Kibar Tel: : 0 380 542 14 37

Ayrıntılı bilgi için irtibat:
 Faks: 0 380 542 14 38

E-Posta: : sobe@duzce.edu.tr

Elektronik ağ:www.sobe.duzce.edu.tr



Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik imzalanmıştır.

Evrak

Doğrulaması

[https://ebys.duzce.edu.tr/envision-](https://ebys.duzce.edu.tr/envision-Dogrula/BelgeDogrulama.aspx?V=BE5UBD5E2)

[Dogrulama.aspx?V=BE5UBD5E2](https://ebys.duzce.edu.tr/envision-Dogrula/BelgeDogrulama.aspx?V=BE5UBD5E2) adresinden yapılabilir